ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
МАРКАЗИ ҶУМҲУРИЯВИИ ТАЪЛИМИЮ МЕТОДӢ

СТАНДАРТИ ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИИ ИХТИСОС

Аз рӯи самти	**79 01 «Пешгирӣ, ташхис, табобат, офият ва ташкили тандурустӣ»**
Ихтисоси:	**1-79 01 01 «Кори табобатӣ» (барои донишҷӯёни хориҷӣ)**
Касб:	**бакалаври тиб**
Дараҷа:	**мутахассис**
Муҳлати таҳсил:	**5 сол**
Шакли таҳсил:	**рӯзона**

ДУШАНБЕ – 2018

ҚАРОРИ
МУШОВАРАИ ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

аз «25» 08 соли 2017 № 13/1-31 ш. Душанбе

Оид ба тасдиқи Стандарти давлатии таълимии самти 79 01 «Пешгирӣ, ташхис, табобат, офият ва ташкили тандурустӣ» ихтисоси 1-79 01 01 «Кори табобатӣ» (барои донишҷӯёни хориҷӣ)

Мушовараи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳоди Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо тасдиқи Стандарти давлатии таълимии ихтисоси 1-79 01 01 «Кори табобатӣ» (барои донишҷӯёни хориҷӣ) баррасӣ намуда,

карор мекунад:

1. Стандарти давлатии таълимии ихтисоси 1-79 01 01 «Кори табобатӣ» (барои донишҷӯёни хориҷӣ) тасдиқ карда шавад (замима мегардад).

2. Ректорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии дахлдор вазифадор карда шаванд:

2.1. Дар асоси Стандарти давлатии таълимии ихтисоси мазкур нақшаи таълимии ихтисоси 1-79 01 01 «Кори табобатӣ»-ро (барои донишҷӯёни хориҷӣ) дар мувофиқа бо Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди Вазорати маориф ва илм таҳия намуда, барои тасдиқ ба Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намоянд;

2.2. Раванди таълимро тибқи талаботи Стандарти давлатии таълимии таҳсилоти олии касбӣ аз рӯи ихтисоси 1-79 01 01 «Кори табобатӣ» (барои донишҷӯёни хориҷӣ) ба роҳ монанд.

3. Ба Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (Ш. Ёрмуҳаммадзода) супориш дода шавад, ки стандарти мазкурро ба миқдори 50 нусха чоп намуда, дастраси муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳурӣ гардонад.

4. Раёсати таҳсилоти олии касбӣ ва баъдидипломӣ (Ф. Ҳайдаров) вазифадор карда шавад, ки иҷрои қарори мазкурро таъмин намояд.

5. Назорати иҷрои қарори мазкур ба зиммаи муовини вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон Б.Одиназода вогузошта шавад.

Раиси мушовара,
вазир **Нуриддин Саид**

1. ДОИРАИ АМАЛ

1.1. Стандарти давлатии таълимии ихтисос маҷмӯи талаботи ҳатмиро барои татбиқи барномаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ аз рӯи ихтисоси омодагии 1-79 01 01 «Кори табобатӣ» (барои донишҷӯёни хориҷӣ) дар бар мегирад.

1.2. Муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ барои татбиқи барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ тибқи Иҷозатнома оид ба ҳуқуқи пешбурди фаъолияти таълимӣ, ки аз ҷониби Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи маориф ва илм дода шудааст, ҳуқуқ доранд.

2. ИХТИСОРОТИ ИСТИФОДАШАВАНДА

ТОК- таҳсилоти олии касбӣ;
БТТОК- барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ;
СУФ - салоҳияти умумифарҳангӣ;
СУК - салоҳияти умумикасбӣ;
СК- салоҳияти касбӣ;
БФГ - бахши фанҳои гуманитарӣ;
БФТРИ - бахши фанҳои табиию риёзӣ ва иқтисодӣ;
БФУ - бахши фанҳои умумикасбӣ;
БФТ - бахши фанҳои таҳассусӣ;
БКҒА – бахши корҳои ғайриаудиторӣ;
СДТОК - стандарти давлатии таҳсилоти олии касбӣ.

3. ТАВСИФОТИ РАВИЯИ ОМОДАГӢ

Муҳлати меъёрии умумӣ меҳнатталабии азхудкунии барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ (дар воҳиди санҷишӣ) ва таҳассус (дараҷа)-и мутобиққунанда дар ҷадвали 1 оварда шудааст.

Ҷадвали 1.

Барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ	Таҳассус (дараҷа)		Муҳлати меъёрии азхудкунии барнома	Ҳаҷми меҳнатталабӣ	
	Рамз	Дараҷаи академӣ		кредит	соат
Бакалавр	1-79 01 01	Бакалавр	5 сол	350	8400

Як кредит 24 соат муқаррар карда мешавад. Ҳаҷми меҳнатталабии барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ дар шакли таълими рӯзона дар як соли таҳсил баробари 70 кредит мебошад.

Баъди аз худ намудани нақшаву барномаҳои таълимӣ ва гузаштани аттестатсияи хатм ба хатмкунандагон диплом оид ба маълумоти олии тиббӣ аз рӯи ихтисоси «Кори табобатӣ», таҳассуси «Бакалаври тиб» дода мешавад.

4. ТАВСИФОТИ ФАЪОЛИЯТИ КАСБӢ

4.1. Соҳаи фаъолияти касбии хатмкунанда:
муассисаҳои кӯмаки аввалияи тибби-санитариро дар бар мегирад.

4.2. Объекти фаъолияти таҳсилоти олии касбии хатмкунанда:

- кӯдакон ва наврасони синни то 18-сола;
- аҳолии калонсол аз 18-сола боло;

4.3. Хатмкунандаи муассисаи таҳсилоти олии касбӣ аз рӯи ихтисоси 1-79 01 01 «Кори табобатӣ» ба намуди зерини фаъолияти касбӣ тайёр карда мешавад:

- тиббӣ;
- ташкили идоракунӣ;
- илмӣ-тадқиқотӣ.

4.4. Хатмкунандаи муассисаи таҳсилоти олии касбӣ аз рӯи ихтисоси 1-79 01 01 «Кори табобатӣ» бояд вазифаҳои касбии зеринро мутобиқ бо намудҳои фаъолияти касбӣ ва самтияти соҳа ҳаллу фасл намояд:

фаъолияти тиббӣ:

- гузаронидани чорабиниҳои профилактикӣ ва зидиэпидемии беморихо дар байни аҳолӣ;
- муоинаи тиббӣ-профилактикӣ;
- ташхиси беморихои маъмул ва ҳолатҳои эътилолӣ дар кӯдакон, наврасон ва калонсолон дар асоси усулҳои тадқиқотҳои клиникӣ ва лабораторӣ;
- ташхиси шароити ҳолати фавкулодда дар кӯдакон, наврасон ва калонсолон, ва муроҷиати саривактии патсиент бо максади ёрии махсусгардонидашуда.
- ташхисоти ҳомилагӣ;
- расонидани ёрии аввалияи тиббӣ-санитарӣ ба аҳолӣ дар шароити амбулаторӣ;
- расонидани ёрии аввалияи тиббӣ-санитарӣ ба аҳолӣ дар ҳангоми беморихои шадиди ногаҳонӣ, хуруҷи беморихои музмин, ки ба ҳайёти бемор хатар надорад ва ёрии таъҷилии тиббиро талаб намекунад;
- саҳмгузорӣ дар таъмини ёрии таъҷилии тиббӣ ҳангоми зарурати ёрии таъҷилии тиббӣ;
- гузаронидани чораҳои табобатию эвакуатсионӣ ҳангоми ҳолатҳои фавкулода ва расонидани ёрии тиббӣ ба аҳолӣ дар шароити экстремалӣ: эпидемия, маҳалли сироят;
- гузаронидани корҳои маърифатӣ-санитарӣ дар байни кӯдакон, наврасон, калонсолон ва кормандони тиббӣ.

фаъолияти ташкилӣ-идоракунӣ:

- истифодаи усулҳои асосии ташкили ёрии тиббӣ дар муассисаҳои тиббӣ ва вохидҳои сохтории онҳо;
- коргузории тиббӣ дар муассисаҳои тиббӣ.

фаъолияти илмӣ-тадқиқотӣ:

- омӯзиши пайвастаи адабиёти даврии тиббӣ (касбӣ) ва тадқиқоти расмии омории соҳаи тиб;
- гузаронидани таҳқиқоти илмӣ, тиббӣ - сотсиологӣ дар байни аҳолӣ таҳлил ва нашри натиҷаҳои ба дастомада.

5. ТАЛАБОТ БА НАТИҶАҲОИ АЗХУДКУНИИ БАРНОМАҲОИ ТАЪЛИМИИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБӢ АЗ РӮИ ИХТИСОСИ «КОРИ ТАБОБАТӢ» (БАРОИ ДОНИШҶӮЁНИ ХОРИҶӢ)

5.1. Дар натиҷаи азхудкунии барномаҳои таҳассусӣ хатмкунандагон бояд салоҳияти умумифарҳангӣ, умумикасбӣ ва касбиро ҳосил намоянд.

5.2. Хатмкунанда бояд салоҳиятҳои умумифарҳангии зеринро дошта бошад:

- таҳлили ҷаҳонбинӣ, проблемаҳои фалсафии аҳамияти иҷтимоӣ ва шахсидошта, малакаи худтакмилдиҳӣ, омӯзиши доимӣ;
- таҳлили чорабиниҳои сиёсӣ ва равандҳои муҳим, омодагӣ барои иштирок дар ҳаёти сиёсӣ, азбар намудани мафҳумҳои асосӣ ва қонуниятҳои раванди таърихии ҷаҳонӣ, қонунҳое, ки муносибати эҳтиромона ва эҳтиёткорона ба анъанаю меъроси таърихиро тақозо менамоянд, баҳодиҳии сиёсати давлат, дористани истилоҳоти таърихию-тиббӣ;
- дорои қобилияти таҳлили мантиқӣ, иштирок дар мубоҳисаҳо, ба роҳ мондани фаъолияти тарбиявӣ ва педагогӣ, муҳокимаҳо барои амалӣ намудани фаъолияти таълимӣ ва тарбиявӣ, ҳамкорӣ ва таҳаммул;
- ба роҳ мондани фаъолияти худ бо назардошти хусусиятҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ, ки дар доираи меъёрҳои ахлоқӣ ва ҳуқуқӣ қабул шудаанд, риояи қоидаҳои этикаи касбӣ, қонуну санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ доир ба маълумоти махфӣ, нигоҳ доштани сирри касбӣ.

5.3. Хатмкунанда бояд салоҳиятҳои умумикасбии зеринро дошта бошад:

- ҳалли вазифаҳои фаъолияти касбӣ бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, захираҳои библиографӣ ва бо назардошти талаботи асосии бехатарии иттилоотӣ;
- таҳлили таъсироти асосии ҷисмонӣ ва қонуниятҳое, ки дар организми инсон рух медиҳад;
- истифодаи асосҳои дониши иктисодӣ ва ҳуқуқӣ дар фаъолияти касбӣ;
- таҳлили натиҷаҳои фаъолияти худ барои пешгирӣ аз хатогиҳои касбӣ;
- ҳосил намудани малакаҳои коргузории тиббӣ;
- истифодаи мафҳумҳои асосии физикӣ-кимиёвӣ, риёзӣ ва табиӣ дар ҳалли масъалаҳои касбӣ;
- истифодаи доруворӣ ва моддаҳои дигар, мутобиқати онҳо ҳангоми ҳалли масъалаҳои касбӣ;
- баҳодиҳии ҳолати морфофункционалӣ, физиологӣ ва равандҳои патологии организми инсон ҳангоми ҳалли масъалаҳои касбӣ;
- ба роҳ мондани нигоҳубини бемор ва расонидани ёрии аввалияи тиббию санитарӣ то ҳозир шудани табиб.

5.4. Хатмкунанда бояд салоҳиятнокии зерини касбиро дошта бошад:

фаъолияти тиббӣ:

- гузаронидани маҷмӯи чорабиниҳо оид ба таҳким ва нигаҳдории саломатӣ, ташаккули тарзи ҳаёти солим, пешгирӣ намудани пайдоиш ва паҳншавии беморихои зуд-зуд дучоршаванда, ташхиси саривақтии онҳо, муайян намудани сабабҳои пайдоиш ва рушди онҳо, инчунин бартараф намудани таъсири зарарноки омилҳои экологӣ ба саломатии инсон;

- гузаронидани муоинаи профилактики тиббӣ, диспансеризатсия ва назорати диспансерӣ;

- гузаронидани чорабиниҳои зиддиэпидемӣ, ташкили ҳифзи аҳолӣ дар ҷойҳои махсусан хавфноки сироятӣ, ҳангоми хатари ҳолати радиатсионӣ офатҳои таббий ва дигар ҳолатҳои фавқулода;

- чамъоварӣ ва таҳлили шикоятҳои бемор, анамнез, натиҷаҳои муоина, тадқикоти озмоишгоҳӣ, дастгоҳӣ, патологӣ-анатомӣ ва дигар таҳқиқот барои исботи мавҷудият ё набудани беморӣ, инчунин тахияи картаи тиббии амбулаторӣ ё статсионарии бемор;

- муайян намудани ҳолати патологии бемор, симптому синдроми бемориҳо, шакли нозологӣ мутобиқи Таснифоти байналмилалии омории бемориҳо ва мушкилоти вазъи саломатӣ азназаргузаронии X;

- донистани механизмҳои патофизиологии рушди симптому синдромҳои клиникӣ, асоснок намудани табобат ва барқарорсозии саломатии кӯдакон, наврасон ва калонсолон, вобаста ба гурӯҳи синнусолӣ ва ҷинсии онҳо;

- тахияи нақшаи муолиҷа барои кӯдакони бемор, наврасон ва калонсолон мувофиқи ташхиси муқарраршудаи амбулаторӣ ва статсионарӣ;

- иҷрои тадбирҳои асосии табобати беморихои кӯдакон, наврасон ва калонсолон, ки оризаҳои вазниндошта, сабаби марг мешавад;

- сари вақт ошкор намудан ва расонидани ёрии таъҷилӣ ҳангомиҳолатҳои хатарноки ҳаёт (хунравии шадид, халалёбии нафас, аз кор мондани дил, кома, шок);

- таъйин намудани ғизои клиникӣ ба беморон мувофиқи хусусияти бемории онҳо;

- пешбурди ҳомилагии муқаррарӣ ва мусоидат намудан ба таваллуди кӯдак;

- донистани тавсифи клиникӣ - фармакологии гурӯҳҳои асосии доруворӣ ва интихоби оқилонаи дорувор ҳангоми беморӣ;

- донистани технологияи нигоҳубини кӯдакони бемор, наврасон ва калонсолон; истифодаи усулҳои асептика ва антисептика;

- мусоидат барои ташхиси бемории сил ва муоинаи флюорографии кӯдакон, наврасон ва калонсолон бо мақсади ошкор намудани бемории сил, баҳодиҳии натиҷаҳои он;

- ба беморон ва хешовандони онҳо омӯзонидани чорахои асосии гигиенӣ, нигоҳдории саломатӣ, малакаҳои худдории нишондодҳои физиологӣ, ки ба мухофизат ва мустаҳкамкунии саломатӣ, инчунин пешгирии бемориҳо равона шудаанд;

- муайян намудани зарурати омилҳои муолиҷаи табиӣ, муолиҷаи ғайримаводи доругӣ ва усулҳои дигар бо бемороне, ки ба барқарорсозии саломатӣ ва муолиҷаи санаторию курортӣ ниёз доранд;

- истифодаи таҷҳизоти тиббӣ-техникӣ ҳангоми кор бо беморон, донистани технологияи компютерӣ барои гирифтани маълумот аз сарчашмаҳои гуногун, дастрас намудани иттилоот аз шабакаҳои компютерӣ; истифода аз имкониятҳои технологияи муосири иттилоотӣ барои барномаҳои касбӣ;

- расонидани кӯмаки аввалияи психологӣ ба кӯдакон, наврасон ба калонсолон дар ҳолати беморӣ ё ҳолатҳои фавқулода;

- расонидани ёрии психологӣ-педагогӣ доир ба пешгирӣ ва бартараф намудани одатҳои зарарнок, ки ба вазъи саломатии насли наврас таъсир мерасонад (СК-19);

- омӯзонидани кӯдакон, наврасон ва волидайни онҳо барои нигоҳдории саломатӣ ва тарзи ҳаёти солим.

фаъолияти ташкилӣ-идоракунӣ:

- истифодаи ҳуҷҷатҳои меъёрии соҳаи тандурустӣ (қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, регламентҳои техникӣ, стандартҳои байналмилалӣ ва миллӣ, фармоишҳо, дастурҳо, истилоҳот ва низоми байналмилалии воҳидӣ, таснифи байналмилалии мавҷуда).

фаъолияти илмӣ – тадқиқотӣ:

- омӯзиш ва баҳодиҳии иттилооти илмии тиббӣ;

- азхудкунии усулҳои тадқиқоти муосири илмӣ ба назардошти натиҷаҳои меъёрҳои ахлоқӣ ва татбиқ намудан дар амалия.

Хатмкунанда бояд дорои хислатҳои шахсӣ ва малакаҳои зерин бошад:

- дарки масъулияте, ки фаъолияти касбии табиб ба риояи принсипҳои ахлоқию этикӣ ва ҳуқуқӣ асос ёфтааст;
- ба роҳ мондани фаъолият дар асоси арзишҳои касбӣ, аз ҷумла маҳорат, интизом, ҳамхории бегаразона, дилсӯзӣ, ҳамдардӣ, масъулият, ростқавлӣ, махфӣ нигоҳ доштани сири касбӣ;
- дарки муҳиммияти ҳамдигарфаҳмӣ ва муносибати самимонаи табибу бемор, аъзоёни оилаи онҳо, эҳтироми арзишҳои фарҳангӣ ва озодии эътиқоди динӣ;
- ташаккул додани муносибатҳои мутақобилаи мусбат ва эҳтироми нуқтаи назари ҳамкорон;
- омодагӣ барои баланд бардоштани сатҳи дониш ва малакаҳои худ дар давоми фаъолияти касбӣ дар асоси дастовардҳои нави илмӣ.

6. ТАЛАБОТ БА СОХТОРИ БАРНОМАҲОИ ТАЪЛИМИИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБӢ

6.1. Барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ омӯзиши фанҳои таълимӣ ва иҷрои корҳои ғайриаудиториро дар бар мегирад (ҷадвали 2):

- фанҳои гуманитарӣ;
- фанҳои табиию риёзӣ ва иқтисодӣ;
- фанҳои умумикасбӣ;
- фанҳои тахассусӣ;
- таҷрибаомӯзии таълимӣ ва истеҳсолӣ;
- аттестатсияи хатм.

6.2. Мавзӯъ ва мундариҷаи ҳар як фанни таълимӣ тавре муайян карда мешавад, ки дар баробари пурра аз худ намудани барномаи таълимии онҳо сатҳи мустақилиятнокӣ, қобилият, малакаю маҳорат ва донишҳои назариявии донишҷӯ ташаккул ёбад.

6.3. Бахши фанҳои гуманитарӣ омӯзиши фанҳои ҳатмии фалсафа, таърихи халқи тоҷик, забони тоҷикӣ, забони русӣ, сотсиология, сиёсатшиносӣ, ҳуқуқ, фарҳангшиносӣ, диншиносӣ, тарбияи ҷисмонӣ ва фанни интихобии этика ва эстетика ё мантиқро дар бар мегирад.

6.4. Бахши фанҳои табиию риёзӣ ва иқтисодӣ омӯзиши фанҳои ҳатмии назарияи иқтисодӣ, географияи Тоҷикистон бо асосҳои демографияи он, технологияи информатсионӣ ва фанҳои интихобии экология ва мудофиаи шаҳрвандиро дар бар мегирад.

Ҷадвали 2

СОХТОРИ БАРНОМАИ ТАЪЛИМИИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБӢ

Т/Р	МАВЗӮЪҲОИ ОМӮХТАШАВАНДА	Кредит	Соат
I.	**БАХШИ ФАНҲОИ ГУМАНИТАРӢ**	**46**	**1104**
БФГ 01.	**Фалсафа** Фалсафа, доираи проблемаҳо ва нақши он дар ҷомеа. Метод ва вазифаҳои фалсафа. Фалсафа дар низоми фарҳанг. Предмет ва объекти донишҳои фалсафӣ. Фалсафа дар Ҳинди бостонӣ ва Чини қадим. Фалсафаи бостонии тоҷику форс. Фалсафаи Юнонӣ атиқа. Тавсифи умумии таълимотҳои фалсафии Ҳинду Чини қадим, Форси бостон ва Юнонӣ атиқа. Фалсафаи асримиёнагии аврупоӣ. Фалсафаи асримиёнагии Шарқи Исломӣ. Принсипҳо ва назарияи фалсафию динии машшоия ва калом. Фалсафаи давраи Эҳё. Фалсафаи Замони нав (асри XVII-XVIII). Фалсафаи маорифпарварии франсавӣ. Мақоми фалсафа ва илм дар фарҳанги аврупоии замони Нав. Фалсафаи классикии олмонӣ. Фалсафаи марксистӣ. Моҳияти фаҳмиши материалистии таърих. Масъалаи шуур дар фалсафа. Шуур ва инъикос. Равишҳои мухталифи илмию фалсафӣ доир ба моҳияту хосияти шуур. Гносеология–таълимот дар бораи маърифат. Маърифат ҳамчун мавзӯи таҳлили фалсафӣ. Назарияҳои ҳақиқат. Субъект ва объекти маърифат. Проблемаи ҳақиқат дар фалсафа ва илм. Хусусияти маърифати илмӣ. Методологияи таҳқиқоти илмӣ. Методҳои маърифати илмӣ. Меъёри илмияти донишҳ. Инсон шакли махсуси ҳастӣ. Масъалаи инсон дар фалсафа. Антропосотсиогенез. Таносуби хусусиятҳои биологӣ ва иҷтимоӣ дар инсон. Инсон дар фаъолияти ҳаётии хеш. Озодӣ дар низоми нерӯҳои моҳиятии инсон. Моҳияти иҷтимоӣ-фарҳангии инсон дар таълимотҳои инсон шиносӣ. Предмет ва методи фалсафаи иҷтимоӣ. Ҷамъият ҳамчун низоми худинкишофёбанда. Антропологияи иҷтимоӣ. Ҷамъият ҳамчун низоми робита ва муносибати одамон дар раванди фаъолият, талабот ва заруриятҳои таърихӣ. Ҷамъият ва табиат. Диалектикаи робитаи байниҳамдигарӣ. Воқеияти иҷтимоӣ ва таҳқиқи он дар фалсафа. Соҳаҳои асосии ҳаёти ҷамъият. Соҳаи иқтисодӣ-соҳаи бунёдии ҳаёти ҷамъият. Тарзи истеҳсолоти ҷамъиятӣ. Таҳсимоти ҷамъиятии меҳнат-нерӯи пешбарандаи фаъолияти одамон. Сохтори иҷтимоии ҷамъият. Ҳаёти иҷтимоӣ соҳаи ҳастии	**5**	**120**

	умумиятҳои иҷтимоии одамон. Ҳаёти сиёсии ҷамъият. Давлати ҳуқуқбунёд. Нақши асосгузори сулҳу вахдат ва пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими истиқлолият ва таъмини ҳаёти осоиштаи ҶТ. Ҳаёти маънавии ҷамъият. Таърих ва фалсафаи таърих. Субъект ва қуввахои пешбарандаи таърих. Ҷомеаи постиндустриалӣ ва иттилоотӣ. Ҷомеаи шаҳрвандӣ. Шуури ҷамъиятӣ. Таркиботи шуури ҷамъиятӣ: дараҷа ва шаклҳои он. Ташаккули назарияҳои ҷамъияти постиндустри алӣ ва ахборӣ. Фалсафаи фарҳанг. Фарҳанги моддӣ ва маънавӣ. Фарҳанг ва ҳаёти маънавии ҷамъият. Парадигмаҳои асосии таҳлили фалсафии фарҳанг. Буҳрони тамаддуни муосир ва масъалаи бақои мавҷуди инсонӣ. Табаддулоти технологӣ. Проблемаҳои фалсафаи техника. Назарияҳои муосир дар мавзӯи «Гуфтугӯ, алоқамандӣ, муқовимат ва бархурди тамаддунҳо». Маърифати арзишии ҳастӣ. Аксиология-фалсафаи арзишҳо. Арзишҳои ахлоқии ҷомеа. Дин ҳамчун шакли фаъолияти маънавӣ ва дин ҳамчун шуури ҷамъиятӣ. Эстетика-фалсафаи санъат. Хусусияти хоси дарки эстетикии олам. Идеология ҳамчун шакли фаъолияти маънавӣ ва омили интегративии ҷомеа. Санъат-инъикоси бадеию рамзии олам, дарки маънои ҳаёт ва муқаррар шудани арзишҳо дар ҷараёни ташаккули наслҳои ҷавон. Шуури ҳуқуқӣ ва ташаккули таърихии фалсафаи ҳуқуқ. Дурнамои ҷомеаи инсонӣ. Футурология-илм дар бораи оянда. Омилҳои асосии ояндабинӣ ва методҳои пешгӯии иҷтимоӣ. Глобализатсия-предмети таҳлили фалсафӣ-иҷтимоӣ. Тоҷикистон дар масири тағйиротҳои бузурги глобалии замони муосир. Фалсафа ва чаҳони муосир. Мушкилоти нигоҳдории ҳувияти миллӣ ва бақою устувории арзишҳои ватанӣ дар замони бархурди ҷомеаҳои техногению информатсионӣ бо ҷомеаҳои анъанавӣ.		
БФГ 02	**Таърихи халқи тоҷик** Мақсад ва вазифаҳои асосии омӯзиши таърихи халқи тоҷик. Семинар дар мавзӯи: Таърих ҳамчун илми ҷомеашиносӣ. Ҷомеаи ибтидоӣ дар Осиёи Марказӣ. Осори асри санг. Осори ҷомеаи ибтидоӣ дар ҳудуди Тоҷикистон. Мутолиа ва конспекти китоби Дяконов М.М. «Маданияти қадими тоҷикон». Энеолит ва асри биринҷӣ дар Осиёи Марказӣ. Ориёиҳо: таърихи пайдоиш, муҳоҷират. Тамаддуни ориёӣ. Нахустин давлатҳои ориёӣ. Ойини зардуштӣ. Авесто. «Авесто-нахуст қомуси башарӣ ва сарчашмаи таърихӣ». Мутолиа ва конспекти мухтасари китоби Эмомалӣ Раҳмон. «Нигоҳе ба таърих ва тамаддуни ориёӣ». Империяи Ҳохоманишиён. Мутолиа ва азёд намудани «Эъломияи Куруши Кабир». Муборизаи аҷдодони тоҷикон бар зидди истилогарони юнонӣ-мақдунӣ. Дарс-суҳбат дар мавзӯи “Оқибати забткориҳои Искандари Мақдунӣ дар Осиёи Марказӣ”. Давлати Кушониёни бузург. «Осори давраи Кӯшониён дар осорхонаҳои Тоҷикистон». Ташаккули Роҳи Бузурги Абрешим ва нақши аҷдодони тоҷикон дар он. «Ёдгориҳои таърихии маҳалли зисти ман». Ташаккулёбии	**6**	**144**

халқиятхои кадими ориёй. Огози ташаккулёбии халқияти точик. Ташаккулёбии муносибатхои феодалй дар Осиёи Марказй. Шоханшохии Сосониён. Пешниходи маърўза ва ё эссе доир ба яке аз мавзўъхо: «Фархангистони Гундишопур», «Борбади Марвазй», «Ойини зардуштй», «Авесто», «Накши Сосониён дар тамаддуни ориёй», «Динхои замони Сосониён», «Мусикии замони Сосониён», «Чашнхои суннатии замони Сосониён». Давлатхои Кидориён, Хиёниён ва Хайтолиён. Муборизаи Сосониён, Хайтолиён ва Хоконии турк дар Варазруд. «Шахрхои Эрони Шарқй дар асрхои III-VII». Варазруд дар даврои парокандагии сиёсии асрхои VI-VII. Маданияти моддй ва маънавии аҳдодони точикон дар асрхои III-VII. Вазъи сиёсии Вароруд ва Эрон дар арафаи хучуми арабхо. Хучуми арабхо ба Эрон, Хуросон ва Вароруд. Забти ин сарзаминхо аз тарафи истилогарони араб. Хуросон ва Мовароуннахр дар замони хукумати арабхо. Бармакиён. Семинар дар мавзўи «Неҳзати Абўмуслим». Нахзатхои озодихохй бар зидди хилофати араб дар Эрон, Хуросон ва Мовароуннахр. Мутолиа ва конспекти китоби Садриддин Айнй «Исёни Муқаннаъ. Очеркхои таърихй-тахлилй». Давлати Тохириён. «Хуросон-худуди таърихй-чугрофй». Давлати Саффориён. Хонадони Сомонй ва болоравии нуфузи сиёсии он. Таъсисёбии давлати Сомониён. Исмоили Сомонй-асосгузори давлати Сомониён. Пур кардани харитаи контурии «Давлати Сомониён». Давлати Сомониён дар замони хукумати Насри II. Мутолиа ва конспекти китоби А. Мухторов. «Амирон ва вазирони Сомонй». Сохтор ва низоми идоракунии давлати Сомониён. «Мовароуннахр ва худуди он». Рушди кишоварзй, косибй ва тичорат дар дар даврои Сомониён. Фарханги моддй ва маънавй дар ахди Сомониён. Дарс-конференсия дар мавзўи «Илм ва адабиёти точик дар даврои Сомониён». Анчоми раванди ташаккулёбии халқи точик. Мутолиа ва конспекти зерфасли «Анчоми ташаккулёбии халқи точик»-и боби дуввуми китоби Б.Ғафуров «Точикон: таърихи кадимтарин, кадим, асрхои миёна ва даврои нав». Давлати Сомониён дар нимаи дуюми асри X ва сабабхои заволи он. Абўиброхими Мунтасир ва муборизаи он барои барқарории давлати Сомониён. «Накши Сомониён дар таърихи давлатдории халқи точик». Мутолиа ва конспекти мақолаи Садриддин Айнй «Маънои калимаи «точик» (аз китоби «Точик-точдор, точвар»). Вазъи сиёсии Мовароуннахру Хуросон дар асрхои XI-XII. Давлати Ғуриён ва Хоразмшохиён. «Давлати Ғуриён». Авзои иқтисодй ва ичтимоии Мовароуннахру Хуросон дар асрхои XI-XII. Фарханги моддй ва маънавии халқи точик дар асрхои XI-XII. «Низомулмулк-арбоби давлатй ва фарханги точик». Авзои сиёсии Мовароуннахру Хуросон дар арафаи хучуми муғулхо. Ишғоли Мовароуннахру Хуросон аз чониби муғулхо. Муборизаи мардуми точик бар зидди муғулхо. Мутолиа ва конспекти китоби С.Айнй «Қахрамони халқи точик Темурмалик.

Очерки адабй-таърихй». Оқибати фочиабори забткориҳои муғул дар Мовароуннахру Хуросон. Семинар дар мавзўи «Шўриши Махмуди Торобй». Мутолиа ва конспекти пешгуфтори китоби И.П. Петрушевский «Земледелие и аграрные отношения в Иране XIII-XIV веков». Давлати Куртхои Ҳирот (1245-1383). Давлати Сарбадорони Хуросон (1337-1381). Фарханги моддй ва маънавии халқи точик дар асри XIII ва нимаи аввали асри XIV. Вазъи сиёсии Мовароуннахру Хуросон дар нимаи дуюми асри XIV ва асри XV. Авзои иқтисодй ва ичтимоии Мовароуннахру Хуросон дар нимаи дуюми асри XIV ва асри XV. Фарханги моддй ва маънавии точикон дар асри XV. «Чехрахои шинохтаи илм ва адабиёти точик дар нимаи дувуми асри XIV ва асри XV». Ҳучуми қабилахои турку муғули Дашти Қипчоқ ба Мовароуннахр. Шайбониён. Вазъи иқтисодй, ичтимой ва фарханги Мовароуннахру Хоросон дар асри XVI. Вазъи сиёсии Мовароуннахру Хуросон дар асри XVII ва нимаи аввали асри XVIII. Таъсиси давлати Аштархониён (Чониён). «Шўришхои мардумии нимаи дуввуми асри XVII ва нимаи аввали асри XVIII». Авзои иқтисодй ва ичтимоии Мовароуннахру Хуросон дар асри XVII ва нимаи аввали асри XVIII. Мутолиа ва конспекти китоби А.Мухторов «Ҳисор: Очерки таърихй (Охири асри XV аввали асри XX). Фарханги моддй ва маънавии халқи точик дар асри XVII ва нимаи аввали асри XVIII. Вазъи сиёсии Осиёи Миёна дар нимаи дуввуми асри XVIII-нимаи аввали асри XIX. Манғитиён. Дарс-сўҳбат дар мавзўи "Мулкхои точикнишин дар нимаи аввали асри XIX". Мутолиа ва конспекти " Рисола ё мухтасаре аз таърихи салтанати хонадони манғития"-и А. Дониш. Авзои ичтимой ва иқтисодии халқи точик дар нимаи дуввуми асри XVIII-нимаи аввали асри XIX. Фарханги моддй ва маънавии халқи точик дар нимаи дуввуми асри XVIII-нимаи аввали асри XIX. Ҳучуми русхо ба Осиёи Миёна ва забти ноҳияҳои шимолии Точикистон. Пурра тобеъ гардидани мулкхои Бухорои Шарқй ба аморати Бухоро. Ҳалли масъалаи Помир ва ба Русия ҳамроҳ кардани Бадахшони Кўҳй. Сиёсати мустамликадории Русия дар Осиёи Миёна. Аморати Бухоро дар охири асри XIX. Семинар дар мавзўи "Шўриши Восеъ-бузургтарин харакати мардумй". Точикони генерал-губернатории Туркистон дар ибтидои асри XX. "Шўриши соли 1916 ва иштироки фаъоли точикон дар он". Точикони аморати Бухоро дар ибтидои асри XX. Афкори чамъиятй-сиёсии халқи точик дар охири асри XIX-ибтидои асри XX. Мутолиа ва конспекти китоби С.Айнй "Таърихи инқилоби фикрй дар Бухоро". Таҳаввулоти фарҳангии халқи точик дар нимаи дуввуми асри XIX ибтидои асри XX. "Ҳаракати маорифпарварй ва чадидия дар аморати Бухоро". Барпо гардидани Ҳокимияти Шўравй дар Точикистони Шимолй ва Помир. "Мухторияти Қўқанд" ва моҳияти сиёсии он". Сарнагун намудани тартиботи амирй ва барпо гардидани Ҳокимияти Шўравй дар Бухорои Шарқй. Ҳаракати зиддишўравй ва чанги

	шахрвандӣ дар ҳудуди Тоҷикистони Шимолӣ ва Помир. Ҳаракати зиддишӯравӣ дар Тоҷикистони Марказӣ ва Ҷанубӣ. Вазъи иқтисодию ичтимоӣ ва мадании халқи тоҷик дар ибтидои давраи Шӯравӣ. Сабабҳо ва зарурати гузаронидани марзбандии миллию ҳудудӣ дар Осиёи Миёна. Ҳолати ифодаи манфиатҳои тоҷикон дар ҷумҳуриҳои Туркистон ва Бухоро. Мутолиа ва конспекти китоби академик Р. Масов "Таърихи тоҷикон бо мухри «комилан махфӣ». Ташкилёбии Ҷумҳурии Мухтори Шӯравии сотсиалистии Тоҷикистон. Вазъи сиёсию ҷамъиятӣ ва иқтисодиву ичтимоии ҶМШС Тоҷикистон. Ҳаёти мадании ҶМШС Тоҷикистон. Ҳолати ифодаи манфиатҳои Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Узбекистон ва сайъу талош барои таъсиси ҷумҳурии иттифоқӣ. Навиштани маърӯза дар мавзӯи "Барпо шудани Ҳокимияти Шӯравӣ дар маҳалли зисти ман". Навиштани маърӯза дар мавзӯи "Барпо шудани Ҳокимияти Шӯравӣ дар маҳалли зисти ман". Ташкилёбии Ҷумҳурии Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон. "Анҷумани III фавқулодаи Шӯроҳои Тоҷикистон ва қарорҳои таърихии он". Вазъи ҷамъиятию сиёсӣ ва оқибатҳои таъқиботи сиёсӣ дар Тоҷикистон. Дигаргунсозиҳои саноатӣ дар Тоҷикистон. "Омӯзиши илмии захираҳои табиию иқтисодӣ ва Конференсияи якуми қувваҳои истеҳсолқунандаи Тоҷикистон". Коллективонии соҳаи кишоварзӣ дар Тоҷикистон. Инқилоби маданӣ дар шароити Тоҷикистон. Ҷанги Бузурги Ватанӣ ва сафарбарии умумии шахрвандон барои мудофиаи мамлакат. Қаҳрамонии фиристодагони Тоҷикистон дар муҳорибаҳои ҷангӣ ва озод намудани мамлакат ва Аврупо аз фашизм. "Қаҳрамонони Иттиҳоди Шӯравӣ аз Тоҷикистон". Нақши меҳнаткашони Ҷумҳури Тоҷикистон дар ғалаба бар фашизм. "Фарҳанги халқи тоҷик дар солҳои ҶБВ (1941-1945)". Ҳаёти ҷамъиятӣ-сиёсии ҷумҳурии дар давраи рушди ҷомеаи сотсиалистӣ. Вазъи иқтисодӣ-ичтимоии Тоҷикистон дар солҳои 1950-1991. Ҳаёти фарҳангии ҷумҳурӣ дар солҳои рушди ҷомеаи шӯравӣ. Тоҷикистон дар солҳои бозсозӣ (1985-1990). Ба даст овардани Истиқлолияти комили давлатӣ ва аҳамияти таърихии он. Мутолиа ва конспекти "Эъломия дар бораи истиқлолияти давлатии Тоҷикистон". Даргириҳои сиёсӣ ва ҷанги шахрвандӣ дар Тоҷикистон. Истикрори сулҳ ва ризояти миллӣ дар Тоҷикистон. Дарс-мизи мудаввар дар мавзӯи "Нақши таърихии Сессияи XXVI Шӯроҳои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баркарорсозии ҳокимияти конститутсионӣ". Дигаргунсозиҳои саноатӣ ва рушди энергетика дар Тоҷикистон. Навиштани анотатсия доир ба китобҳои дарсии таърихи халқи тоҷик барои мактабҳои олии Тоҷикистон. Нақлиёт ва соҳтмони роҳҳо дар Тоҷикистон. Ислоҳоти ҳоҷагии кишоварзӣ ва рушди он. Рушди тиҷорати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон. "Аҳамияти таърихии истикрори сулҳ ва ризояти миллӣ дар Тоҷикистон". Ислоҳоти низоми маориф ва воридшавии стандартҳои байналмилалӣ. Илму фарҳанги Ҷумҳурии			

	Тоҷикистон дар замони истиқлолият. Дастовардҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сиёсати байналхалқӣ. Вазъи ҷамъиятию сиёсии ҷумҳурӣ дар шароити чаҳонишавӣ. "Дастовардҳои Тоҷикистони соҳибистиқлол дар асри XXI". Нақши Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар рушди Тоҷикистони соҳибистиқлол.		
БФГ 03	**Забони тоҷикӣ** Аҳамияти ичтимоии забон. Забони тоҷикӣ дар масири таърих. Хусусиятҳои муштарак ва хоси забонҳо. Вижагиҳои умумии забонҳои ҳиндуаврупоӣ. Забонҳои гурӯҳи эронӣ. Мақоми забони тоҷикӣ дар байни забонҳои ҳиндуаврупоӣ. Андешаи донишмандон дар бораи забони тоҷикӣ. Маълумоти мухтасар дар бораи таърихи пайдоиши хат. Тағйирот дар алифбои тоҷикӣ. Шиносоӣ бо навъҳои хат. Меъёрҳои талаффуз дар забони адабии тоҷикӣ. Овозҳои ҳамсадову садоноки забони тоҷикӣ. Талаффуз ва имлои овозҳои и, й, у, ӯ, э. Имлои ҳарфҳои мушаддад. Кор бо матнҳои адабӣ. Имлои ҳарфҳои й, ж, ъ. Таҳлили матнҳои тахассусӣ. Кор бо матнҳои осори таърихӣ. Фаҳмиш ва шинохти ҳиҷо. Саҳми овозҳои садонок дар ташаккули ҳиҷо. Ҳиҷои кушода ва баста. Меъёрҳои ҳиҷочудокунӣ, қоидаи ба сатри дигар гузаронидани онҳо. Ҳодисаҳои савтӣ (фонетикӣ) ва сабабҳои рухдиҳии онҳо. Монандшавӣ, табдилёбӣ ва ҷойивазкунии овозҳо. Ихтисорёбӣ, коҳишёбӣ ва афзоишёбии овозҳо. Кор бо матн. Мушкилоти имлои ҳиссаҳои нутқ. Имлои исмҳое, ки ду тарзи навишт доранд. Имлои исмҳои кӯтоҳкардашуда. Бо истифодаи исмҳои сохта тартиб додани ҷумлаҳо. Имлои исмҳои сохта, мураккаб ва таркибӣ. Маълумоти умумӣ дар бораи сифат ва имлои он. Имлои сифатҳои сохта. Маълумоти умумӣ дар бораи шумора ва имлои он. Имлои шумораҳои тахминӣ ва касрӣ. Имлои шумораҳои мураккаб ва таркибӣ. Кор бо матн. Маълумоти умумӣ дар бораи ҷонишинҳо ва имлои онҳо. Имлои ҷонишин. Кор бо матн. Маълумоти мухтасар дар бораи феъл ва имлои он. Имлои сифати феълӣ. Имлои феъли ҳол. Маълумоти мухтасар оид ба зарф, хелу сохт ва имлои он. Имлои зарфҳои сохта ва мураккаб. Маълумоти мухтасар оид ба ҳиссаҳои ёвари нутқ ва имлои онҳо. Имлои пешоянду пасоянд ва пайвандакҳо. Имлои ҳиссачаҳо ва нидо. Манбаъ ва роҳҳои икишофи забони тоҷикӣ. Таркиби луғавии забон-бойгарии забон. Аломату нишонаҳои калимаҳои аслӣ ва иқтибосӣ. Таснифи калима аз ҷиҳати маъно ва доираю дараҷаи истеъмол. Муродифоти луғавӣ ва роҳҳои пайдошавии онҳо. Мураттаб сохтани силсилаи муродифоти луғавӣ. Калимаҳои ҳамгун (омонимҳо) ва тафовути онҳо аз калимаҳои сермаъно. Муттазод (д) (антоним) ва сохту таркиби онҳо. Маълумоти мухтасар оид ба вожаҳои куҳна ва наввожаҳо. Вожаҳои таърихан маҳдудшуда ва мавқеи истеъмоли онҳо. Кор бо матнҳои таърихӣ. Вожаҳои нав (неологизмҳо) ва аҳаммияти онҳо. Сохтору мухтавои луғатҳои фаннию соҳавӣ. Кор бо луғатҳои фаннию соҳавӣ. Истилоҳ ва истилоҳпазирӣ.	**4**	**96**

	Маълумоти мухтасар доир ба калимаҳои малеҳу қабеҳ ва хусусиятҳои услубии онҳо. Мавридҳои истеъмоли калимаҳои малеҳ ва қабеҳ. Аз матни осори манзуму мансур чудо кардани калимаҳои малеҳ ва қабеҳ. Маълумоти мухтасар оид ба ибораҳои мачозӣ ва нақши онҳо. Вижагиҳои ибораҳои мачозӣ. Меъёри шиноҳти ибораҳои рехта. Кор бо фарҳанги ибораҳои рехта. Маълумоти мухтасар дар бораи нахв (синтаксис) ва аломатҳои китобат. Нахв-мизони каломи мансур. Ибора ва ибораорой. Сохтори ибораҳои гуногун. Аҳамияти воҳидҳои нахв. Анвои чумлаҳои сода ва корбасти онҳо. Ҷумлаи содаи чидааъзо ва аломатҳои китобат дар он. Шарҳи мухтасари воҳидҳои туфайлии ҷумла. Воҳидҳои туфайлӣ ва аломатҳои китобат дар онҳо. Аъзоҳои истисноии ҷумла ва аломатҳои китобатӣ дар онҳо. Аз матнҳои мушаххас ёфтани воҳидҳои туфайлӣ ва аъзои истисноӣ. Маълумоти мухтасар дар бораи хусусияти маъноию сохтории чумлаҳои мураккаб. Ҷумлаҳои мураккаби пайваст ва аломатҳои китобат дар онҳо. Ҷумлаҳои мураккаби тобеъ ва аломатҳои китобат дар онҳо. Аз осори манзуму мансур ёфтани чумлаҳои мураккаб. Маълумоти мухтасар дар бораи нутқи айнан ва мазмунан нақлшуда. Нутқи айнан нақлшуда ва аломатҳои китобат дар он. Нутқи мазмунан нақлшуда ва аломатҳои китобат дар он. Дар асоси матни мушаххас нутқи айнан-нақлшударо ба мазмунан нақлшуда баргардондан. Маълумоти мухтасар оид ба услубҳои забон ва хусусиятҳои дастурии онҳо. Услуби бадеӣ ва хусусиятҳои он. Услубҳои дигари нутқ ва хусусиятҳои онҳо. Кор бо услубҳои гуногуни забон дар асоси матнҳои мушаххас. Маълумоти мухтасар оид ба ҳуҷҷатнигорӣ ва хусусиятҳои дастурии он. Ҳуҷҷатҳои шахсӣ ва хусусияти онҳо. Навиштани ариза, забонхат, шарҳи ҳол, дархост, баёнот. Ҳуҷҷатҳои расмӣ-идорӣ ва хусусиятҳои онҳо.		
БФГ 04	**Забони русӣ** Язык и общество. Выражение субъектно-предикатных отношений. Человек в современном мире. Выражение действия, состояния, свойства предмета. Образование. Молодёжь-будущее страны. Выражение объектных отношений в простом предложении. Тема Родина. По родному краю. Выражение определительных отношений в простом предложении. Человек и природа. Экология – проблема современности. Выражение пространственных отношений в простом предложении. Таджикистан и Россия в современном мире. Выражение временных отношений в простом предложении. В мире прекрасного. Выражение условных и уступительных отношений в простом предложении. Праздники, обычаи, традиции. Выражение причинно-следственных и целевых отношений в простом предложении. Средства массовой информации. Выражение образа действия, качественной и количественной характеристики действия (состояния) и признака в простом предложении. Спорт в нашей жизни. Выражение соединения	**6**	**144**

	(присоединения), сопоставления, противопоставления, разделения в простом предложении с однородными членами. Моя специальность. Выражение соединения-присоединения, сопоставления, разделения в сложносочиненном предложении. Наука для общества. Выражение структурно-смысловых связей в сложноподчиненном предложении. Достижения мировой науки и техники. Выражение изъяснительных значений в сложноподчиненном предложении. Научно-исследовательская работа студентов. Выражение определительных значений в предложении с обособленными оборотами и в сложноподчиненном предложении. Новые технологии. Выражение определительных значений разными способами. Из жизни замечательных людей. Выражение пространственных значений в сложноподчиненном предложении. Культура речи и особенности речевого поведения в профессиональной сфере. Выражение временных значений в сложноподчиненном и бессоюзном предложениях. Текст как единица общения. Выражение значений меры и степени, сравнения, сопоставления в сложноподчиненном предложении. Функционально-смысловые типы речи. Описание. Повествование. Рассуждение. Выражение значения цели в сложноподчиненном и бессоюзном сложном предложениях. Функциональные стили речи русского языка. Выражение причинно-следственных значений в сложноподчиненном и бессоюзном сложном предложениях. Официально-деловой стиль. Выражение условных и уступительных значений в сложноподчиненном и бессоюзном сложном предложениях. Научный стиль речи, его основные особенности. Сложные синтаксические конструкции. Прямая и косвенная речь.		
БФГ 05	**Сотсиология** Сотсиология ҳамчун илм. Сохтор ва дараҷаҳои донишҳои сотсиологӣ. Мутолиа ва конспекти китоби «Моҳияти тахайюлоти сотсиологӣ» (русӣ). Объект, предмет, метод ва вазифаҳои илми сотсиология. Қонун ва категорияҳои сотсиология. Ақидаҳо ва гояҳо оиди пайдоиши ҷомеа (Гофман А.Классическое и современное этюды по истории и теории социологии). Заминаҳои таърихии инкишофи таълимотҳои иҷтимоӣ. Марҳилаҳои таърихии инкишофи таълимотҳои иҷтимоӣ. Конспекти китоби Ибни Халдун. Муқаддима. Ҷ2. Барқароршавӣ ва рушди илми сотсиология. Таълимот, равия ва мактабҳои сотсиологӣ. Назарияҳои классикии сотсиологӣ. Ҷамъият ҳамчун низоми худинкишофёбанда. Назарияҳо оиди пайдоиши ҷамъият ва ҷомеаи иттилоотӣ. Мутоила ва конспекти мавзуи «Идеология ва таснифоти он». Низоми маданият дар муҳити иҷтимоӣ. Маданияти миллӣ ва хусусиятҳои он. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Ҳуввияти миллӣ ва масъалаи худшиносӣ». Сотсиологияи шахс. Иҷтимоишавии шахс. Талаботҳои шахс (Конспекти асари Маслоу А. Талаботҳои шахс). Умумиятҳо ва гурӯҳҳои иҷтимоӣ. Умумиятҳои	**3**	**72**

	этникӣ ва ҳудудӣ. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Миллат ҳамчун умумияти этникӣ». Тағйиротҳои иҷтимоӣ. Омилҳои иҷтимоии рушди ҷомеа. Мутоила ва конспекти асари Штомпка П.Сотсиологияи тағйироти иҷтимоӣ. Глоболизатсия (ҷаҳонишавӣ) ҳамчун марҳилаи нави инкишофи ҷамъият. Модернизатсия (азнавсозӣ) ва хусусиятҳои он. Конспекти китоби Бек У. Что такое глобализация. Институтҳо (ниҳодҳо)-и иҷтимоӣ. Оила ва таълимот ҳамчун институти иҷтимоӣ. Конспекти таҳлилии асари Дюркгейм Э. Сотсиологияи маориф. Сотсиологияи ВАО ва иртибот. Нақши ВАО дар рушди ҷомеа. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Интернет ва фарҳанги истифодаи он». Ташкилотҳои иҷтимоӣ. Таснифоти ташкилотҳои иҷтимоӣ. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Бюрократия ҳамчун зуҳуроти иҷтимоӣ». Китоби Вебер М. Протестантизм ва рухи капитализм. Ҷомеаи шаҳрвандӣ ва давлати ҳуқуқбунёд. Синфи миёна ва нақши он дар ҷомеа. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Тоҷикистон давлати соҳибихтиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва ягона». Паёми солонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Табақабандӣ (стратификатсия) – иҷтимоӣ. Нобаробарии иҷтимоӣ ва масъалаи ҳифзи иҷтимоӣ. Низоми табақабандии иҷтимоӣ дар Тоҷикистон (маърӯзаи илмӣ). Ҷойивазкунии иҷтимоӣ. Масъалаҳои муҳоҷирати меҳнатӣ. Назарияи табақабандӣ ва ҷойивазкунии иҷтимоии П.Сорокин (маърузаҳои илмӣ). Низоъҳои иҷтимоӣ. Истиқрори сулҳ ва ваҳдати миллӣ. Ваҳдати миллӣ ҳамчун омили рушди устувори Тоҷикистон. Қафрафтории иҷтимоӣ. Назарияҳои қафрафтории иҷтимоӣ. Омилҳои иҷтимоии қафрафтории иҷтимоии ҷавонон ва масъалаи гаравиши онҳо ба гурӯҳҳои ифротгаро (маърӯзаи илмӣ). Назорати иҷтимоӣ. Роҳҳои пешгирии қафрафтории ҷавонон дар Тоҷикистон. Тавзеҳи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар тарбияи фарзанд» (конспект). Методология ва техникаи гузаронидани тадқиқоти сотсиологӣ. Барнома ва нақшаи тадқиқоти сотсиологӣ. Конспекти асари Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Методҳои ҷамъоварии ахбори сотсиологӣ. Пурсиши анкетавӣ ва истифодаи он дар тадқиқоти сотсиологӣ. Кори саҳроӣ дар тадқиқоти сотсиологӣ. Пур кардани анкетаҳои омодашуда аз тарафи донишҷӯён. Мусоҳиба ҳамчун методи сифатии тадқиқоти сотсиологӣ. Фокус-гурӯҳ дар тадқиқоти сотсиологӣ. Гузаронидани мусоҳиба ва коркарди натиҷаҳои он (аз тарафи донишҷӯён дар мавзӯи муайян гузаронидани мусоҳиба). Таҳлили ҳуҷҷатҳо. Интихобномаи тадқиқоти сотсиологӣ. Истифодаи усули таҳлили ҳуҷҷатҳо ҳангоми навиштани реферат ва корҳои курсӣ (Эссе). Коркард ва таҳлили натиҷаҳои тадқиқоти сотсиологӣ. Навиштани ҳисоботи тадқиқоти сотсиологӣ. Ҷамъбасти натиҷаҳои тадқиқоти сотсиологӣ. Аз тарафи донишҷӯён навиштани ҳисобот оиди натиҷаҳои		

	тадқиқоти гузаронидашуда (ҳисобот).		
БФГ 06	**Сиёсатшиносӣ**	**4**	**96**
	Сиёсат ҳамчун падидаи ҷамъиятӣ. Сиёсат ҳамчун санъати идораи корҳои давлатӣ. Мутолиа ва конспект аз китоби Арасту «Сиёсат». Сиёсатшиносӣ илм дар бораи сиёсат. Методҳо ва муносибатҳои методологӣ дар омӯзиши масъалаҳои сиёсӣ. Мутолиа ва конспекти китоби М.Вебер «Сиёсат ҳамчун истеъдод ва касб» ва Низомулмулк «Сиёсатнома». Марҳилаҳои асосии ташаккулёбӣ ва инкишофи ақидаҳои сиёсӣ. Таълимоти сиёсии мутафаккирони Давраи Эҳё ва Замони нав. Мутолиа ва конспект аз китоби Никколо Макиавелли «Шаҳриёр» ваА. Низомулмулк «Сиёсатнома». Афкори сиёсии мутафаккирони форсу тоҷик. Саҳми мутафаккирони тоҷику форс дар рушди донишҳои сиёсӣ. Мутоила ва конспект вобаста ба мавзӯъ аз китобҳои Бобоҷон Гафуров «Тоҷикон» ва Аҳмади Дониш. Наводир-ул-вақоеъ. Ҳокимияти сиёсӣ. Манбаҳои ҳокимият ва машруият (легитимият)-и он. Мутолиа ва омода намудани маърӯза аз китобҳои Макс Вебер. Сиёсат ҳамчун касб ва мақом ва Макс Вебер. Ҳукмронии харизматикӣ. Идеологияи сиёсӣ. Ҷараёнҳои идеявию сиёсии замони муосир. Мутолиа ва конспект аз китоби Мухаев Р.Т. «Политология» бо истифода аз асари Карл Маркс, Фридрих Энгелс. Идеологияи немис. Истиқлолияти сиёсӣ. Дастовардҳои даврони соҳибистиқлолии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мутолиа ва конспект аз китоби Жан Боден «Шаш китоб дар бораи давлат», Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. ва Раҳмонов Э. Дах соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. Системаи сиёсии ҷомеа. Рушди институтҳои сиёсӣ ва нақши онҳо дар раванди ташаккулёбии давлатдории навин. Мутолиа намудан ва омода кардани маърӯза аз китоби Истон Дэвид. Системаи сиёсӣ. ва Багоутдинов А.М. Очерки по истории таджикской философии. Давлат дар системаи сиёсӣ. Назарияҳои пайдоиши давлат ва моҳияти онҳо. Мутолиа намудан ва омода намудани маърӯза аз китоби Раҳмонов Э.Ш. Дах соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ ва Аҳмади Дониш. Наводир-ул-вақоеъ (Рисола дар назми тамаддун ва тавоун). Ҳизбҳои сиёсӣ ва системаҳои ҳизбӣ. Нақш ва мавқеи ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон дар рушди ҷомеаи муосир. Мутолиа ва конспект аз китоби Морис Дюверже. Ҳизбҳои сиёсӣ. Ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва ҳаракатҳои сиёсӣ. Мутолиа ва конспект аз китоби В.И.Ленин. Давлат ва инқилоб. Режими сиёсӣ. Таъмини имкониятҳои баробар ва раванди ташаккулёбии кафолатҳои давлатӣ. Мутолиа ва конспект кардани китоби Дюверже Морис. Режимҳои сиёсӣ ва Алии Ҳамадонӣ. Захират-ул-мулук. Элитаи сиёсӣ ва сарварии сиёсӣ. Нақши сарвар ва Пешвои миллат дар рушди ҷомеа. Мутолиа намудан ва омода кардани презентатсия барои тахтаи электронӣ аз китоби Политические элиты // Мухаев Р.Т. Политология. Ҷомеаи		

	шаҳрвандӣ. Рафтори сиёсии шаҳрванд ва рушди маданияти шаҳрвандӣ дар шароити муосир. Мутолиа намудани китоби Ибни Сино. Тадбири манзил ва конспект кардани қисмате аз китоби Гегел Георг. Фалсафаи ҳуқуқ. Демократия ҳамчун шакли ҳокимият ва воситаи раванди сиёсӣ. Нақши ниҳодҳои сиёсӣ ва маданияти сиёсӣ дар рушди ҷомеаи мутамаддин. Мутолиа ва омода кардани маърӯза аз китоби Ҷон Локк. Ду рисола дар бораи идоракунӣ. Интихобот ва системаҳои интихоботӣ. Тартиби пешбарии номзадҳо ва тарзи баргузории маъракаҳои сиёсӣ. Мутолиа ва конспект кардани китоби «Тоҷикистон 20» ва мухтавои рисолаи илмии Камолова М.Р. Процесс выборов и их особенности в Республике Таджикистан. Низои сиёсӣ ва музокирот. Нақш ва мавқеи миёнаравӣ дар ҳалли низоъ. Мутолиа ва конспект кардани китоби Дорендорф Ралф Густав «Низоъ ва озодӣ» ва Маҳмадов А.Н. Социология конфликта. Дин ва сиёсат. Давлати дунявӣ ва моҳияти он. Мутолиа намудан ва омода кардани маърӯза аз китоби «Таърихи динҳо» ва Абдуллоев Ш. Исломи муосир дар арсаи сиёсат ва идеология. Миллатҳо ва муносибатҳои миллӣ дар ҳаёти сиёсии ҷомеаи муосир. Ташаккули худшиносии миллӣ дар шароити рушди давлатдории миллӣ. Мутолиа намудан зерин ва омода кардани маърӯза дар мавзӯи «Истиқлолияти миллӣ» китоби Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Рамзҳои сиёсӣ. Нишону Парчами давлатӣ-ифтихори миллӣ. Мутолиа ва конспект намудани муҳтавои асосии мавзӯъ аз китоби Маҳмадов А.Н. Муқаддимаи идеяи миллӣ. Шуури сиёсӣ ва маданияти сиёсӣ. Маданияти сиёсӣ ва роҳҳои ташаккули он. Мутолиа ва конспект кардани қисми дахлдор ба мавзуъ аз китобим Политология, под редакции В.Н Лавриенко. Сиёсат ва воситаҳои ахбори омма. Нақши технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ дар рушду нумуи ҷомеаи демократӣ. Мутолиа ва конспект кардани китоби «Тоҷикистон-20». Муносибатҳои байналхалқӣ ва сиёсати хориҷии давлат. Таҳкими ҳуқуқи байналхалқӣ ва раванди ҳимояи манфиатҳои миллӣ. Мутолиа ва конспект кардани китоби Назаров Т., Саттрзода А.Дипломатияи муосири тоҷик. Амният ҳамчун падидаи системаи иҷтимоию сиёсӣ. Терроризми байналхалқӣ ва гурӯҳҳои ифротӣ ҳамчун таҳдид ба амнияти миллӣ. Мутолиа ва омода намудани маърӯза дар асоси Стратегияи амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон (Лоиҳаи ташаббусӣ) ва Маҳмадов А.Н., Юнусов Т.Ҷ., Рачабов Ш.А. Амният ҳамчун падидаи системаи иҷтимоӣ. Ҷаҳонишавӣ ва назарияи геополитикии олам. Назарияҳои геополитикии муосир. Мутолиа ва конспект аз китоби Збигнев Бзежинский «Тахтаи бузурги шоҳмот».		
БФГ 07	**Ҳуқуқ** Мафҳум ва моҳияти давлат. Давлати ҳуқуқбунёд ва ҷомеаи шаҳрвандӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китобҳои Поздняков Э.А. Философия государства и права: Чиркин В.Е. Современное государство; Миралиев И.К. Правовое	3	72

	государства и права человека. Маҳфум ва моҳияти ҳуқуқ. Ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Лейст О.Э. Сущность права. Алексеев С.С. Право: азбука-теория-философия: Опыт комплексного исследования. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения; Гегель Г.В.Ф. Философия права; Имомов А.Правовой статус человека и гражданина, основные права, свободы и обязанности. Таълимот дар бораи Конститутсия. Падидаи шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Асосҳои ташкил ва фаъолияти мақомоти давлатӣ. Сохтори давлатӣ ва низоми марзӣ-маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Диноршоев А.М. Конституционные основы разделения властей в Республике Таджикистан; Имомов А. Нақши конститутсия дар бунёди давлатдории миллии Тоҷикистон. Маҳфуми идоракунӣ ва ҳокимияти иҷроия. Хидмати давлатӣ ва хидматчиёни давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Административное право: Учебник/Под ред. Ю.М. Козлова; Административное право: Учебник / Под ред. Л.Л. Попова. Алехин А.П., Кармолицкий А.А., Козлов Ю.М. Административное право Российской Федерации. Ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ ва ҷавобгарии маъмурӣ. Мақомоте, ки парвандаҳои ҳуқуқвайронкунии маъмуриро баррасӣ менамоянд. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса; Панова И.В. Административно-процессуальное право России. Мафҳум ва предмети ҳуқуқи граждани. Уҳдадориҳои шартномавӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Чеговадзе Л.А. Структура и состояние гражданского правоотношения. Договорное право. кн.1 Общие положения. Кн.2 Договоры о передаче имущества; Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав; Курбонов К.Ш. Добросовестное правоприобретение в гражданском праве; Низоми ҳуқуқи граждани. Уҳдадориҳои деликатӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Бадалов Ш.К. Проблемы гражданско-правовой ответственности за экологический вред; Сулаймонов Ф.С. Ҳуқуқи ашёӣ. Маҳфум ва моҳияти чиноят. Асосҳои ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Кузнецова Н.Ф. Преступления и преступность. Жалинский А.Э. Уголовное право в ожидание перемен. Назаров А.К. Уголовно-правовые нормы Корана и Хадисов и их классификации по УК РТ. Азизов У.А. Эволюция институтов преступления на территории исторического и современного Таджикистана (историко-правовое исследование). Мафҳум ва моҳияти ҷазо. Асосҳои таъини ҷазо. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Тайфуров З.С. Правовое регулирование лишение свободы в Республики Таджикистан. Азизов У.А. Эволюция институтов преступления на территории исторического и современного Таджикистана: историко-правовое исследование. Сафаров А.И. Уголовная ответственность за		

	легализации (отмывание) денежных средств либо иного имущества полученных противозаконным путем. Мафҳум ва предмети ҳуқуқи оилавӣ. Ҳуқуқ ва ухдадориҳои падару модар ва фарзандон. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Химатов Х.Н. Правовое регулирование имущественных отношений супругов: проблемы и перспективы развития. Муносибатҳои ҳуқуқи оилавӣ. Ҳимояи ҳуқуқи кӯдакон дар муносибатҳои оилавӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Кархалев Д. Н. Баамалбарорӣ ва ҳимояи ҳуқуқи оилавӣ // Ҳуқуқи оилавӣ дар асрҳои XX-XXI веков. Фаъолияти молиявӣ: маҳфум, принсип, усулҳо ва вазифаҳои он. Мақомоте, ки фаъолияти молиявии давлатро амалӣ менамоянд. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Ғаюров Ш.К. Ҳуқуқи молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон // Китоби дарсӣ зери таҳрир умумии номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент Шонасурдинов Н. Ш. Маҳфум ва аломати хоси андозҳо. Функсияи андоз ва фарқияти андоз аз дигар пардохти молиявӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Ғаюров Ш.К. Ҳуқуқи молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон.//Китоби дарсӣ зери таҳрир умумии номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент Шонасурдинов Н. Ш.; Ҳуқуқи андози Ҷумҳурии Тоҷикистон. Васоити таълимӣ. Мафҳум ва предмети ҳуқуқи соҳибкорӣ. Танзими давлатии фаъолияти соҳибкорӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Актуальные проблемы предпринимательского права. Выпуск 1/Отв. ред. Молотников А.Е., Куракин Р.С.; Актуальные проблемы предпринимательского права. Выпуск 3/под ред. А.Е. Молотникова. Субъектони ҳуқуқи соҳибкорӣ. Ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Ойгензихт В.А. Проблема риска в гражданском праве. Предмети ҳуқуқи меҳнатӣ. Субъектҳои ҳуқуқи меҳнатӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Головина С.Ю. Понятийный аппарат трудового права; Сыроватская Л.А. Ответственность за нарушение трудового законодательства. Низоми ҳуқуқи меҳнатӣ. Мафҳум, хусусият ва аҳамияти шартномаи меҳнатӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби. Акопова Е.М. Современный трудовой договор (контракт); Петров А.Я. Трудовой договор. Мафҳум, вазифа ва принсипҳои ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ. Низоми мақомоти иҷрокунандаи ҷазои ҷиноятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Дибиров М.Т. Проблемы социальной адаптации лиц освобожденных из исправительных учреждений; Зазарихина О.В. Исполнение наказания в виде пожизненного лишения свободы в России. Тартиби иҷро ва адои ҷазоҳои ҷиноятӣ. Ҳимояи ҳуқуқи инсон дар низоми муассисаҳои иҷрои ҷазои ҷиноятӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Зубков А.И. Карательная политика на рубеже тысячелетии; Миронов Р.Г. Актуальные проблемы обеспечения безопасности персонала следственных изоляторов и лиц содержащихся под стражей. Фаъолияти ҳуқуқи муҳофизатӣ, мафҳум,		

	нишонаҳо ва самтҳои асосии он. Адвокатура: мафҳум ва вазифаҳои он. Ёрии ҳуқуқӣ ва намудҳои он. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Искандаров З.Х. Адвокатураи судӣ; Махмудов И.Т. Прокурорский надзор за исполнением законов в оперативно-розыскной деятельности: проблемы теории, практики и законодательной регламентации. Суд ҳамчун мақоми ҳокимияти судӣ. Адолати судӣ: мафҳум ва нишонаҳои он. Принсипҳои баамалбарории адолати судӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Судебная власть в современной России. Ғафуров Х.М. Судебная система Республики Таджикистан: современное состояние и перспективы развития. Даев В.Г., Маршунов М.Н. Основы теории прокурорского надзора. Моҳият, сарчашма ва принсипҳои ҳуқуқи байналмилалӣ. Таносуби ҳуқуқи байналмилалӣ ва ҳуқуқи миллӣ. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Панов В.П. Актуальные проблемы международного права. Субъектони ҳуқуқи байналмилалӣ. Масоили эътирофнамоии байналмилалӣ ва ҳуқуқ қабулкунии давлат. Мутолиа ва конспекти порчаҳо аз китоби Арцыбасов И.Н. Егоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. Запрет на акты террора в международном гуманитарном праве.		
БФГ 08	**Фарҳангшиносӣ** Илми фарҳангшиносӣ ва назарияҳои асосии он. Пайдоиш ва ташаккули илми фарҳангшиносӣ. Вазифаҳои асосии фанни фарҳангшиносӣ ва робитаи он бо дигар илмҳо. Мафҳум, моҳият ва сохтори фарҳанг. Тавсифи истилоҳи фарҳанг-маданият ва тамаддун. Навиштани эссе ба ақидаҳои гуногуни фарҳангшиносон доир ба фарҳанги маънавӣ ва сохтори он. Навъҳои фарҳанг ва таснифи он. Ҷиҳатҳои миллӣ ва умумибашарии фарҳанг. Хусусиятҳои умумӣ ва фарқкунандаи намудҳои фарҳанг. Назарияҳои муосири фарҳангшиносӣ. Консепсияҳои фарҳангшиносӣ дар осори илмии олимони тоҷик. Назарияҳои фарҳанг ва фарҳангшиносӣ аз нигоҳи Гердер, Кант, Гегель, Данилевский, Шпенглер, Тойнби, Ясперс, Тейлор, Фрейд ва диг. Функсияҳои (вазифаҳои) асосии фарҳанг. Функсияи иҷтимоикунонӣ-чун омили рушди шахсият. Вазифаҳои муҳимтарини фарҳанги маънавӣ дар ҷомеаи соҳибистиқлол. Қонуният ва омилҳои асосии рушди фарҳанг. Қонуниятҳои фарҳанг ва шартҳои асосии татбиқи онҳо дар ҷомеа. Сиёсати давлатии Ҳукумати ҶТ ва нақши Президент-пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар рушди фарҳанг. Фарҳанг ва тамаддун. Намудҳои гуногуни тамаддуни бостонӣ ва муосир. Алоқамандӣ ва баҳамтаъсиррасонии табиат ва фарҳанг. Ҷаҳонишавии фарҳанги муосир. Ҷаҳонишавӣ ва ҳифзи фарҳанги миллӣ. Рушди фарҳанги мардумӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ. Тавсифи унсурҳои фарҳанг. Нақши анъана дар ҳифзи робитаи ирсии фарҳанг. Мавқеи забон ва урфу одат дар рушди фарҳанг. Асари «Ғуруби Аврупо»-и О.Шпенглер ва масоили фарҳанг (таҳияи эссе). Фарҳанги Шарқу Ғарб: равобит ва таззодҳо.	**3**	**72**

	Муколамаи фарҳангҳо омили муҳими тавсеаи фарҳанг. Асари «Ғуруби Аврупо»-и О.Шпенглер ва масоили фарҳанг (таҳияи эссе). Фарҳанги бостонии Шарқ. Хусусиятҳои умумӣ ва фарқкунандаи фарҳанги Шарқу Ғарб. Дастовардҳои фарҳанги Мисри қадим, Байнаннаҳрайн ва Ҳинду Чин (интихобан: таҳияи эссе). Фарҳанги атиқаи Юнон ва Рим. Хусусиятҳои фарҳанги эллинӣ. Юнон ва Рими қадим чун сарчашмаи рушди фарҳанги Аврупои пасин. Фарҳанги Эрони бостон. Фарҳанги аҳди Сосониён. Ҷаҳони муосир ва омӯзиши арзишҳои фарҳангии Эрони бостон. Нақши мардуми форсу тоҷик дар ташаккули фарҳангу тамаддуни исломӣ (Ренесанси мусулмонӣ-асрҳои VIII-XV). Фарҳанги Сомониён (Эҳёи аҷам). Нақши Имоми Аъзам ва дигар омилҳои ислом дар рушди тамаддуни Исломӣ. Вазъи фарҳанги халқи форсу тоҷик дар асрҳои XVI-XX. Нақши ҷадидизм ва маорифпарварон дар рушди фарҳанг ва бедории халқи тоҷик. Баррасии масъалаҳои фарҳанги миллии тоҷикон дар асрҳои: Фарҳанги давраи эҳёи Аврупо. Заминаҳои назариявии фарҳанги давраи Эҳёи Ғарб. Таъсири фарҳанги давраи Эҳё ва замони нави Аврупо ба фарҳанги муосир. Фарҳанг дар даврони Иттиҳоди Шӯравӣ. Навовариҳои фарҳанги халқи тоҷик дар замони Шӯравӣ. Дастовардҳо ва камбудиҳои фарҳанги замони Шӯравӣ. Фарҳанги халқи тоҷик дар замони сохибистиқлолӣ. Истиқлолият ва эҳёву рушди фарҳанги миллӣ. Фарҳанг ва масоили ҳудшиносии миллатӣ Эссе (аз рӯи асарҳои пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон) ва дигар олимон.		
БФГ 09	**Диншиносӣ** Диншиносӣ ва доираи баҳси он. Робитаи диншиносӣ бо илмҳои дигар. Вазифаҳои диншиносӣ (Мюллер М.Введение в науку о религии. с.7-25). Конспекти мавзӯъ. Марҳилаҳои ташаккули диншиносӣ. Диншиносӣ дар аҳди бостон ва асрҳои миёна. Диншиносӣ дар давраи Эҳё ва маорифпарвай (Религиоведческий словарь Вып.5.) Конспекти мавзӯъ. Ташаккули диншиносӣ ҳамчун илм. Таркиб ва сохтори диншиносӣ. Диншиносии мукоисавӣ (Элиаде М. История веры и религиозных идей) Конспекти мавзӯъ. Пайдоиш, таъриф ва моҳияти дин. Дин ҳамчун ҳодисаи иҷтимоӣ (Токарев С.Л. Религия в истории народов мира). Шуури динӣ ва сохтори он. Табақабандии дин ва назарияҳои марбути он. Психологияи дин (Занько Ю.М. Психология религии). Фалсафаи дин ва илоҳиёти фалсафӣ. Илоҳиёт дар фалсафаи Шарқи исломӣ. Исботи вучуди Худо (Быховский Б.Э. Эрозия «вековечной» философии. с. 80-92). Вазифаҳои иҷтимоии дин. Таносуби дину сиёсат. Дин ва фарҳанг (Аз чониби устод омода сохта мешавад). Озодии виҷдон ва фарҳанги таҳаммулпазирӣ. Дин дар партави афкори озодандешӣ. Назари маорифпарварн нисбат ба дин (Мавод аз чониби устод омода сохта мешавад). Таърихи дин ва масъалаҳои он. Динҳои ибтидоӣ ва хусусиятҳои онҳо. Тотемизм, фетишизм ва сеҳргаравӣ (Токарев С.Л.	3	72

	Первобытная культура). Динҳои миллӣ ва хусусияти онҳо. Ҳиндуия. Динҳои миллии Чин ва Япония (Шанти де ля Сосси. Иллюстрированная история религии. в 2-х томах). Динҳои Эрони бостон: меҳрпарастӣ, зардуштия, монавия. Зардуштия ва ҳаракати ислоҳотхоҳии маздакия. Авасто-манбаи устуравӣ ва динӣ (Авесто). Пайдоиш ва ташаккули яҳудия. Яҳудия ва сионизм. Китобҳои муқаддаси яҳудия (Библейская энциклопедия). Динҳои ҷаҳонӣ ва хусусияти онҳо. Буддоия ва таълимоти он. Ламаизм (Эррикер К. Буддизм). Масеҳият. Ақоид ва маросимҳои он. Ҷудошавии масеҳият ба калисоҳои шарқӣ ва гарбӣ (Крывелев И.А. История религии. Очерки в двух томах). Равияи католикӣ, Ватикан. Православие ва калисоҳои он. Равияи протестантӣ (Рожков В.И. Очерки по истории римско-католической церкви). Заминаҳои таърихӣ, динӣ-фарҳангӣ ва сиёсии пайдоиши ислом. Марҳилаҳои асосии ташаккули ислом. Сабабҳои ба фиркаю мазҳабҳо таксимшавии ислом (Массэ А.Ислом). Аз тарафи арабҳо забт кардани Эрон, Хуросону Мовароуннаҳр ва паҳншавии ислом дар ин сарзамин. Муборизаи зидди арабҳо дар Хуросону Мовароуннаҳр. Ҳаракати шуубия (Колесников А.И.Завоевание Ирана арабами). Қуръон-китоби муқаддаси дини ислом. Сунна-сарчашмаи дини ислом. Ҷамъоварии ҳадисҳо (Пиотровский М.Б. ас-Сунна-Ислам: энциклопедический словарь). Равия ва мазҳабҳо дар ислом. Фиқҳи ҳанафӣ. Таҳаммулпазирӣ дар фиқҳи ҳанафӣ (С.Аҳмадов. Баъзе хусусиятҳои фиқҳ ва каломи Имоми Аъзам-Абӯҳанифа). Ислом ва миллат. Ислом ва фарҳанги миллӣ. Мафҳуми «тамаддуни исломӣ» ва таркиби он. Нақши тамаддуни исломӣ дар тамаддуни ҷаҳонӣ (мавод мустақилона омода карда мешавад). Дин дар ҷаҳони муосир. Сиёсишавии ислом дар замони муосир ва шаклҳои зоҳиршавии он. Салафигароии ифротӣ ва хатари он дар ҷомеаҳои суннатӣ (Ибрагим Т.К. Сагадеев А.В. Ас-салафия-исламский энциклопедический словарь). Моҳияти иртиҷоӣ ва ифротгароии созмони «ихвон-ул-муслимин», Ҳизби таҳрир» ва дигар равияҳои тундрави исломӣ. Ҷаҳонишавӣ ва ислом. Ҳаракати ислоҳхоҳӣ дар исломи муосир. Равияҳои исломии диншиносӣ (мавод мустақилона омода карда мешавад). Дунявият ва зарурати давлатдории дунявӣ. Қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи дин ва татбиқи аслҳои озодии виҷдон дар ҷумҳурӣ. Тундгароии динӣ ва амнияти миллӣ (Назиров Д. Религиозно-политический экстремизм и терроризм в Центральной Азии). Назарияҳои муосири диншиносӣ. Муносибат ба дин дар равияҳои муосири фалсафӣ. Плюрализм ва диншиносии либералӣ (Классики мирового религиоведения. Словарь).		
БФГ 12	**Фанҳои интихобӣ**	**3**	**72**
БФГ 12.1	**Этика ва Эстетика** **Ахлоқ ҳамчун илм.** Моҳият ва хусусияти илми ахлоқ. Таълимоти ахлоқии Шарқи қадим: Чин, Ҳинд, Миср, Эрон. Мутолиа ва конспект кардани асари А.Содиқов «Аз таърихи андешаҳои ахлоқии мутафакирони Шарқ» ва Муҳаммад		

	Иқбол, «Эҳёи фикри динӣ дар ислом», Д., 2010. **Моҳият, сохт, мавзӯ ва вазифаҳои илми ахлоқ.** Таълимоти ахлоқии Зардушт. Мутолиа ва конспект кардани китоби Ё.Одинаев, Б.Гадоиев. «Асосҳои маданияти шахс». **Таърихи таълимоти ахлоқӣ.** Мутолиа ва конспекти бобҳои «Одоби таом хурдан», «Одоби даъвату иҷобат» аз китоби Муҳаммад Ғазоли «Кимиёи саодат». **Афкори ахлоқии мутафаккирони форсу тоҷик.** Ақидаҳои ахлоқии Конфутсий. Мутолиа ва конспект кардани асари китоби Эмомалӣ Раҳмон «Ватандӯстӣ ва худшиносии миллӣ». **Ахлоқи касбӣ ва хизмати давлатӣ.** Ахлоқ дар Буддоия. Мутолиа ва омода намудани маърӯза аз китоби Закариёи Розӣ «Тибби рӯҳонӣ» боби "Такаббуру худписандӣ". **Масоили асосии назарияи ахлоқ.** Мақулаҳои ахлоқӣ. Масоили ахлоқӣ дар масеҳият. Мутолиа ва конспект кардани асари Арасту «Никомахова этика», Китоби аввал. **Ахлоқ ҳамчун падидаи ҳаёти маънавии инсон.** Ахлоқ дар Ислом. Мутолиа ва конспект кардани боби «Сухан андар подоши некию бадӣ»-и китоби «Хон-ул-ихвон»-и Носири Хусрав. **Маъно ва ҳадафи зиндагӣ.** «Ибни Мискавайҳ ва илми ахлоқи исломӣ». Мутолиа ва конспект кардани асари Закариёи Розӣ «Тибби рӯҳонӣ» "Худдорӣ ва дурӯғгӯй". **Озодӣ ва масъулияти шахс.** Андешаҳои ахлоқии мутафаккирони Шарқ: Форобӣ, Ибни Сино, Н.Тусӣ. Мутолиа ва конспект кардани асари Муҳаммад Ғазолӣ «Кимиёи саодат» - Боби «Решаҳои хубу бад дар одамӣ» ва китоби Абӯалӣ ибни Сино «Рисолаи ахлоқ». **Саодат ҳамчун арзиши ахлоқӣ.** Ахлоқ дар Ҳиндуия. Мутолиа ва конспект кардани асари Носири Хусрав «Ҷомеъ-ул-ҳикматайн» боби «Андар ниёзмандии мардум ба парвариш». **Дин ва ахлоқ.** Рафтори расмӣ ва симои зоҳирӣ. Мутолиа ва конспект кардани асари З.Саидов, «Густариши ахлоқи миллӣ-посух ба пайомадҳои манфии ҷаҳонишавӣ». **Глобализатсия ва мушки-лоти ахлоқӣ.** Ахлоқ ва масъалаи худшиносии шахсият. Мутолиа ва конспект кардани Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон оид ба лоиҳаи қонун «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд». **Этикет ва маданияти шахс.** Одоби накӯ. Ҳурмату эҳтироми волидон фарз аст. Хизмати падару модар фарз аст. «Дар баёни ҳурмати падару модар»-и Фаридуддини Аттор. Маданияти муносибат бо одамон. **Фалсафаи ахлоқ.** Маданияти зоҳирӣ ва ботинии инсон. Закариёи Розӣ, Тибби рӯҳонӣ. **Зебоишиносӣ.** Зебоишиносӣ ҳамчун илм. Семинар дар мавзӯи: «Зебоишиносӣ илм дар бораи ҳунар ва эҷодиёти бадеӣ». Мутолиа ва конспект кардани асари Касымджанов. А.Х. «Эстетические взгляды Фараби». **Марҳалаҳои асосии ташаккули зебоишиносӣ.** Марҳалаҳои пайдоиш ва инкишофи илми зебоишиносӣ. Мутолиа ва конспект кардани асари Ғафуров Б. «Тоҷикон» боби 2 «Авасто ҳамчун ёдгории таърихӣ». **Сохти таркибии шуур дар зебоишиносӣ.** Фаъолияти зебоишиносӣ ва шуури		

	зебоишиносӣ. Зебоишиносӣ: шуур ва фаъолият. Мутолиа ва конспект кардани асари Раҳимов С., «Эстетика зороастризма». **Категорияҳои илми зебоишиносӣ.** Мафҳумҳои асосии зебоишиносӣ. Мутолиа ва конспект кардани асари Раҳимов С., «Эстетика зороастризма» боби 2 «Гегель об эстетических представлениях Авесты». **Зебоишиносӣ ва ҳунар.** Робитаи зебоишиносӣ бо дигар фанҳо. Раҳимов С., «Эстетика зороастризма», боби 2 «Место человека в авестийском эстетическом представлении». **Образи бадеӣ ва мақоми шахс дар ҳунар.** Эҷодиёти бадеӣ. Мутолиа ва конспект кардани асари Эмомалӣ Раҳмон «Забони миллат - ҳастии миллат». **Гурӯҳбандии ҳунарҳо.** Морфологияи ҳунар. Навъҳои ҳунар (морфологияи ҳунар). Мутолиа ва конспект кардани асари Ҳазраткулов М. «Эътиқоду анъанаҳои бостонии Аҷам». **Ваъзи зебоишиносӣ ва ҳунар дар Тоҷикистони муосир.** Рушду камоли зебоишиносӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мутолиа ва конспект кардани асари Турсунов А. «Эҳёи Аҷам». Зебоишиносӣ ва хулқшиносӣ. «Пиндори нек, Гуфтори нек, Кирдори нек». Нақши зебоишиносӣ дар камолоти инсон. Мутолиа ва конспект кардани асари Сатторов А. «Афкори адабӣ ва эстетикаи Абдураҳмони Ҷомӣ». **Ахлоқ ва зебоишиносӣ ҳамчун унсурҳои таркибии фарҳанг.** Назере ба рушди зебоишиносӣ ҳамчун илм. Мутолиа ва конспект кардани суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Эмомалӣ Раҳмон «Фарҳанг ҳастии миллат».		
БФГ 12.2	**Мантиқ** Фанни мантиқ ва мавзӯи баҳси он. Алоқамандии мантиқ бо илмҳои дигар. Аҳамияти омӯзиши фанни мантиқ (Гетманова А.Д. Логика). Мантиқи шаклӣ ва диалектикӣ. Принсипҳои методологии мантиқи шаклӣ. Фарқияти мантиқи шаклӣ аз мантиқи диалектикӣ, таҳлил аз рӯи мисолҳо. Таърихи пайдоиши илми мантиқ. Мантиқи классикӣ ва ғайриклассикӣ. Таълимоти мантиқии мутафаккирони форсу тоҷик, (Форобӣ. "Логические трактаты"). Забон ҳамчун воситаи маърифат. Шарҳи аломатҳо, маънои аломат. Забон ҳамчун воситаи ифодаи тафаккур, ҳалли машқҳо. Мафҳум ҳамчун шакли тафаккур. Номҳо ва хусусиятҳои онҳо. Мафҳум ҳамчун шаклии асосии тафаккур, аз рӯи матни "Гулистон"-и Саъдӣ муайян кардани мафҳумҳо. Мазмун ва ҳаҷми мафҳум. Навъҳои мафҳум. Аҳамияти ҳаҷм ва мазмуни мафҳум ва навъҳои мафҳум, аз рӯи матни "Гулистон"-и Саъдӣ муайян кардани мафҳумҳо. Муносибати байни мафҳумҳо. Амалҳо бо мафҳумҳо. Нишон додани муносибати байни мафҳумҳо бо мисолҳо, мисолҳо аз тарафи устод пешниҳод мешавад. Таъриф ва навъҳои он. Тақсими мафҳум ва навъҳои он, тасниф. Қоидаҳои таъриф, тақсим ва тасниф, конспект аз рӯи китоби (С.Аҳмадов. "Гуфторҳо доир ба мантиқ"). Қазия ҳамчун шакли тафаккур. Қазия ва ҷумла. Таълимоти Ибни Сино дар бораи қазия, (М.Д. Диноршоев. Матолиби фалсафаи Ибни Сино). Қазияҳои сода. Сохтори қазия. Нишон додани сохтори		

	қазия аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ. Қазияҳои мураккаб. Муносибати байни қазияҳо. Овардани мисолҳо ва нишон додани муносибати байни қазияҳо, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ. Тақсим қазияҳо аз рӯи сифат ва миқдор. Қазияҳои модалӣ (ҷиҳатӣ). Тақсим қазияҳо аз рӯи сифат ва миқдор дар таълимоти мантиқии Ибни Сино (М.Д.Диноршоев. Матолиби фалсафаи Ибни Сино). Қонуни айният. Қонуни безиддиятнокӣ (рафъи таноқуз). Аҳамияти амалии қонунҳои мантиқӣ, (Гетманова. Логика). Қонуни истисноӣ салоса. Қонуни асоси кофӣ. Аҳамияти амалии қонунҳои амалӣ (Гетманова Логика). Хулосабарории дедуктивӣ (истинтоҷ). Шаклҳои хулосабарории дедуктивӣ. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарориҳои дедуктивӣ, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ. Навъҳои хулосабарории дедуктивӣ. Хулосабарориҳои бевосита ва бавосита. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарориҳои дедуктивӣ, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ. Қиёс (силлогизм)-и содаи катъӣ. Сохтори қиёс. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарориҳои дедуктивӣ. Хулосабарории индуктивӣ (исикрӯӣ). Хусусиятҳои хулосабарории индуктивӣ. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо аз рӯи хулосабарориҳои индуктивӣ, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ. Навъҳои хулосабарории индуктивӣ. Тамсил (аналогия), хитоба. Исбот ва раддия. Далеловарӣ ва исбот. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи исбот ва раддия. Таркиби исбот ва раддия. Навъҳои исбот ва раддия. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи исбот ва раддия, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ. Таниқид ва раддия. Қоидаҳои далеловарӣ ва таниқид, исбот ва раддия. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи исбот ва раддия (Болтаев М.Н. Мантиқ). Мантиқи саволу ҷавоб. Муаммо. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи саволу ҷавоб ва муаммо, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ. Фарзия. Назария. Овардани мисолҳо ва таҳлили онҳо дар доираи фарзия ва назария, аз рӯи матни “Гулистон”-и Саъдӣ.		
II.	**БАХШИ ФАНҲОИ ТАБИИЮ РИЁЗӢ ВА ИҚТИСОДӢ**	**24**	**576**
БФТРИ 01	**Географияи Тоҷикистон бо асосҳои демография** Мавқеи геополитикӣ ва тақсимоти маъмурию сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Геополитика ва сиёсати давлат. Тоҷикистон дар харитаи сиёсии ҷаҳон. Таърихи тадқиқотҳои географӣ ва ташакулёбии ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон. Даврахои инкишофи илмҳои географӣ. Саҳми олимони рус, олмон ва тоҷик дар омӯзиши комплексии сарзамини Тоҷикистон. Шароит ва сарватҳои табиӣ ва баҳои иқтисодӣ-географии онҳо. Сарватҳои зеризамининии Тоҷикистон. Захирахои обии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аҳамияти иқтисодии он. Иқтидорҳои сайёҳию рекреатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Таърихи ташакулёбии фаъолияти сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҷойгиршавии соҳаҳои хоҷагии рекреатсионӣ ва сайёҳӣ. Минтақаҳои сайёҳию рекреатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон.	3	72

	Захираи обҳои маъданӣ ва аҳамияти рекреатсионии онҳо. Нақши омилҳои табиӣ-географӣ дар рушди сайёҳӣ. Сохтори хоҷагии халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қонуниятҳои ҷойгиршавии он. Омилҳои географияи ҷойгиркунии соҳаҳои хоҷагии халқ. Таърихи ташакулёбии хоҷагии халқи Тоҷикистон. Географияи саноати энергетикӣ. Географияи неругоҳҳои барқии обӣ ва системаҳои энергетикии Тоҷикистон. Дурнамои рушди соҳаи гидроэнергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Дурнамои рушди соҳаи гидроэнергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Самтҳои асосии тараққиёт ва ташаккули системаҳои энергетикӣ. Манбаҳои алтернативии энергетикӣ ва роҳҳои самаранок истифодабарии онҳо. Саноати истехроҷи маъданҳои кӯҳӣ ва химия. Таърихи ташакулёбии саноати маъдани кӯҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Таърихи ташакулёбии саноати маъдани кӯҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҷойгиршавии корхонаҳои саноати истихроҷи маъдани кӯҳӣ ва самтҳои тараққиёти он. Географияи саноати коркарди метал ва мошинсозии ҶТ. Ҷойгиршавии корхонаҳои саноати металлургии Тоҷикистон. Географияи саноати металлургияи рангаи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Омилҳои ҷойгиршавии онҳо. Географияи саноати металлургияи рангаи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Омилҳои ҷойгиршавии онҳо. Географияи ташакулёбии саноати масолеҳи бинокорӣ. Заминаҳои табии ташакулёбии саноати бинокорӣ дар Тоҷикистон. Самтҳои асосии рушди саноати семент, корхонаҳои оҳану бетон, заводҳои хишт ва ғайра. Комплекси кишоварзию саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва алоқамандии он ба фондизамину об. Омилҳои географии тараққиёти комплекси кишоварзию саноатӣ дар минтақаҳои кӯҳӣ. Роҳҳои рушди соҳаҳои кишоварзии Тоҷикистон. Саноати истеҳсоли маҳсулоти истеъмолии хоҷагии халқ ва соҳаҳои хизматрасонӣ. Қонуният ва самтҳои ҷойгиркунии иншоотҳои саноати сабук, истеҳсолоти молҳои истеъмолӣ ва хизматрасонӣ. Саноати сабук ва хурокворӣ. Нақлиёт ва алоқа. Тавсиф ва таҳлили соҳаҳои нақлиёт. Таърихи ташакулёбии соҳаҳои нақлиёт ва алоқа дар Тоҷикистон. Асосҳои назариявии ноҳиябандии иқтисодӣ. Ноҳияҳои иқтисодии Тоҷикистон. Таҳлил ва омӯзиши муқоисавии ноҳияҳои иқтисодии Тоҷикистон. Комплексиҳудудию истеҳсолии Тоҷикистони Ҷанубӣ. Шаклҳои географии ташкил ва ҷойгиршавии истеҳсолот. Асосҳои назариявӣ ваамалии ташкили комплексҳои ҳудудию истеҳсолӣ. Робитаҳои хориҷӣ ва ҳамкориҳои берунаи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Шаклҳои ҳамкории иқтисодӣ ва робитаҳои берунаи Тоҷикистон. Созмонҳои байналхалқӣ ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо давлатҳои хориҷӣ. Аҳолӣ ва захирахои меҳнатӣ. Географияи ҷойгиршавӣ ва зичии аҳолии Тоҷикистон. Вазифаҳои илми демография. Шумора ва таркиби аҳолӣ, динамикаи онҳо. Манбаҳои маълумот оид ба равандҳои демографӣ. Омӯзиши таркиби аҳолӣ. Афзоиши табиӣ ва		

	бозтавлиди аҳолӣ. Мухоҷират ва сабабҳои он дар Тоҷикистон. Шакл ва намудҳои бозтавлиди аҳолӣ. Вазъи демографӣ. Вазъияти умумидемографии Тоҷикистон. Назария ва таърихи ҳолати демографӣ. Назария ва таърихи ҳолати демографӣ. Сиёсати демографӣ дар Тоҷикистон. Сиёсати муосири демографии кишварҳои дунё (таҳлили муқоисавии сиёсати демографи дармиқёси ҷаҳон). Пешгӯиҳои равандҳои демографӣ. Танзими оила ва банақшагирии аҳолӣ. Пешгӯиҳо ва проблемаҳои демографӣ дар Тоҷикистон. Омилҳои географии ҷойгиршавии маҳаллҳои аҳолинишин (шаҳру деҳаҳо) дар минтақаҳои кӯҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Шаклҳои маскунишавии аҳолии деҳот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Маскунишавии аҳолӣ дар шаҳрҳо.		
БФТРИ 02	**Технологияи информатсионӣ** Информатика, иттилоот ва равандҳои иттилоотӣ. Иттилоот, хосиятҳо, тарзҳои ченкунӣ ва вохидҳои миқдории он. Шакли дуии тасвири иттилоот. Тарзҳои рамзбандии иттилоот. Равандҳои иттилоотӣ. Информатика, иттилоот ва равандҳои иттилоотӣ. Ҷомеаи иттилоотӣ. Компютер-воситаи асосии коркарди иттилоот. Иттилоотонӣ ҳамчун раванди табдилёбии Ҷомеаи саноатӣ ба иттилоотӣ. Тарзу шаклҳои ташаккулёбӣ ва инкишофи ҷомеаи иттилоотӣ. Тавофути рақамӣ дар ҷомеаи иттилоотӣ. Татбиқи системаҳои компютерӣ дар иттилоотонии ҷомеа. Фарҳанги иттилоотӣ. Фарҳанги иттилоотии инсони муосир. Демократисозии ҷомеаи иттилоотӣ. Имкониятҳои рушди инсон дар ҷомеаи иттилоотӣ. Меъёрҳои ахлоқӣ ва ҳуқуқии фаъолияти иттилоотии одамон. Хадамоти абрӣ. Технологияи омӯзиши озод. Амнияти иттилоотӣ. Захираҳои иттилоотӣ ва омилҳои инкишофи фарҳангу иҷтимоиёти ҷомеа. Маҳсулот, хадамот ва бозори иттилоотӣ. Амнияти иттилоотии миллӣ ва давлатӣ. Амнияти иттилоотии ҷомеа. Воситаҳои барномавии ҳифзи компютер ва барандагони иттилоот аз вирусҳои компютерӣ ва таҳдидҳои иттилоотӣ. Сахтафзорҳои муосири электронӣ. Сохти функсионалии компютер. Тарзи кори қисмҳои асосӣ ва иловагии компютер (сахтафзорҳо). Марҳалаҳои асосии рушди техникаи иттилоотию хисоббарорӣ. Принсипи иҷрои худкори барнома дар компютер. Компютерҳои нурӣ (оптикӣ), нейронӣ ва квантӣ. Татбиқи технологияҳои нурӣ дар иртиботи компютерӣ ва шабакаи Интернет. Нармафзорҳои компютерӣ. Нармафзорҳои пойгоҳӣ. Интерфейси графикии корбар. Технологияҳои корбарӣ ва ҳифзи иттилоот дар системаҳои амалиётӣ. Вазифаҳои нармафзорҳои компютерӣ-барномаҳои системавӣ-бунёдӣ, барнома-трансляторҳо, барномаҳои амалӣ (татбиқӣ), забонҳои барномарезӣ. Технологияҳои инноватсионии робитавӣ: хатҳои инфрасурх, хатҳои алоқаи телевизионӣ, технологияи рақамии зудсуръати бесим. Робот-компютерҳо ва татбиқи онҳо дар соҳаи хизматрасонӣ. Вирасторони коркарди матнҳо. Технологияи коркарди санадҳои матнии	**6**	**144**

	сохторашон мураккаб. Технологияҳои коркарди матн аз рӯи ихтисос. Вирасторони коркарди ададҳо. Технологияи коркарди иттилооти ададӣ бо ёрии афзорҳои графиксози ҲЭ. Технологияҳои татбиқи ҷадвалҳои электронӣ аз рӯи ихтисос. Вирасторони графиксоз. Технологияи коркарди иттилооти графикӣ. Татбиқи технологияҳои аккосӣ ва графикӣ аз рӯи ихтисос. Вирасторони рӯнамосоз. Технологияи компютерии рӯнамосозӣ. Сохтани рӯнамо дар ягон мавзӯи мушаххас аз рӯи ихтисос. Барномаҳои корсоз (Out look, One Note ва ғайра). Сохтани системаи иттилоотии фардӣ бо ёрии барномаҳои корсоз. Тарзи истифодаи дурусти барномаҳои корсоз дар фаъолияти ҳамарӯза. Шабакаҳои компютерӣ. Технологияҳои корбарӣ дар Интернет. Тарзҳои корбарӣ бо протоколҳои мубодилаи иттилоот дар Интернет. Тарзҳои бакайдгирии корбар дар шабака. Тарзҳои корбарӣ бо браузерҳо. Истифодаи захираҳои шабакавӣ ва паҳнкунии иттилоот ба истифодабарандагони шабака. Интернет ва протоколҳои интернетӣ. Технологияи World Wide Web (WWW). Хадамоти Интернет. Сайр дар «торнигори ҷаҳонӣ» WWW. ҷустуҷӯйи иттилоот дар Интернет. Имкониятҳои муосири почтаи электронӣ (E-mail). Тарзҳои муосири ташкили муошират дар шабака. Дурнамои рушди системаҳои компютерӣ дар самти хизматрасонии шабакавӣ. Тиҷорат дар Интернет. Тиҷорати электронӣ ва категорияҳои он. Низомҳои тиҷорати электронӣ. Масъалаҳои амниятии тиҷорати электронӣ. Имкониятҳои муосири тиҷорати электронӣ дар Интернет. Хадамоти тиҷории Интернет ва амнияти иттилооти шабакавӣ. Низомҳои геоиттилоотӣ. Харитаҳои географӣ. Низомҳои геоиттилоотӣ. Нақшидодаҳо дар низомҳои геоиттилоотӣ. Имкониятҳои функсионалии низомҳои геоиттилоотӣ. Иттилооти географӣ ва татбиқи он муайянкунии маҳал. Асосҳои барномарезӣ. Забонҳои барномасози консолӣ. Алгоритмсозӣ. Сохтани алгоритмҳои хаттӣ, шоҳанок ва даврии мавзӯӣ. Барномарезӣ. Сохтани барнома дар асоси алгоритм. Барномасозии масъалаи мушахаси ихтисосӣ аз рӯи технологияи консолӣ. Забонҳои барномасози объектгаро. Барномарезӣ бо сабки объектгаро. Иҷрои амалҳо бо истифода аз хосияти меросии объектҳо. Протседураҳои коркарди рӯйдодҳо. Тарзҳои барномарезӣ дар забони объектгаро. Барномасозии масъалаи мушахаси ихтисосӣ аз рӯи технологияи объектгарой. Лоиҳасозӣ дар VBA. Веб барномасозӣ. HTML-забони нишонагузори абарматнҳо. Имкониятҳои забонҳои Javascript ва Microsoft Frontpage. Худкорсозии Web-санадҳо. Сомонасозӣ: системаҳои маҷрогузор дар сомона, василаҳои тарроҳӣ, интишори сомона. Технологияи сохтани вебсафҳаи шахсӣ. Забонҳои сохторбандӣ (SQL, Oracle ва ғайра). Барномарезӣ дар забонҳои сохторбандӣ. Сохтани барномаи мушаххаси мавзӯӣ дар SQL ё Oracle. Системаҳои идоракунии пойгоҳи додаҳо. Ҷадвалбинӣ ва дархостсозӣ аз рӯи намуна дар		

	СИПД. Азназаргузорӣ ва тағйирдиҳии дархостҳо дар речаи SQL. Сохтани интерфейс барои идоракунии замимаи робитавии корбар. Интишори ПД дар Internet. Сохтани пойгоҳи додаҳои мавзӯӣ аз рӯи ихтисос. Шаклсозӣ ва тарҳрезии компютерӣ. Таҳрезӣ ҳамчун усули идрок: амсилаҳои моддӣ ва иттилоотӣ. Шаклсозӣ. Навъҳои амсилаҳои иттилоотӣ: ҷадвалӣ, иерархӣ, шабакавӣ. Марҳалаҳои асосии коркард ва таҳқиқи амсилаҳо дар компютер. Тарҳрезии объектгаро. Тарзҳои коркард ва таҳқиқи компютерии амсилаҳо. Тарҳрезии риёзӣ-компютерӣ. Тарҳрезии риёзӣ. Озмоиши компютерӣ ҳамчун усули тадқиқоти илмӣ. Силсилаи технологии ҳалли компютерии масъалаҳо: гузориши масъала, сохтани амсилаи он, коркард ва иҷрои алгоритм, таҳлили натиҷаҳои мобайнӣ ва ниҳоӣ. Сохтани амсилаҳои таълимӣ-илмӣ ва таҳқиқи онҳо дар компютер. Сохтани амсилаи риёзӣ-компютерии ягон масъала аз рӯи ихтисос. Технологияҳои ҳудкорсози компютерӣ. Системаҳои иттилоотии ҳудкор (СИҲ). Тасвири соҳаи мавзӯӣ дар СИҲ. Сохтани нақшаи иттилоотӣ-технологии замимаҳои СИҲ. Технологияи навъи мизоҷ-сервери коркарди додаҳо. Технология ва системаҳои иттилоотӣ. Системаҳои иттилоотии ҳудкор. Ҳудкорсозии равандҳои мушаххас. Технологияҳои чандрасонаӣ ва татбиқи онҳо дар раванди омӯзиши озод. Рӯнамосозии чандрасонаӣ. Коркарди садо ва тасвир. Коркарди ҳаракат, матн, адад ва ғайра. Воситаҳои барномавии ҳудкорсози Web-санадҳо ва татбиқи онҳо дар эҷоди сомонаҳои мавзӯи.		
БФТРИ 03	**Кимиё** Мукаддима ба кимиёи биоорганикӣ. Алканҳо ва сиклоалканҳо.Тасниф, номенклатура ва изомерияи пайвастаҳои органикӣ. Карбогидратҳо. Карбогидратҳои бехад. Алкенҳо, алкинҳо ва алкадиенҳо. Системаҳои алоқаманд. Алоқамандӣ. Спиртҳо, фенолҳо, эфирҳои содда. Карбогидратҳои ароматӣ. Пайвастаҳои карбонилӣ (алдегидҳо ва кетонҳо). Спиртҳо, фенолҳо, эфирҳои содда. Карбогидридҳои ароматӣ. Реаксияҳои оксидшавии спиртҳо, фенолҳо. Кислотаи карбонӣ ва ҳосилаҳои функсионалии онҳо. Ҳосилаҳои кислотаи карбонат. Пайвастаҳои карбонилӣ (алдегидҳо ва кетонҳо). Липидҳои собундиҳанда: мумҳо, чарбҳо, равғанҳо, фосфолипидҳо. Кислотаҳои карбонӣ ва ҳосилаҳои функсионалии онҳо. Ҳосилаи кислотаи карбонат. Окси ва оксокислотаҳо. Ҳосилаҳои муҳими гетерофункционалии аз ҷиҳати биологӣ фаъоли қатори бензол. Аминокислотаҳо Пептидҳо ва сафедаҳо. Ҳосилаҳои муҳими гетерофункционалии аз ҷиҳати биологӣ фаъоли қатори бензол (n-аминофенол, кислотаи n-аминобензоат, кислотаи салисилат, кислотаи сулфанилат ва ҳосилаҳои онҳо). Пайвастагиҳои гетеросиклӣ. Аминокислотаҳо. Карбогидратҳо. Моносахаридҳо. Реаксияҳои аз ҷиҳати биологӣ муҳими аминокислотаҳо. Ди-ва полисахаридҳо. Пайвастаҳои гетеросиклии панҷузваи як ва ду гетероатомдошта. Кислотаҳои нуклеинӣ. Аҳамияти	**4**	**96**

	биологии кислотаҳои нуклеинӣ. Пайвастаҳои гетеросиклии шашузваи як ва ду гетероатомдошта. Пайвастаҳои гетеросиклии тарокумшуда. Карбогидратҳо. Моносахаридҳо. Ди-ва полисахаридҳо. Кислотаҳои нуклеинӣ. Мукаддимаи кимиёи физколлоидӣ. Термадинамика. Мукаддимаи машғулияти амалӣ ва кимиёи физикӣ ва коллоидӣ. Маҳлулҳо. Тарзҳои ифода кардани консентрасияи маҳлулҳо. Кинетикаи кимиёи Катализ. Назарияи маҳлулҳои электролитҳо. Диссотсиатсияи об, ҳосили зарби ионии об, мафҳум оиди pH. Хосиятҳои коллигативии маҳлулҳои ғайриэлектролитӣ. Маҳлулҳои буферӣ. Назарияи маҳлулҳои электролитҳо. Ҳодисаҳои сатҳӣ. Адсобрсия. Хроматография. Системаҳои дисперсӣ. Тасниф, усулҳои ба дасторӣ, сохт ва хосиятҳо. Маҳлулҳои пайвастаҳои калонмолекула. Сохти заррааҳои колоидӣ. Хосиятҳои молекулавию-кинетикӣ, оптикӣ ва электрокинетикии системаҳои коллоидӣ. Усулҳои муайян кардани нуқтаи изоэлектрикии сафедаҳо.		
БФТРИ 04	**Физикаи тиббӣ ва математика** Функсия ва ҳудуди он. Мафҳум дар бораи суръати лаҳзавӣ. Афзоиши функсия. Функсияи ибтидоӣ. Формулаи Нютон. Муодилаҳои дифференсиалии тартиби якум ва олӣ. Лаппишҳои озод ва мачбурӣ Акустика. Садо. Ултрасадо. Ҳаракати моеъҳо ва хун. Ибтидои якум ва дуюми термодинамика. Ҷараёни электрикӣ дар ноқилҳо ва электролитҳо. Контури лаппиш. Татбиқи ҷараёнҳо дар тиб: БУБ, индуктотермия, электрофорез ва ғайраҳо. Оптикаи геометрӣ. СОМ. Аккомодатсияи чашм. Аберратсияи линзаҳо. Шиканиши дучандаи рӯшноӣ. Сохти атом, ҳаста. Коҳиши радиоактивӣ. Татбиқи онҳо дар тиб. Таъсири нурҳои ионизатсиякунанда ба организм. Усулҳои ҳосил намудани изотопҳои радиофаъол ва татбиқи онҳо дар тиб. Дозиметрияи нурҳои ионизатсиякунанда. Детекторҳои нурҳои ионизатсиякунанда. Ҳудуди функсия. Ҳосилаи функсия. Ҳосилаи функсияи мураккаб. Дифференсиали функсия. Интеграли номуайян. Интеграли муайян. Муодилаҳои дифференсиалӣ. Муодилаи дифференсиалии дараҷаи якум ва олӣ. Асосҳои назарияи хатогӣ. Коркарди математикии 6 натиҷаҳои ченкунӣ. Муайян кардани ҳаҷми ҷисм бо ёрии микрометр. Муайян кардани зичии ҷисми шакли геометрии дурустдошта. Муайян кардани намии ҳаво бо ёрии психрометр. Механика. Муайян намудани часпакии моеъ бо вискозиметри Оствалд. Муайян намудани кашиши сатҳии моеъ бо усули ҳубобчаҳои ҳаво (усули Ребиндер). Ченкунии фишори артериалии хун. Омӯхтани хосиятҳои чандирии бофтаҳои устухон. Муайян намудани соҳаи шунавоии садо ва ҳассосии қувваи сомеа бо ёрии генератори садоӣ. Муайян кардани гармигунҷоиши хоси ҷисми сахт. Омӯзиши кори оссилографи электронӣ. Лаппишҳо ва мавҷҳои механикӣ. Физикаи молекулавӣ. Электродинамика. Мавҷҳои электромагнитӣ. Муайян кардани мутаҳаррикии	**4**	**96**

	ионҳо бо усули электрофорез дар рӯи коғаз. Омӯхтани дарачабандии термистор. Омӯзиши кори тензодатчик. Омӯхтани принсипи кори электрокардиограф (ЭКГ) Системаи оптикии чашм. Муайянкунии муковимати фаъол, индуктивӣ ва ғунҷоиши дар занҷири ҷараёни тағйирёбанда. Муайянкунии консентратсияи канд бо ёрии сахариметр. Омӯзиши принсипи кори электростимулятсия. Нурҳои рентгенӣ. Омӯзиши гармшавии электролитҳо ва диэлектрикҳо дар майдони электрикии ултрабасомад (УББ ё УВЧ). Ченкунии дарозии мавҷи рӯшноӣ бо ёрии панҷараи дифраксионӣ. Муайян кардани андозаи ҷисмҳои хурд бо ёрии микроскоп. Бақайдгирии алфа-заррачаҳо бо усули стинтиллятсионӣ. Муайян кадани энергия бета-заррачаҳо бо усули пурра фурубарӣ. Омӯзиши сустшавии бета-нурҳо ҳангоми гузариш аз бофтаҳои гуногун. Омӯзиши кори электрокардиограф. Шиносоӣ бо асбоби электростимулятсия.		
БФТРИ 05	**Биология** Биологияи ҳуҷайра ва генетикаи молекулярӣ. Нақши биология дар системаи таълимоти тиббӣ. Ҳуҷайра. Сохти ва вазифаҳои органеллаҳои дохилиҳуҷайра. Усулҳои омӯзиши ҳуҷайра. Нақши биология дар системаи таълимоти тиббӣ. Алоқаи биология бо фанҳои клиникӣ. Сохти молекуляри биомембранаҳои ҳуҷайра. Мубодилаи моддаҳо ва энергия дар ҳуҷайра. Сохт ва вазифаҳои органеллаҳои дохили ҳуҷайра. Усулҳои омӯзиши ҳуҷайра. Асбобҳои оптикӣ (калон нишондиҳанда). Даври ҳаётии ҳуҷайра. Танзими даври ҳаётии ҳуҷайра. Шаклҳои тақсимоти ҳуҷайра. Митоз. Эндомитоз. Амитоз. Мейоз. Асосҳои ситогенетика. Сохти молекулярии биомембранаҳои ҳуҷайра. Мубодилаи моддаҳо дар ҳуҷайра. Сохтори кислотаҳои нуклеинӣ ва нақши онҳо дар интиколи ахбори ирсӣ. Биологияи ҳуҷайра. Ҷараёни энергия дар ҳуҷайра. Биология ва генетикаи ҷинс. Асосҳои генетикаи одам. Усулҳои омӯзиши ирсияти одам. Даври ҳаётии ҳуҷайра. Танзими даври ҳаётии ҳуҷайра. Шаклҳои тақсимоти ҳуҷайра. Митоз. Мейоз. Фан ва проблемаҳои генетикаи тиб. Вазифаи МТГ. Асосҳои ситогенетика. Сохтори кислотаҳои нуклеинӣ ва нақши онҳо дар интиқоли ахбори ирсӣ. Исботи КДН дар интиколи ахбори ирсӣ (трансформатсия, трансдуксия ва конюгатсия). Инженерияи генӣ. Имтиҳони ҷорӣ аз боби биологияи ҳуҷайра ва генетикаи молекулярӣ Генетикаи умумӣ ва тиббӣ. Қонуниятҳои бамеросгузорӣ. Таъсири тарафайни генҳо. Ирсияти генҳои ҳампайваст. Қонуниятҳои асосии тағйирпазирӣ. Биология ва генетикаи ҷинс. Асосҳои генетикаи одам. Усулҳои омӯзиши ирсияти одам. Усули генеалогӣ, дугоникӣ ва ситогенетикӣ. Асосҳои генетикаи одам. Усулҳои омӯзиши ирсияти одам. Усули статистикӣ-популятсионӣ, биохимиявӣ ва ҳуҷайраҳои соматикӣ. Клиника ва генетикаи баъзе бемориҳои генӣ ва хромосмии одам. Дерматоглифика ва аҳамияти он дар тиб. Машваратҳои тиббӣ-генетикӣ. Имтиҳони ҷорӣ аз боби	**4**	**96**

	генетика. Генетикаи инкишофи проэмбриональӣ. Афзоиши организмҳо. Гаметогенез. Генетикаи инкишофи ҷанинии организмҳо. Генетикаи инкишофи баъд аз ҷанинии организмҳо. Гомеостаз ва хронобиология. Таҷдид ва кучаткунии узвҳо ва бофтаҳо. Гомеостаз ва хронобиология. Паразитология. Муқаддимаи паразитологияи тиббӣ ва экологӣ. Таҷдид ва кучаткунии узвҳо ва бофтаҳо. Таснифоти паразитология. Паразитологияи тиббӣ ва экологӣ. Биология ва экологияи типи Sarcomastigophora, синфхои Решапойҳо-Sarcodina. Қамчинакдорон-Zoomastigota. Биология ва экологияи типи Инфузория-Infusoria, синфи Мижгонакдорон-Ciliata, Типи Apicomplexa, синфи Споровикҳо-Sporozoa. Биология ва экология типи Паҳнкирмҳо-Plathelminthes, синфи Маккандаҳо-Trematoda. Биология ва экологияи типи Паҳнкирмҳо -Plathelminthes, синфи Тасмакирмҳо -Cestoda. Биология ва экологияи типи Лундакирмҳо-Nemathelminthes. Синфи Лундакирмҳои аслӣ-Nematoda. Лундакирмҳо-геогелминтҳо. Биология ва экологияи типи Лундакирмҳо-Nemathelminthes. Синфи Лундакирмҳои аслӣ-Nematoda. Лундакирмҳо-биогелминтҳо. Биология ва экологияи типи Буғумпойҳо-Arthropoda. Синфи Тортанакшаклон-Arachnida. Ҳайвоноти захрдор ва аҳамияти онҳо дар тиб. Биология ва экологияи типи Буғумпойҳо-Arthropoda. Синфи Ҳашаротҳо-Insecta. Қатори Дуболаҳо-Diptera. Дуболаҳои синантропӣ ва аҳамияти тиббӣ онҳо.Қатори Дуболаҳо- Diptera. Мафтхӯроши хунмакии муваққатӣ.Биология ва экологияи типи Буғумпойҳо-Arthropoda. Синфи Ҳашаротҳо-Insecta. Қатори Дуболаҳо-Diptera. Муфтхурони хунмакии доимӣ. Паразитҳои Тоҷикистон.		
II.	**ФАНҲОИ ИНТИХОБӢ**	**3**	**72**
БФТРИ 01	**Экология** Экология ҳамчун илм ва аҳамияти омӯзиши он. Таърихи пайдоиш ва ташаккули илми экология. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Мушкилоти глобалии экологӣ ва вазъи ҳозираи муҳити зист». Муҳити зисти организмҳо. Робитаи (алоқаи) организмҳо ба муҳит. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Мутобиқшавӣ чист»?. Омилҳои экологӣ ва таснифоти онҳо. Рӯшноӣ ва ҳарорат ҳамчун омили экологӣ ва мутобиқшавии организмҳо ба онҳо. Навиштани реферат дар мавзӯи «Тағйирёбии иқлим ва таъсири он ба табиат». Об ҳамчун омили экологӣ ва аҳамияти он. Захираҳои оби Тоҷикистон ва истифодаи оқилонаи онҳо. Мутолиа ва конспекти суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар конфронси байналмилалии сатҳи баланд доир ба ҷамъбасти раванди татбиқи амалии Даҳсолаи байналмилалии амалиёти «Об барои ҳаёт», солҳои 2005-2015. Замин сарвати миллӣ ва масъалаҳои экологии он. Роҳҳои ҳифзи замин аз эрозия ва шӯршавӣ. Мутолиа ва конспекти «Кодекси замини Тоҷикистон». Омилҳои биотӣ ва антропогенӣ. Таъсири фаъолияти инсон ба табиат.	**1,5**	**36**

	Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Роҳҳои ҳифзи генофонд». Асосҳои таълимот дар бораи популятсия, биосеноз (ҷамоа) ва экосистема. Таълимот дар бораи экосистема (системаи экологӣ). Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Экосистема, динамикаи популятсия ва ҷамоа». Биосфера ва инсон. Гардиши моддаҳо дар биосфера. Мутолиа ва конспекти асари Вернадский В.И. «Биосфера» ва ё навиштани эссе дар мавзӯи «Биосфера ва инсон». Захираҳои табиӣ, тасниф ва вазъи экологии онҳо. Мушкилоти экологӣ ва истифодаи самараноки захираҳои табиӣ. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Захираҳои табиии Тоҷикистон ва роҳҳои ҳифзу оқилона истифодабарии онҳо». Асосҳои экологии ҳифзи табиат. Асосҳои ҳуқуқии ҳифзи муҳити зист. Мутолиа ва конспекти «Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳифзи муҳити зист». Пайдоиш ва ташаккулёбии экологияи иҷтимоӣ. Афзоиши аҳолӣ, урбанизатсия (шаҳрсозӣ) ва таъсири он ба муҳити зист. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Маърифати экологии аҳолӣ асоси беҳдошти муҳити зист ва рушди устувор». Табиати Тоҷикистон ва масъалаҳои экологии он. Мавзеъҳои ҳифзшаванда ва Китоби сурхи Тоҷикистон. Мутолиа ва конспекти мавзӯи «Проблемаҳои экологии Тоҷикистон» ва ё навиштани реферат дар мавзӯи «Вазъи экологӣ ва муаммоҳои мавзеъҳои ҳифзшавандаи Тоҷикистон».		
БФТРИ 02	**Мудофиаи шаҳрвандӣ** Санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои фавқулода ва мудофиаи шаҳрвандӣ. Санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ дар бораи ба омӯзиши ҳолатҳои фавқулода ва мудофиаи граждании фаро гирифтани ҳамаи табақаҳои аҳолӣ. Мустақилона омӯхтани санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ дар бораи системаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода. Асосҳои ташкили чорабиниҳои ҳифзи аҳолӣ аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ. Банақшагирии чорабиниҳо оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода. Мутолиа ва конспект кардани шаклу усулҳои тайёрӣ ва омӯзиши "Ташкили хабардоркунии аҳолӣ ҳангоми таҳдид ва ба вуқӯъ омадани ҳолатҳои фавқулода". Ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногение, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон имкони рӯх доданро доранд. Ташкил ва гузаронидани корҳои садамавию наҷотдиҳӣ ва дигар корҳои тағйирнопазири соҳа. Мутолиаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳолӣ ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусиятҳои техногенӣ" 15 июли соли 2004 қабул шудааст. Офатҳои табиӣ ва ҳифзи аҳолӣ аз онҳо (заминларза, сел, ярч, тармафарой, сӯхтор ва обхезӣ). Сабабҳои имконпазири кандашавии кули Сарез. Ҷамъоварии маълумоти умумӣ ва илмӣ дар бораи кӯлҳо, обанборҳо пиряхҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. Кули Сарез ва тадбирҳо доир ба идора намудани он. Маълумоти умумӣ оид ба моддаҳои сахттаъсири захролудкунанда ва истифодаи онҳо дар иншоотҳои иқтисодӣ. Тартиби	**1,5**	**36**

	истифодабарии воситаҳои ҳифзи инфиродӣ ва дастаҷамъӣ ҳангоми ба муҳити атроф ихроҷ гардидани моддаҳои сахттаъсири захролудкунанда. Омӯхтани усулҳои асосии "Муҳофизати аҳоли аз моддаҳои захролуди сахттаъсир" (МЗС). Хатарҳои нав вобаста ба амалҳои террористӣ. Мутолиаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мубориза бар зидди терроризм". Терроризм ва ифротгароӣ (экстремизм). Ташкил ва идоракунии қувва ва воситаҳои пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода. Ба ҳуд ва ба ҳамдигар расонидани ёрии аввалин ҳангоми рух додани ҳолатҳои фавқулода, садама, фалокатҳо ва дар рафти амалиётҳои ҷангӣ. Мустақилона омӯхтани "Тарзу усулҳои истифодабарии воситаҳои ҳифзи инфиродӣ ва дастаҷамъӣ ҳангоми рӯх додани ҳолатҳои фавқулода. Накш ва вазифаҳои мудофиаи шаҳрвандӣ дар замони муосир. Роҳбарӣ ва идоракунии мудофиаи граждании. Қувваҳои мудофиаи граждании, ҳайат, таъшот ва тартиби истифодабарии онҳо. Мутолиаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофиаи граждании". Чорабиниҳои асосӣ оид ба устуворгардонии иншоотҳои иқтисодӣ дар давраи ҷангӣ. Иншоотҳои муҳофизатии мудофиаи граждании ва тартиби истифодабарии онҳо. Ҷамъоварии маълумот ва омӯхтани "Тарзу усулҳои сохтмони иншоотҳои муҳофизатӣ ва паноҳгоҳҳои оддитарин". Маълумоти умумӣ оид ба воситаҳои муосири зарбазан. Шабакаҳои дидбонӣ ва назорати лабораторию мудофиаи шаҳрвандӣ. Ҷамъоварии маълумот оид ба "Воситаҳои интиқолдиҳии ҳозиразамони зарбазан". Ҳадамоти мудофиаи шаҳрвандӣ. Вазифаҳои онҳо ҳангоми рух додани ҳолатҳои фавқулода. Меъёрҳои таъминоти ёрии аввалиндарача ба зарардидагони ҳолатҳои фавқулода. Омӯхтани маводҳои таълимӣ доир ба "Расонидани ёрии аввалини тиббӣ ба зарардидагон дар ҳолатҳои фавқулода". Ташкили тайёрӣ, омӯзиши аҳолӣ ва баҳисобгирии нерӯҳои ғайриҳарбии мудофиаи шаҳрвандӣ оид ба ҳолатҳои фавқулода ва мудофиаи шаҳрвандӣ. Ташкил ва гузаронидани машқҳои мудофиаи шаҳрвандӣ. Омӯхтани маводҳои таълимӣ ва дастурамалҳои методӣ оиди "Ташкил намудани чорабиниҳои эвакуатсионӣ дар ҳолатҳои фавқулодаи замони осоишта ва ҷангӣ".		
III.	**БАХШИ ФАНҲОИ УМУМИКАСБӢ**	**84**	**2016**
БФУ 01	**Анатомияи одам** **I. Остеология.** Мукаддима ва маълумоти мухтасар аз фанни анатомияи одам. Маълумоти морфологӣ дар бораи бофтаҳо, узвҳо ва системаи узвҳо. Меҳварҳо ва ҳамвориҳо. Скелет. Устухон ҳамчун узв. Мӯҳраҳо: мӯҳраҳои гардан, сина, миён, чорбанд ва думгоза. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Даврaҳои онтогенези одам. Анатомияи умумии системаи устухонҳо. Сохт ва инкишофи системаи устухонҳо. Қабургаҳо, устухонҳои туш, кулфак ва шона. Устухонҳои китф, устухонҳои бозузии даст ва панҷаи даст. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Инкишоф ва анатомияи функсионалии	**10**	**240**

косаи сар. Ҳосилаҳои анатомии косаи сар. Устухонҳои чанбари кос ва рон. Устухонҳои соқ ва панчаи пой. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Шакл, андозаҳои косаи сар. Хусусиятҳои фардӣ ва чинсии косахонаи сар. Танқиди «Назария»-и нажодпарастон дар кадуфтшиносӣ (краниология). Устухонҳои косаи сар: пешона, фарқи сар ва пушти сар. Устухонҳои фонашакл ва тӯршакл. Хусусиятҳои синну солии онҳо.

II. Артросиндесмология. Маълумоти умумӣ оиди пайвастшавии устухонҳо. Хелҳои пайвастшавии устухонҳо. Таснифи бандҳо. Устухони чакка ва каналҳои он. Устухонҳои чоғи боло, поён ва устухонҳои хурди рӯи косаи сар. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Анатомияи функсионалии пайвастшавии устухонҳои тана. Сутунмӯҳра. Қафаси сина. Пайвастшавии устухонҳои косаи сар. Косаи чашм. Чуқурчаҳои чакка, зери чакка ва болу ком. Биомеханикаи бандҳои чанбари китф ва андоми озоди боло. Биомеханикаи бандҳои чанбари кос ва андоми озоди поён. Ковокии бинӣ. Ҷавфҳои назди бинигӣ. Косаи сари бутун. Топографияи берунии косаи сар. Хусусиятҳои синну солӣ.

Маълумоти умумӣ доир ба системаи мушакҳо. Анатомияи умумии мушакҳои одам. Инкишофи мушакҳо. Топографияи дарунии косаи сар. Хусусиятҳои синну соли косаи сар. Анатомияи функсионалии мушакҳо фа фастсияҳои сару гардан. Топографияи гардан. Артросиндесмологияи умумӣ. Пайвастшавии мӯҳраҳо. Ҷамъбаст аз остеология. Пайвастшавии устухонои тана. Пайвастшавии қабурғаҳо бо устухони тӯш ва бо мӯҳраҳо. Қафаси синаи бутун. Апатомияи функсионалии мушакҳо ва фастсияҳои тана. Канали қадкашак. Пайвастшавии устухонҳои косаи сар. Пайвастшавии сутунмӯҳра бо косаи сар. Банди чаккаю чоғи поён. Пайвастшавиҳои устухонҳои китф, чанбари китф. Банди китф. Анатомияи функсионалии мушакҳо, фастсияҳо ва топографияи чанбари китф ва қисми озоди даст. Банди оринч. Пайвастшавии устухонҳои бозуи даст ва панчаи даст. Пайвастшавии устухонҳои чанбари кос. Коси бутун. Анатомияи функсионалии мушакҳо ва фастсияҳои чанбари кос ва андоми озоди поён. Банди косу рон. Банди зону. Пайвастшавии устухонҳои соқ ва панчаи по. Панчаи пой хамчун бутун. Мушакҳо ва фастсияҳои сар. Мушакҳо, фастсияҳо ва топографияи гардан Мушакҳо ва фастсияҳои тахтапушт ва қафаси сина. Диафрагма. Мушакҳо ва фастсияҳои шикам. Канали қадкашак. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Анатомияи мушакҳо ва фастсияҳои чанбари китф, бозуии даст ва панчаи даст. Топографияи мушакҳо ва фастсияҳои чанбари китф, бозуии даст ва панчаи даст. Мушакҳо ва фастсияҳои чанбари кос вар он. Анатомияи мушакҳо ва фастсияҳои соқи пой ва панчаи пой. Топографияи мушакҳо, фастсияҳо чанбари кос ва қисми озоди пой. Ташрехи мушакҳо. Ҷамъбаст аз артросиндесмология ва миология. Санҷиш.

IV.Спланхнология. Маълумоти мухтасар доир ба узвҳои

дохилӣ. Сохт ва вазифаҳои системаи ҳозима. Маълумоти мухтасар доир ба системаи ҳозима. Анатомияи узвҳои ковокии даҳон. Забон ва ком. Анатомияи дандонҳо вағадудҳои оби даҳонбарор. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Анатомияи функсионалии ғадудҳои системаи ҳозима. Ҷигар ва ғадуди зери меъда. Шикампарда. Анатомияи ҳалқ, сурхрӯда, меъда ва редаҳои борик ва ғафс. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Анатомияи функсионалӣ, инкишоф ва нуқсонҳои модарзодии системаи нафаскашӣ. Анатомияи ҷигар, талхадон ва ғадуди зери меъда. Анатомияи функсионалӣ, инкишоф ва нуқсонҳои модарзодии узвҳои системаи шоша. Анатомияи сифоқ. Топография ва Хусусиятҳои синну солии он. Анатомияи функсионалии узвҳои таносули мардона. Анатомияи ковокии бинӣ, гулӯ ва хирной. Анатомияи бронхҳо, шушҳплеврaҳо ва миёндевор. Анатомияи функсионалии узвҳои таносули занона. Анатомияи гурдаҳо, найҳои шошагузар ва шошадон (масона).

V. Системаи марказии асаб. Анатомияи умумии инкишофи системаи асаб. Анатомияи функсионалии ҳароммағз. Анатомияи узвҳои таносули мардона. Анатомияи функсионалии мағзи ромбшакл, миёна ва мобайн. Анатомияи узаҳои таносули мардона ва занона. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Анатомияи функсионалии мағзи ақсо. Роҳҳои ноқилии мағзи сару ҳароммағз. Чатан. Ҷамъбаст аз системаи спланхнология. Анатомияи функсионалии узвҳои ҳис. Дарси амалӣ:

VI. Эстезиология. Анатомия ҳараммағз ва пардаҳои он. Баромади 12 чуфти асабҳои мағзи сар аз мағзи сар ва аз косаҳони сар. Анатомияи функсионалии узвҳои сомеа, мувозинат ва шомма. Пӯст. Анатомияи мағзи дарозрӯя ва пулак. Мағзча, гардани мағзи ромбшакл. Меъдачаи-4. Чуқурчаи ромбшакл. Анатомияи функсионалии 12-чуфти асабҳои мағзи сар. Анатомияи мағзи миёна ва мобайн. Мағзи ақсо. Чинҳо ва чӯякҳои нимкурраи калони мағзи сар. Мағзи шомма. Сохти қишри мағзи сар. Анализаторҳо. Ядроҳои базалӣ. Меъдачаҳои паҳлӯй. Пардаҳои мағзи сар. Моддаи сафедмағзи сар. Роҳҳои ноқилии мағзи сару ҳараммағз. Анатомияи узвҳои босира. Аппарати ёрирасони босира. Роҳи ноқилии босира. Анатомияи гӯши беруна ва миёна. Анатомияи гӯши даруна. Роҳҳои ноқилии сомеа ва мувозинат. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Анатомияи узвҳои шомма, зоиқа, роҳҳои ноқилии онҳо. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Анатомияи чуфтҳои I, II, III, IV ва VI асабҳои мағзи сар. Анатомияи чуфтҳои V, VII ва VIII асабҳои мағзи сар. Анатомияи чуфтҳои IX, X, XI ва XII асабҳои мағзи сар. Маълумоти умумии доир аз ангиология. Ҷамъбаст аз системаи марказии асаб, узвҳои ҳис ва асабҳои мағзи сар.

VII.Ангиология. Маълумоти умумии доир азсистемаи ангиология. Сохт, инкишофи системаи рагҳо. Анатомияи функсионалии дил. Маълумоти умумии доир ба системаи

	рагхо. Анатомияи дил ва перикард. Хусусиятҳои синну солии онҳо. Анатомияи функсионалии артерияҳо ва венаҳои сару гардан. Аорта. Артерияи умумии хоб. Шохаҳои артерияи берунӣ ва дарунии хоб. Артерияи функсионалии артерияҳо ва венаҳои қафаси сина ва даст. Венаҳои сару гардан. Артерияҳои зери қулфак ва зери бағал. Анатомияи функсионалии асабҳои харроммағз. Анатомияи функсионалии асабҳои қафаси сина ва даст. Артерияҳои китф ва бозуи даст. Артерияҳои панчаи даст. Венаҳои чамбари китф ва қисми озоди даст. Анатомияи функсионалии артерияҳо ва венаҳои ковокии шикам ва коси хурд. Анатомияи асабҳои харроммағз. Бофти асабҳои гардан ва китф. Анатомияи функсионалии анастамозҳои кава-кавалӣ ва порто-кавалӣ. Анатомияи артерияҳо ва венаҳои қафаси сина. Анатомияи артерияҳои узвҳои ва девориҳои ковокии шикам. Анатомияи функсионалӣ ва топографияи артерияҳо, венаҳо ва асабҳои андоми поён (қисми озоди пой). Анатомияи венаҳои ковокии шикам. Артерияҳо ва венаҳои узвҳо ва девориҳои коси хурд. **VIII. Системаи асаби вегетативӣ.** Анатомияи функсионалии системаи вегетативии асаб-СВА. Анатомияи анастамозҳои кава-кавалӣ ва порто-кавалӣ. Гардиши хуни ҷанин. Анатомияи функсионалии қисмҳои парасимпатикӣ ва симпатикии системаи вегетативии асаб. Атрерияҳо ва венаҳои рон, соқи пой ва панчаи пой. Ҷамъбаст аз дарсҳои гузашта. Иннерватсияи вегетативии узвҳои дохилӣ. Венаҳои қисми озоди пой. Анастомозҳои артериявӣ ва варидии қисми озоди пой. **IX. Системаи лимфа.** Анатомияи функсионалии системаи лимфа. Бофти асабҳои камар, чорбанд ва думгоза. **X. Системаи ғадудҳои тарашшӯҳи дохилӣ (эндокринӣ). XI. Системаи узвҳои хунофар ва масъунӣ (иммунӣ).** Анатомияи функсионалии ғадудҳои дохилӣ-эндокринӣ, узвҳои хунофар ва системаи иммунӣ. Системаи вегетативии асаб. Қисми парасимпатикии системаи вегетативии асаб. Қисми симпатикии системаи вегетативии асаб. Иннерватсияи вегетативии узвҳои дохилӣ. Анатомияи ғадудҳои дохилӣ-эндокринӣ. Анатомияи системаи лимфа. Маҷроҳои лимфавии синави ва маҷрои лимфавии рост. Анатомияи узвҳои хунофар ва иммунӣ. Ташреҳи рагҳо ва асабҳо. Ҷамъбаст аз мавзӯҳои гузашта.		
БФУ 02	**Гистология. Ситология** Фан ва масъалаҳои гистология. Усулҳои тадқиқотии гистологӣ. Мафҳум дар бораи ҳуҷайра. Қонунҳои умумии таъсири ҳуҷайрахо. Органоидҳо ва омезаҳои ҳуҷайра. Сохти микроскопӣ ва субмикроскопии ядро. Усулҳои таксимшавии ҳуҷайра. **Эмбриология.** Вазифаҳои эмбриология. Моҳият ва аҳамияти биологии равандҳои бордоршавӣ, резашавӣ, гаструлятсия ва тахсиснавии баргакҳои ҷанинии одам. **Гистологияи умумӣ. Бофтаи рӯйпӯшкунанда.** Қонунҳои умумии таъсири бофтахо. Бофта ҳамчун система. Инкишофи бофтахо. Назарияи	**6**	**144**

	эволютсионии бофтаҳо. Гомеостази бофтавӣ. Таҷдиди бофтаҳо. Ба вучуд омадан, тасниф ва хусусиятҳои сохти намудҳои гуногуни бофтаи рӯйпӯшкунанда. **Бофтаи рӯйпӯшкунандаи ғадудофар.** Тасниф. Сохт ва вазифаҳои ғадудҳои тарашуҳии берунӣ (экзокринӣ). **Хун ва лимфа.** Мезенхима ва ҳосилаҳои он. Хун ва лимфа, сохти унсурҳои мухталифшакл. **Хунофарӣ (гемоситопоэз).** Гемоситопоэзи ҷанинӣ (инкишофи хун ҳамчун бофта). Гемоситопоэзи баъди ҷанинӣ. Танзими хунофарӣ. **Бофтаҳои пайвасткунанда 1.** Бофтаи пайвасткунанадаи наҳдори ковок. Бофтаи пайвасткунанадаи наҳдори зич. Бофтаи пайвасткунандаи дорои хосиятҳои махсус. **Мафҳум дар бораи системаи макрофагӣ.** Робитаи мутақобила ва фаъолияти унсурҳое, ки ба системаи тавоноии муҳофизатии организм таалуқ доранд. **Бофтаҳои пайвасткунанда 2.** Бофтаҳои пайвасткунанадаи гурӯҳи такягоҳию-механикӣ ва таснифи онҳо. Бофтаи тағоякӣ, хусусиятҳои сохти гистологӣ ва вазифавӣ. Гистогенез. **Бофтаҳои пайвасткунанда 3.** Бофтаҳои пайвасткунанадаи гурӯҳи такягоҳию-механикӣ. Бофтаи устухонӣ, хусусиятҳои сохти гистологӣ ва вазифавӣ. Гистогенез. **Бофтаҳои мушакӣ.** Тасниф. Манбаҳои инкишоф. Бофтаҳои мушакии кӯндаланграх. Бофтаҳои мушакии скелетӣ ва дил. Бофтаҳои мушакии суфтаи мезенхимӣ, эпидермалӣ ва нейралӣ. **Бофтаи асаб 1.** Таркиби бофтавии бофтаи асаб ва гистогенези онҳо. Ҳуҷайраҳои асаб, таснифи онҳо. Сохти микро- ва субмикроскопии ҳуҷайраҳои асаб. Ҳуҷайраҳои ҳамсафар тасниф, инкишоф, вазифа ва сохти микроскопии онҳо. **Бофтаи асаб 2.** Сохт ва аҳамияти вазифавии наҳҳои асаби нармадор ва бенарма. Навъҳои нӯгҳои асаб ва синапсҳо. Тори асаби канорӣ, сохти он ва аҳамияти вазифавӣ. **Гистологияи ҷузъӣ. Системаи асаб 1.** Харроммағз, гирехи асаби харроммағз ва вегетативӣ, инкишоф, сохт ва аҳамияти вазифавии онҳо. Камонаки рефлекторӣ сода. **Системаи асаб 2.** Мағзи сар, шӯъбаҳои он, аҳамияти онҳо. Қишри нимкураҳои калони мағзи сар, сито- ва миелоархитектоника. Мағзча, модаи сафед ва хакистаранги он. **Узвҳои ҳис 1.** Тавсифи умумӣ ва тасниф. Системаи эҳсоскунандаи босира. Системаи эҳсоскунандаи шомма. Сохт ва аҳамияти вазифавӣ. **Узвҳои ҳис 2.** Системаи эҳсоскунандаи статоакустикӣ. Узви зоиқа. Узви сомеа ва мувозинат. Инкишоф, сохт, вазифа. Гӯши берунӣ, миёна ва дохилӣ. **Системаҳои эҳсоскунанда.** Тасниф, тавсифи умумии сохту вазифавӣ ва муқоисавӣ. **Имтиҳони фосилавӣ. Комёб. Системаи дилу рагҳо.** Тавсифи умумӣ, тасниф, инкишоф ва хусусиятҳои сохту вазифавӣ. Шараёнҳо, варидҳо, таснифи онҳо ва тавсифи сохту вазифавӣ. Рагҳои хунгарди хурдтарин. Сохти пардаҳои дил. **Узвҳои хунофар 1.** Тавсифи умумӣ, тасниф, инкишоф. Гурӯҳи марказии узвҳои хунофар. Сохти мағзи сурхи устухон ва ғадуди ҷоғар. **Узвҳои хунофар 2.** Гурӯҳи канории узвҳои хунофар, аҳамияти онҳо. Сохти испурч ва лимфагирехҳо. Таҷдид ва бо хун таъминкунӣ. Аҳамияти узвҳои хунофари канорӣ дар ба вучуд омадани		

	сироятнопазирӣ. **Системаи эндокринӣ 1.** Тавсифи умумӣ ва таснифи ғадудҳои тарашуҳии дохилӣ. Гурӯҳи марказии ғадудҳои тарашуҳии дохилӣ. Ядроҳои нейросекретории хипоталамус, аҳамияти вазифавии онҳо. Ҳипофиз, ғадуди санавбар, сохти ва вазифаи онҳо. **Системаи эндокринӣ 2.** Гурӯҳи атрофии ғадудҳои тарашуҳии дохилӣ. Ғадудҳои сипаршакл ва назди ғадуди сипаршакл, сохт ва аҳамияти он. Ғадуди болои гурда, сохти моддаи қишрӣ ва мағзӣ. Аҳамияти вазифавӣ. **Системаи ҳозима I.** Узвҳои системаи хозима, шӯъбаҳо ва нақшаи умумии сохти он. Шӯъбаи пеши системаи ҳозима. Забон, пистонакҳои забон, сохт ва аҳамияти вазифавӣ. Сохт ва аҳамияти бодомакҳо. Дандонҳо, сохти микроскопӣ ва субмикроскопии дентин, мино ва симон. Инкишофи дандон. Ҳалқ. Сурхрӯда. **Системаи ҳозима II.** Узвҳои қисми миёна. Меъда, сохти деворахои он. Ғадудҳои меъда. Рӯдаи борик ва ғафс. Ҷараёнҳои тачзия ва ҷаббиши модаҳо дар раванди ҳазми хӯрок. **Системаи ҳозима III.** Ғадудҳои системаи ҳозима, чойгиршавӣ ва инкишофи онҳо. Ғадудҳои калони луобҳосилкунандаи даҳон. Ҷигар ва ғадуди зери меъда, сохти микроскопӣ ва субмикроскопӣ ва аҳамияти вазифавии онҳо. Аҳамияти ғадудҳо дар раванди ҳазми хӯрок. **Хусусиятҳои морфофунксионалӣ, инкишоф ва алоқамандии узвҳои ҳунофар, системаҳои эндокринӣ, дилу рагҳо ва ҳозима. Пӯст ва ҳосилаҳои он.** Инкишоф, сохт ва вазифаҳои пӯст. Ғадудҳои пӯст. Мӯй, инкишоф ва сохт. Афзоиш ва ивазшавии мӯй. **Системаи нафаскашӣ.** Тавсифи умумӣ. Инкишоф, сохт ва аҳамияти роҳҳои ҳавогузар. Бронхҳо. Сохт ва аҳамияти шуш. Мафҳум дар боран атсинус. Садди байни хун ва ҳаво. Бо хун таъминшавии шушҳо. **Системаи таносул ва ихроҷ.** Тавсифи умумии системаи таносул ва ихроҷ, инкишофи гурдаҳо (инкишофи пешгурда, гурдаи ибтидоӣ ва доимӣ). Марҳилаи индифферентии инкишофи системаи таносул. **Системаи ихроҷ.** Гурда, сохти он. Нефрон, сохти микроскопӣ ва субмикроскопии қисмҳои гуногун. Бо хун таъминшавӣ. Роҳҳои шошабарор, сохт ва вазифаи онҳо. **Системаи таносули мардона.** Тавсифи умумӣ. Хусусиятҳои инкишофи ғадудҳои таносулӣ. Нутфадон, сохти онҳо. Сперматогенез. Сохт ва аҳамияти роҳҳои нутфабарор. Ғадуди олоти таносул, сохт ва аҳамияти он. **Системаи таносули занона-1.** Инкишоф ва сохти тухмдонҳо. Даври овариалӣ. Овогенез. Тағйиротҳои синусолии тухмдонҳо. **Системаи таносули занона-2.** Сохти тухмроҳаҳо ва бачадон. Даври ҳайзбинӣ, марҳилаҳои он. Сохти бачадон дар марҳилаҳои гуногуни даври ҳайзбинӣ. **Инкишофи ҷанинии одам 1.** Ҳуҷайраҳои ҷинсӣ, сохти онҳо. Марҳилаҳои инкишофи ҷанинӣ – бордоршавӣ, резашавӣ ва гаструлятсия. **Инкишофи ҷанинии одам 2.** Инкишофи бофтаҳо ва узвҳои ҷанин. Узвҳои ғайриҷанинӣ. Сохт ва аҳамияти ҳамроҳак.		
БФУ 03	**Эмбриология ва генетика** Биологияи ҳуҷайра ва генетикаи молекулярӣ. Нақши биология дар системаи таълимоти тиббӣ. Ҳуҷайра. Сохти ва	**3**	**72**

	вазифаҳои органеллаҳои дохили ҳуҷайра. Усулҳои омӯзиши ҳуҷайра. Нақши биология дар системаи таълимоти тиббӣ. Алоқаи биология бо фанҳои клиникӣ. Сохти молекуляри биомембранаҳои ҳуҷайра. Мубодилаи моддаҳо ва энергия дар ҳуҷайра. Сохт ва вазифаҳои органеллаҳои дохили ҳуҷайра. Усулҳои омӯзиши ҳуҷайра. Асбобҳои оптикӣ (калон нишондиҳанда). Даври хаётии ҳуҷайра. Танзими даври ҳаётии ҳуҷайра. Шаклҳои тақсимоти ҳуҷайра. Митоз. Эндомитоз. Амитоз. Мейоз. Асосҳои ситогенетика. Сохти молекулярии биомембранаҳои ҳуҷайра. Мубодилаи моддаҳо дар ҳуҷайра. Сохтори кислотаҳои нуклеинӣ ва нақши онҳо дар интиқоли ахбори ирсӣ. Биологияи ҳуҷайра. Ҷараёни энергия дар ҳуҷайра. Биология ва генетикаи ҷинс. Асосҳои генетикаи одам. Усулҳои омӯзиши ирсияти одам. Даври ҳаётии ҳуҷайра. Танзими даври ҳаётии ҳуҷайра. Шаклҳои тақсимоти ҳуҷайра. Митоз. Мейоз. Фан ва проблемаҳои генетикаи тиб. Вазифаи МТГ. Асосҳои ситогенетика. Сохтори кислотаҳои нуклеинӣ ва нақши онҳо дар интиқоли ахбори ирсӣ. Иеботи КДН дар интиқоли ахбори ирсӣ (трансформатсия, трансдуксия ва конюгатсия). Инженерияи генӣ. Имтиҳони ҷорӣ аз боби биологияи ҳуҷайра ва генетикаи молекулярӣ. Генетикаи умумӣ ва тиббӣ. Қонуниятҳои ба меросгузорӣ. Таъсири тарафайни генҳо. Ирсияти генҳои ҳампайваст. Қонуниятхои асосии тағйирпазирӣ. Биология ва генетикаи ҷинс. Асосҳои генетикаи одам. Усулҳои омӯзиши ирсияти одам. Усули генеалогӣ, дугоникӣ ва ситогенетикӣ. Асосҳои генетикаи одам. Усулҳои омӯзиши ирсияти одам. Усули статистикӣ-популятсионӣ, биохимиявӣ ва ҳуҷайраҳои соматикӣ. Клиника ва генетикаи баъзе бемориҳои генӣ ва хромосмии одам. Дерматоглифика ва аҳамияти он дар тиб. Машваратҳои тиббӣ-генетикӣ. Имтиҳони ҷорӣ аз боби генетика. Генетикаи инкишофи проэмбриоланӣ. Генетикаи инкишофи проэмбриоланӣ. Генетикаи инкишофи проэмбриоланӣ. Афзоиши организмхо. Гаметогенез. Генетикаи инкишофи ҷанинии организмхо. Генетикаи инкишофи ҷанинии организмхо. Генетикаи инкишофи баъд аз ҷанинии организмхо. Гомеостаз ва хронобиология. Таҷдид ва кучаткунии узвҳо ва бофтаҳо. Гомеостаз ва хронобиология.		
БФУ 04	**Физиологияи нормалӣ** Фанни физиологияи нормалӣ ва алоқаи он бо дигар фанҳои тиббӣ. Ангезандаҳо. Мутаасиршавандагии бофта ва ченаки он. Қонунҳои ангезиши бофтаҳои қобили ҳаячон. Биопотенсиалҳо, намудҳои он. ПОМ, механизми пайдоиши он. Биопотенсиалҳо, намудҳои он. ПФМ, механизми пайдоиши он. Хосияти физиологии мушакҳо. Хосияти изиологии асаб. Механизми гузариши ҳаяҷон дар асаб. Системаи асаби автономӣ, шуъбаҳои он. Махсусияти гузариши ҳаячон дар СМА. Боздорӣ дар СМА. Принсипҳои фаъолияти координатсионии СМА. Танзими асабии	**8**	**192**

	вазифаҳои физиологӣ. Танзими гуморалии вазифаҳои физиологӣ. Системаи функсионалии организм. Усулҳои тадқиқи СДР. Электрокардиограмма. Хосияти мушакҳои дил. Маълумоти муосир оиди мабдаъ, табиат ва градиенти худкорӣ. Экстрасистола, намудҳои он. Блоки дил ва давраҳои он. Тавсифи вазифаҳои гемодинамикии дил. Сохтори фазаҳои даври дил. Танзими кори дил: механизмҳои интракардиалӣ ва экстракардиалӣ. Махсусияти сохти системаи рагӣ ва таъсир ба функсияи онҳо. Қонуни Гагена-Пуазейл дар Гемодинамика. Фишори артериявӣ ва омилҳое, ки ба бузургии он таъсир мерасонанд. Танзими гардиши хун. Маркази рагҳаракатдиҳандаи мағзи дарозрӯя. Рефлексҳои прессорӣ ва депрессорӣ. СФО, ки доимияти ФА-ро таъмин мекунад. Мафҳум дар бораи системаи хун, вазифаҳои хун, константаҳои асосии хун. Танзими рН хун. Таснифи ҳуҷайраҳои шаклдори хун: эритроситҳо, лейкоситҳо, тромбоситҳо. Гемоглобин, намуд ва пайвастагиҳои он. Махсусияти формулаи лейкоситарӣ дар онтогенез. Мафҳум дар бораи гемостаз: рагию-тромбоситарӣ ва коагулятсионӣ. Гурӯҳҳои хун. Резус-омил. Шароитҳои конфликтӣ аз рӯи резус-омил байни модар ва ҷанин. Нафаскашӣ ва ҷузъиётҳои асосии он. Намудҳои нафаскашӣ, тағйирёбӣ дар онтогенез. Нишондиҳандаҳои тозашавӣ. Фишори дохили плевралӣ. Газҳои хун. Нақли оксиген ва гази карбон бо воситаи хун. Каҷхаттаи диссотсиатсияи оксигемоглобин. Индекси P_{50}. Танзими нафаскашӣ, сатҳҳои он. Маркази нафаскашӣ, сохти он, ҷойгиршавӣ, алоқаи афферентӣ ва эфферентӣ. СФО, нигоҳдорандаи оптималии таркиби газҳои хун Ҳозима, вазифаҳои найи ҳозима. Усулҳои тадқиқ дар таҷриба. Ҳозима дар ковокии даҳон ва меъда. Ҳозима дар рӯдаи 12 ангушта. Фаъолияти берунисекретории ғадуди зери меъда. Вазифаи ҷигар дар ҳозима. Ҳозима дар рӯдаи ғафс. Аҳамияти микрофлораҳо. Вазифаи ҳаракатии найи ҳозима. Намуд ва механизмичаббиши моддаҳо. Ҷаббиш дар шӯъбаҳои гуногуни найи ҳозима. Вазифаҳои ҷигар. Сабабияти ғизой. Асоси физиологии гурустнагӣ ва серӣ. Мубодилаи модда ва нерӯъ. Нерӯи озод ва пайваста. Калориметрияи рост ва ғайри рост. Системаи функсионалие, ки доимияти ҳарорати баданро нигоҳ медорад. Узвҳои ихроҷ (гурда, шуш, пӯст, найи ҳозима ва ғадудҳои сина) иштироки онҳо дар нигоҳ доштани гомеостазимуҳити дохила. Механизми полоиш ва ҷаббиш. Танзими фаъолиятигурда. Саволҳои умумии физиологияи системаи эндокринӣ. Таснифи физиологии гормонҳо. Механизми таъсири гормонҳо. Вазифаи эндокринии ғадудҳои сипаршакл, наздисипаршакл, ҷоғар ва зери меъда. Гормонҳои ғадуди болои гурда. Ғадудҳои ҷинсӣ. Гормонҳои ҷинсии занона ва мардона. Вазифаи эндокринии ҳамроҳак. Давраҳои ҳайзи занона. Физиологияи хусусии СМА. Вазифаҳои ҳароммағз ва мағзи дарозрӯя: гузаронандагӣ ва		

	рефлекторӣ. Вазифаи мағзи миёна (таснифи рефлексҳои тоникӣ аз рӯи Магнус), мағзча, форматсияи ретикулярӣ ва гипоталамус. Таълими И.П. Павлов дар бораи анализаторҳо. Таснифи анализатори биной. Механизми физиологии аккомодатсия, намудҳои вайроншавӣ ва сабаби он. Таснифи анализаторҳои шунавой ва мувозинатӣ. Назарияи кабули садоҳои зуддияшон гуногун. Аҳамияти биологии дард. Маълумоти муосир дар бораи системаи носисептивӣ ва антиносисептивӣ. Принсипҳои таснифи моддаҳои бедардкунанда. Ҷараёнҳое, ки дар НКМС ба амал меоянд, хосияти онҳо. Типҳои ФОА аз рӯи И.П. Павлов ва Айзенк. Таносуби намудҳои ФОА бо темперамент аз рӯи Гиппократ. Рефлексҳои шартӣ: тасниф, фарқият аз рефлексҳои ғайришартӣ, механизми хосилшавӣ. Мафҳум дар бораи санитарии динамикӣ. Бозтории ФОА: ғайришартӣ (беруна) ва шартӣ (дохила). Намудҳои бозтории шартӣ, механизми пайдоиши онҳо. Асосҳои физиологии хоб, гипноз ва хоббинӣ. Намудҳои хоб, аҳамияти онҳо. Эҳсосот. Роли эҳсосоти мусбат ва манфӣ. Сабабияти биологӣ, назарияи пайдоиши он. Нашъаманди, ҳамчун як намуди сабабияти патологӣ, механизмҳо. Аҳамияти минтақаи огоз ва анҷом, ретсепторҳои оптатӣ. Мутобиқшавии организм ба омилҳои гуногун, механизм ва фазаҳои он. Ташаннӯҷ ва даврахои он. Системаи ташаннӯҷи ба амал ованда ва ташаннӯҷи ба меъёр дарованда. Қобилияти кори фикрӣ ва ҷисмонӣ. Захираҳои функсионалии организм, сатҳи саломатӣ, таснифи, усулҳои муайян намудан.		
БФУ 05	**Кимиёи биологӣ** Мундаричаи химияи биологӣ. Биохимия ва тиб. Сохт ва вазифаи сафедаҳо. Структураи сафедаҳо. Навъи бандҳои химиявӣ. Усулҳои ҷудокунӣ ва тозакунии сафеда. Таснифи сафедаҳои мураккаб. Нуклеопротеидҳо, сохт, структура ва вазифаи биологӣ. Хромопротеидҳо, фосфопротеидҳо. Сохт ва структураи гемоглобин НвА. Гемоглобинопатия. Талассемия. Маҷмӯи карбогидрат-сафедавӣ. Сохти мембранаи ҳуҷайра. Ферментҳо. Хосияти умумӣ, Холо, мульти, изоферментҳо. Механизми катализи ферментативӣ. Кинетикаи реаксияҳои ферментативӣ, танзими фаъолнокии ферментҳо. Энзимопатияҳо. Витаминҳо. Таснif. Сохт. Витаминҳо ҳамчун коферментҳо. Химияи ҳормонҳо. Таснif, сохт, таъсири онҳо ба мубодилаи моддаҳо. Простогландинҳо. Механизми амалиёти ҳормонҳо. Мембранавӣ, мембранию-дохилиҳуҷайравӣ, ситозолӣ. Оксидшавии биологӣ. Ферментҳои занҷири нафаскашӣ. Ситохромҳо. Сохти митохондрия. Фосфоронии оксидонанда. Ҳосилшавии АТФ. Карбогидратҳо, сохт, роли онҳо. Мубодилаи карбогидратҳо. Метаболизми глюкозо-6-фосфатдегидрогеназа. таҷзияи анаэробӣ. Оксидшавии аэробӣ. Декарбоксилонии оксидонанда, сикли Кребс. Оксидшавии мустақими глюкоза. Глюконеогенез. Сикли	**8**	**192**

	уридинӣ. Қанди хун. Танзими мубодилаи карбогидратҳо. Мубодилаи липидҳо, чарбҳои хӯрок. Ҳазмшавии чарбҳо дар системаи ҳозима. Роли кислотаҳои талхагӣ шаклҳои нақлиётии чарбҳо. Мубодилаи ТАГ. В-оксидшавии КОЧ ҳисоботи энергияи тачзияшавии чарбҳои нейтралӣ. Синтези КОЧ. Мубодилаи фосфолипидҳо. Мубодилаи холестерин. Метаболизми асетил-КоА. Атеросклероз, бемории санги талха, кетозҳо. Мубодилаи сафедаҳои содда. Манбаи хӯрокии сафедаҳо. Ҳазмшавӣ. Таркиби химиявии шираи меъда (туршнокии умумӣ, озод ва васлшуда). Аҳамияти ташхисии таҳлили шираи меъда. «Пӯсиши» сафедаҳо. Тақдири аминокислотаҳои ҷабидашуда. Мубодилаи мобайнии аминокислотаҳо. Реаксияҳои дезаминиронӣ, трансаминиронӣ, декарбоксилиронӣ. Роли аминҳои биогенӣ. Аҳамияти ташхисии муайянкунии трансаминазаҳо. Маҳсулоти охирини мубодилаи аминокислотаҳо. Безараргардонии аммиак дар организм. Хосиятҳои хоси мубодилаи аминокислотаҳои алоҳида мубодилаи креатин. Мубодилаи сафедаҳои мураккаб Мубодилаи нуклеопротеидҳо. Тачзия ва синтези асосҳои пуринӣ ва пиримидинӣ. Синтези КДН, КРН. Осебӣбии мубодилаи пуринӣ. Подагра. Биосинтези сафедаҳо, марҳилаҳои асосии он. Танзими генетикии синтези сафедаҳо. Мубодилаи ХП. Синтез ва тачзияи гем. Билирубини мустақим ва ғайримустақим. Навъҳои зарпарвин ва дифференсасияҳои он. Биохимияи ҷигар. Таркиби химиявӣ ва вазифаи ҷигар дар мубодилаи моддаҳо. Функсияи безараргардонии ҷигар. Усули таҳшинкунӣ. Биохимияи бофтаи мушакҳо. Таркиби химиявӣ, структураи мушакҳои суфта ва кӯндаланграх. Кашишхӯрии мушакҳо, роли АТФ ва креатин – Р. Патологияи бофтаҳои мушак. Биохимияи бофтаҳои асаб. Таркиби химиявӣ ва мубодилаи моддаҳо. Медиаторҳо. Функсияҳои бофтаи асаб. Механизми хотир. Биохимияи ғадуди ширҳосилкунанда. Механизми ҳосилшавии шир. Таркиби химиявии шири зан ва шири гов. Биохимияи хун. Таркиби химиявии хун. Нишондиҳандаҳои хун. Функсияи нафаскашии хун. Системаҳои буферии хун ва роли онҳо дар нигаҳдории мувозинати ишқорӣ кислотагӣ. Асидоз ва алкалоз. Биохимияи гурдаҳо. Механизми ҳосилшавии пешоб. Таркиби химиявии пешоб дар меъёр ва патология. Танзими мубодилаи моддаҳо (аутомизми ҳуҷайравӣ). Танзими ҳормоналӣ ва аллостерӣ. Ташхиси бемориҳои гурда.		
БФУ 06	**Микробиология ва вирусология** Таърихи инкишофи микробиология, вирусология ва иммунология. Тасниф ва морфологияи микроорганизмҳо. Сохти ҳуҷайраи микроб. Сохти ҳуҷайраи спирохетаҳо, риккетсияҳо, хламидияҳо, уреоплазмаҳо ва микоплазмаҳо. Морфология ва сохти замбурӯғҳо, соддатаринҳо. Прионҳо. Вирусологияи умуми. Тасниф, сохт ва хусусияти биологии вирусҳо. Физиологияи микроорганизмҳо. Ғизогирии бактерияҳо. Муҳитҳои ғизоӣ. Нафаскашии бактерияҳо.	**6**	**144**

	Инкишоф ва афзоиши бактерияҳо. Даврахои афзоиши батерияҳо. Усулҳои кишткунии анаэробҳо ва аэробҳо. Микроаэрофилҳо. Экологияи микроорганизмҳо. Микрофлораи мухити атроф ва вучуди инсон. Хусусиятҳои микрофлораи вучуди инсон вобаста аз синну сол. Микроорганизмҳои санитарию-нишондиҳандаги. Коли – титр ва коли – индекс. Таъсири омилҳои физикавӣ, химиявӣ, биологӣ ба микроорганизмҳо. Антибиотикҳо ва дорухои химиотерапевтӣ. Усулҳои муайян намудани ҳиснокии микробҳо ба антибиотикҳо. Уфунат (инфексия). Намудҳои уфунат. Сироятнокӣ ва сироятпазирӣ. Омилҳои сироятнок ва сироятпазирии микроорганизмҳо. Масъуният (иммунитет). Омилҳои ғайрихусусӣ ва хусусии иммунитет. Омилҳои ғайрихусусии мухофизавии вучуди инсон. Хусусияти Масъуният вобаста аз синну сол. Масъуният. Намудҳои Масъуният. Подтан (антиген). Намудҳои он. Подзо (антитела). Хусусиятҳои асосии онҳо. Масъунияти гуморалӣ. Иммуноглобулинҳо. Аҳамияти подзоҳо дар реаксияи иммунии организм. Пайвастагиҳои иммунии замонавӣ. Аллергия (баландҳассоси). Баландҳассосии тез ва суст вусъатёбанда. Толерантнокии иммунологӣ. Таъсири ҷараёни илмию-техникӣ ба вучуди инсон. Ҳолати системаи иммунӣ ва усулҳои баҳо додани он. Норасогии Масъуният. Беморихои аутоиммунӣ. Асосҳои иммунотерапия ва иммунопрофилактика. Ваксина ва зардобаҳо. Микробиологияи уфунатхои шаддиди рудавӣ: эшерихиозхо, салмонеллёзхо, шигеллёзҳо. Микробиологияи арангезандагони бемории вабо, кампилобактериозхо, иерсиниозхо. Микробиологияи барангезандагони уфунатхои фасодию илтихобӣ. Коккҳои сироятовар. Микробиологияи коринобактерияхо ва бордетеллхо. Микробиология микобактерияхои касалиовар ва шартан-касалиовар. Анаэробхои касалиовар ва шартан касалиовар. Микробиологияи барангезандагони уфунатхои зооантропонозӣ. Спирохетхои касалиовар: трепонемахо, боррелияхо, лептоспирахо. Вируси зуком, паргрипп, паротит, сурхча, хора. Энтеровирусхо. Вируси фалач (полиомиелит), коксаки, ECHO, Гепатитҳои А ва Е. Вируси зарпарвини В, С, D. Уфунатхои вирусии сустинкишофёбанда. Онковирусхо. СПИД. Беморихои аутоиммунӣ.		
БФУ 07	**Иммунологияи умумӣ** Моҳияти иммунология. Маълумот дар бораи мафҳуми иммунитет (масъуният). Мундарича ва вазифахои иммунология. Таърихи инкишофи иммунология. Моҳияти фанни иммунология. Маълумот дар бораи мавҳуми Масъуният (иммунитет). Мундарича ва вазифахои иммунология. Таърихи инкишофи иммунология. Системаи иммунии вучуди инсон. Таснифи иммунитет. Масъуният (иммунитет)-и модарзодӣ ва дуюмдарача. Системаи иммунии вучуди инсон. Таснифи Масъуният (иммунитет). Масъунияти модарзодӣ ва дуюмдарача. Аксуламали	**3**	**72**

	ҷавобии иммунии вуҷуди инсон. Узвҳо ва бофтаҳои системаи иммунӣ. Ҳуҷайраҳои иммунокомпетентӣ. Ҷараёни аксуламали системаи иммунӣ. Аксуламали ҷавобии системаи иммунӣ. Узв ва бофтаҳои системаи иммунӣ. Ҳуҷайраҳои иммунокомпетентӣ. Ҷараёнгирии ин намуди Масъунияти ғайрихусусӣ. Аксуламали ҷавобии системаи иммунӣ. Омилҳои ғайрихусусии муҳофизавии вуҷуди инсон. Ҷараёнгирӣ ва моҳияти омилҳои ғайрихусусии муҳофизавии иммунӣ. Аксуламали ҷавобии системаи иммунӣ. Масъуният (иммунитети) хоса. Аксуламали ҷавобии системаи иммунӣ. Омилҳои хусусии муҳофизавии системаи иммунӣ. Антигенҳо. Маълумот дар бораи антиген. Тавсифи хусусият таснифи антигенҳо. Антигенҳо. Тавсифи хусусияти антиген. Антителаҳо ва хусусияти он. Тавсиф ва таснифи антителаҳо. Антителаҳои пурра ва нопурра. Антителаҳо. Тавсифи хусусияти антитела. Хотироти иммунологӣ ва толерантнокии иммунологӣ. Намудҳои толерантнокии иммунологӣ. Толирантнокии иммунологӣ. Иммунопатология-норасогиҳо ва нуқсонҳои системаи иммунӣ. Бемориҳои аутоиммунӣ. Норасогиҳои модарзодии системаи иммунӣ. Иммунопатология-нуқсонҳои системаи иммунӣ. Норасогиҳои модарзодии системаи иммунӣ. Норасогиҳои дуюминдараҷа. Норасогиҳои дуюминдараҷаи системаи иммунӣ. Бемории ВНМО (СПИД). Ҷараёнгирии бемории ВНМО. Баландҳассосӣ (аллергия). Намудҳои баландҳассосӣ. Аллергия (баландҳассосӣ). Ҷараёнгирии баландҳассосӣ. Баландҳассосии тез ва суст вусъатёбанда. Ваксинаҳо. Намудҳо ва тавифи хусусияти онҳо. Анафилаксия ва бемории зардобавӣ. Зардобаҳои иммунӣ. Намудҳо ва тавсифи хусусияти онҳо. Ваксинаҳо. Намудҳо, таснифи ва хусусияти ваксинаҳо. Иммуногенетика ва маҷмӯи HLA-и вуҷуди инсон. Зардобаҳои иммунӣ. Усулҳои ба даст овардани зардобаҳои зиддизаҳрӣ ва зиддибактериявӣ ва тавсифи хусусияти онҳо. Усулҳои иммунологӣ ва серологии ташхиси бемориҳои сироятӣ. Ситокинҳо ва аксуламали ҷавобии системаи иммунӣ ҳангоми бемориҳои сироятӣ. Ҳолати системаи иммунӣ ва усулҳои баҳо додани фаъолияти он. Иммуногенетика ва маҷмӯи асосии мувофиқатии бофтагии вуҷуди инсон. Маҷмӯи HLA – вуҷуди инсон. Маҷмӯи HLA – вуҷуди инсон ва бемориҳои сироятӣ. Маҷмӯи HLA вуҷуди инсон ва бемориҳои ғайрисироятӣ. Усулҳои иммунологӣ ва серологии ташхиси бемориҳои сироятӣ.		
БФУ 08	**Бехдошти умумӣ** Мавқеъ ва аҳамияти бехдошт дар илмҳои тиб. Моҳият ва самтҳои тибби пешгиркунанда дар даврaҳои мухталифи инкишофи ҷомеа. Экология ва экологияи одам. Омилҳои муҳити атроф ва саломатии инсон. Бехдошти муҳити ҳаво. Аҳамияти бехдоштии хусусиятҳои иқлим ва ҳаво. Мафҳум дар бораи микроиқлим. Таъсири фишори атмосферии баланд ва паст ба организми инсон. Шароитҳои иқлимӣ ва саломатии инсон.Ҷанбаҳои бехдоштии аклиматизатсия.	**5**	**120**

	Радиатсияи офтоб ва аҳамияти бехдоштии он. Истифодаи радиатсияи офтоб ва манбаҳои сунъии радиатсияи ултрабунафш бо мақсади пешгирии бемориҳо. Ҳолатҳои фавқулода ва садамаҳо. Таъсири онҳо ба муҳити атроф ва саломатии аҳолӣ. Об ҳамчун омили саломатии аҳолӣ, талаботҳои бехдоштӣ ба обӣ ошомиданӣ. Бехдошти обтаъминкунии маҳалаҳои аҳолинишин. Усулҳои тозакунӣ ва безараргардонии об. Моҳияти бехдоштии обтаъминкунӣ. Асосҳои ташкили назорати санитарӣ-бехдоштии бо об таъминкунии қӯшунҳо дар замони осоишта ва ҷанг. Ғизо ва саломатии инсон. Масъалаҳои муосири ғизои оқилона. Бемориҳои аз ғизо вобаста ва пешгирии онҳо Асосҳои ташкил намудани ғизои аскарон дар замони осоишта ва ҷанг. Витаминҳо моддаҳои минералӣ, микроэлементҳо; аҳамият, меъёрҳо ва манбаъҳо. Сифат ва бехатарии маводҳои хӯрокворӣ. Захролудшавии озуқаворӣ ва пешгирии он. Талаботхои бехдоштии банакшагирӣ ва тартиботи блоки хӯроктайёркунии беморхона. Хок. Муҳофизати санитарии хок. Аҳамияти бехдоштӣ, хусусият ва таркиби хок. Ҷанбаҳои санитарию-бехдоштии тозакунии ҷойҳои аҳолинишин. Бехдошти шахсӣ ва тарзи ҳаёти солим. Масъалахои актуалии бехдошти радиатсионӣ. Талаботҳои бехдоштӣ ба ташкил кардани муҳофизати радиатсионӣ дар шуъбаҳои рентгенологӣ ва радиологӣ дар муассисаҳои табобатию-пешгирикунанда. Шароити зист дар шаҳрҳои калон ва нуқтаҳои аҳолинишини деҳоти ҳозиразамон. Урбанизатсия, ҳамчун масъалаи ҳалталаби бехдоштӣ. Масъалаҳои ҳозиразамони сохти беморхонаҳо. Аҳамияти чорабиниҳои бехдоштӣ барои фарохам овардани шароити хуби зисти маризон дар табобатхонаҳо. Масъалаҳои халталаби бехдошти кӯдакон ва наврасон. Таъсири омилҳои экологӣ, иҷтимоию-бехдоштӣ ва дохилимактабӣ ба саломатии кӯдакон ва наврасон. Нишондодҳои фардии саломатӣ ва солимии коллективи кӯдакон. Гурӯҳи саломатӣ. Бехдошти муассисаҳои кӯдаконаи томактабӣ. Реҷаи рӯз. Бехдошти муассисаҳои кӯдаконаи мактабӣ. Реҷаи рӯз. Бехдошти меҳнат ва муҳофизати саломатии коргарон. Баҳои бехдоштии омилҳои муҳити истеҳсолӣ ва ҷараёни меҳнат. Таснифи ва меъёрҳои шароити меҳнат. Бемориҳои касбӣ ва пешгирии онҳо. Омилҳои зарарноки истеҳсолӣ. Ҷанги истеҳсолӣ. Бемориҳое, ки аз ҷанги истеҳсолӣ вобастагӣ доранд. Захрҳои истеҳсолӣ. Роҳҳои воридшавии захрҳо ба организм. Таъсири зарарнокӣ ва пешгирии онҳо. Назорати санитарию-бехдоштӣ аз рӯи шароити меҳнати коргарони соҳаҳои гуногуни хоҷагии қишлоқ. Асосҳои ташкил намудани назорати санитарию-бехдоштии ҷобаҷогузории аскарон дар замони осоишта ва ҷанг. Баҳои санитарӣ-бехдоштии иншоотҳои мудофиавӣ. Ташкили назорати санитарӣ-бехдоштии шароити меҳнат дар қӯшунҳои махсус. Баҳои бехдоштии микроиқлими манзилҳо (муайян кардани ҳарорат ва фишори атмосферӣ). Баҳои бехдоштии микроиқлими манзилҳо (муайян кардани		

	намнокӣ ва суръати ҳаракати ҳаво). Таркиби кимиёвии ҳаво, муайян кардани CO_2 дар таркиби ҳавои хонаҳо. Баҳои бехдоштии ҳавотозакунии сунъӣ ва табиии манзилҳои истиқоматӣ, ҷамъиятӣ ва муассисаҳои табобатӣ. Куби ҳавоӣ. Баҳои беҳдоштии равшаннокии табиӣ дар хонаҳои истиқоматӣ, ҷойҳои ҷамъиятӣ ва беморхонаҳо. Баҳои бехдоштии равшаннокии сунъӣ дар хонаҳои истиқоматӣ, ҷойҳои ҷамъиятӣ ва беморхонаҳо. Беҳдошти об ва обтаъминкунӣ. Баҳои сифати об аз рӯи нишондодҳои органолептикӣ, физикавӣ, кимиёвӣ ва бактериологӣ. Усулҳои бехтар намудани сифати об. Тозакунии об. Безараркунии об. Ташкили назорати санитарию беҳдоштии бо об таъминкунии қушунҳо дар замони осоишта ва ҷанг. Бехдошти ғизо. Асосҳои ғизои оқилона. Ҳисоби сарфи энергия. Заҳролудшавии озуқаворӣ ва тарзи пешгирии он. Ташкили назорати санитарию беҳдоштии ғизои аскарон дар замони осоишта ва ҷанг. Тартиб додани «номгӯи таъоми тайёр» Экспертизаи санитарию бехдоштии маҳсулотҳои хӯрокворӣ: орд, нон. Экспертизаи санитарию беҳдоштии маҳсулотҳои хӯрокворӣ: шир ва гӯшт. Консервакунии маҳсулотҳои хӯрокворӣ. Баҳо додан ба консерва ва консентратҳо. Витаминҳо ва аҳамияти онхо дар ғизои аҳолӣ. Муайян кардани витамини «С» дар маҳсулотҳои хӯрокворӣ. Тарзи ҳаёти солим. Беҳдошти шахсӣ. Ба нақшагирӣ ва сохти ҷойҳои аҳолинишин аҳамияти беҳдоштии он. Беҳдошти муассисаҳои табобативу-пешгирикунанда. Баҳои беҳдоштии нақшаи муассисаҳои табобатӣ. Тафтиши санитарии беморхонаҳо. Инкишофи ҷисмонии кӯдакон ва наврасон. Усулҳои тадқиқотӣ ва баҳодиҳӣ ба инкишофи ҷисмонӣ. Баҳои комплексии инкишофи ҷисмонӣ, муайян кардани гурӯҳи саломатӣ ва гурӯҳи тарбияи ҷисмонӣ. Экспертизаи санитарии нақшаи муассисаҳои кӯдаконаи томактабӣ. Экспертизаи санитарии нақшаи мактаб. Беҳдошт ва физиологияи меҳнат. Омилҳои зарарноки истеҳсолӣ. Омилҳои ҷараёни меҳнат. Микроиқлим, гавго, лапиш, омили кимиёвӣ ва дигар омилҳои зарарнок. Чанги истеҳсолӣ. Бемориҳое, ки аз таъсири чанги истеҳсолӣ ба вуҷуд меоянд. Намудҳои ҷобаҷогузории аскарон. Баҳои санитарию беҳдоштии иншоотҳои мудофиавӣ. Ташкили назорати санитарию беҳдоштии шароити меҳнат дар қушунҳои махсус.		
БФУ 09	**Беҳдошти иҷтимоӣ** Ташкили экспертизаи тиббӣ-меҳнатӣ. Ташкили хизмати тиббӣ ба аҳолӣ. Маҷмӯи оморӣ ва хосиятҳои гурӯҳнокии он. Бузургиҳои нисбӣ ва тасвири графики он. Қатори вариатсионӣ. Бузургиҳои миёна. Қатори динамикӣ ва нишондиҳандаҳои он. Усули стандартигардонӣ. Демография. Нишондиҳандаҳои демографӣ ва усулҳои ҳисобкунии он. Беморнокии аҳолӣ. Усулҳои ҳисобкунии он. Бемориҳои аҳамияти ичтимоидошта. Беморнокии ковокии даҳон ва усули омӯзиши он. Иқтисодиёти нигаҳдории тандурустӣ. Маблағгузорӣ дар соҳаи нигаҳдории	**6**	**144**

	тандурустӣ. Ташкили экспертизаи тиббӣ-меҳнатӣ (КТМ, КЭТМ). Ташкили хизмати тиббӣ ба аҳолии шаҳр. Ташкили хизмати тиббӣ ба аҳолии деҳот. Ташкили ёрии стоматологӣ ба аҳолӣ. Ташкили хизмати тиббӣ ба коргарони корхонаи саноатӣ. Таҳлили беморнокӣ аз рӯи корношоямии муваққатӣ. Ташкили хизмати санитарии-эпидемиологӣ ба аҳолӣ.		
III.	**ФАНҲОИ ИНТИХОБӢ**	**29**	**696**
БФУ 01	**Физиологияи патологӣ** Мукаддима. Фан ва вазифаҳои физиологияи патологӣ. Нозологияи умумӣ. Этиология ва патогенези умумӣ. Таъсири омилҳои зараровари муҳити атроф. Таъсири патогении фишори паст ва баланди атмосферӣ. Реактивнокии организм ва аҳамияти он дар патология. Аллергия. Аутоаллергия. Таснифи экзоаллергенҳо ва экзоаллергенҳо. Таснифи аксуламалҳои ҳасосӣ аз рӯи пайдоиш. Даврахои патогенези аксуламалҳои аллергӣ. Тарзҳои пешгирӣ ва муолиҷаи аллергия. Бемориҳои аутоиммунӣ. Бемориҳои худмасункунӣ (аутоиммунӣ). Ҷавоби марҳилаи шадид. Варача. Вайроншавии хунгардиши ноҳиявӣ ва микросиркулятсия. Пурхунии шараёнӣ ва варидӣ. Ишемия. Физиологияи патологии мубодилаи обу намак. Варам ва истисқо. Варам. Намудҳо, тарзи инкишофи варамҳои гуногун. Этиология ва патогенези газакгирӣ. Аксуламали рагҳо - тағйирёбии гардиши хун ва ҷараёни мухоҷироти лейкоситҳо ҳангоми инкишофи газаки шадид. Даврахои инкишофи ҳуҷайрахӯрӣ (фагоситоз) ва инчунин хусусиятҳои мубодилаи моддаҳо ва дигаргуниҳои физикию кимиёӣ дар манбаи газак. Физиологияи патологии дастгоҳи нафаскашӣ. Саволхои этиология, тарзи инкишоф, зуҳуротҳои хоси намудҳои носомонии нафаскашии берунӣ. Норасоии нафаскашӣ, сабабҳо. Тарзи инкишофи норасоии нафаскашӣ: Физиологияи патологяи нафаси дохилӣ. Сабабҳо, зуҳуротҳо, тарзи инкишоф, тағйирёбии таркиби газӣ ва pH-и хун дар намудхои гуногуни гипоксияҳо,ҷараёнхои мутобиқшавӣ. Гипоксия. Физиологияи патологии дастгоҳи хун. Физиологияи патологии хуни умумӣ, этиология, тарзи инкишоф, зуҳуротҳо, оқибатҳо, аҳамияти клиникӣ, вайроншавии ҳаҷм ва мутаносибии плазма ва ҳуҷайраҳои хун дар патолоигия; аксуламалҳои муҳофизӣ – мутобиқшавии организм ҳангоми талафи хун. Ҳиповолемия. Патологияи хуни сурх. Камхуниҳо. Лейкозҳо. Физиологияи патологии хунгардиш. Физиологияи патологии хунгардиш. Физиологияи патологии хунгардиши ноҳиявӣ. Суддат (тромбоз). Сидод (эмболия). Физиологияи	**7**	**168**

	патологии норасогии дилӣ. Норасогии хунгардиш, намудҳои он; норасогии хунгардиш ҳангоми носомониҳои вазифаҳои дил ва вайроншавиҳои намудҳои хоси назми фаъолияти дилӣ ҳангоми вайроншавии хусусиятҳои миокард. Физиологияи эътилолии таваттури рагҳо, этология, тарзи инкишоф, намудҳо, зоҳиротҳо, тарзҳои табобат ва пешгирии ҳолатҳои гипер ва гипотензиявӣ. Таснифи тағирёбии таваттури рагҳо. Носомонии хунгардиши канорӣ ва микросиркулятсия. Гипертонияҳои симптоматикӣ. Ҳолатҳои гипотонӣ. Намудҳои Коллапс. Физиологияи патологии ҳозима, сабабҳо, тарзи инкишоф ва оқибатҳои намудҳои хоси вайроншавии ҳозима дар ковокии даҳон ва меъда. Бо таҷриба исбот намудани таъсири дараҷаи кислотаи атсидӣ ба қобилияти ҳозимавии шираи меъда. Физиологияи патологии ҳозима, сабабҳо, тарзҳои инкишоф, зуҳуротҳо, оқибатҳои намудҳои хоси вайроншавии ҳозима дар рӯдаи борик ва ғафс. Носомонии вазифаи ҳаракат ва кӯчонидании меъда. Физиологияи патологии мубодилаи моддаҳо ва энергия, вазифа, сабабҳо ва тарзи инкишофи вайроншавии мубодилаи моддаҳо ва энергия ҳангоми эътилолҳои гуногун. Носомонии анаболизм ва катаболизм. Физиологияи патологии ҷигар, этиология, патогенез, намудҳо, зуҳуротҳои норасогии ҷигар; усулҳои таҷрибавии омӯзиши вайроншавиҳои вазифаҳои ҷигар; аҳамияти хунгардиши порталӣ дар патология. Физиологияи патологии гурдаҳо, сабабҳо, тарзҳои умумии инкишоф ва пайдоиши носомониҳои гурда; вайроншавии ҷараёнҳои асосӣ дар гурдаҳо; омӯзиши баҳодиҳии ҳолатҳои функсионалии гурдаҳо аз рӯи қобилияти суюқ ва ғализкунии пешоб, тарзи инкшоф, зуҳуротҳо, оқибатҳо, тарзи муолиҷаи намудҳои патологии гурдаҳо. Физиологияи патологии системаи эндокринӣ. Шаклҳои асосии носомонии эндокринӣ. Физиологияи патологии эпифиз. Физиологияи патологии ғадудҳои ҷинсӣ: гипо ва гипергонадизм. Физиологияи патологии ғадуди душоха. Стресс ва алоимияи адаптасионӣ. Физиологияи патологии системаи асаб. Этиологияи умумӣ ва тарзи инкишофи норасогиҳои дастгоҳи асаб, омӯзиши сабабҳо, тарзи инкишоф, зуҳуротҳои вайроншавии ҷараёнҳои ҳаракат ва ҳиссиёти дастгоҳи асаб.		
БФУ 02	**Анатомияи патологӣ** Вазифа, максад, усулҳои анатомияи патологӣ. Марг. Осеб. Некроз (Мавт). Дистрофия. Маълумоти умумӣ дар бораи дистрофияҳо. Дистрофияи паренхиматозӣ. Дистрофияи мезенхиамавӣ. Дистрофияҳои омехта. Дистрофияҳои маъданиҳо. Вайроншавии гардиши хун ва лимфа.	7	168

	Маълумоти умумӣ дар бораи илтиҳоб. Илтиҳоби алтеративӣ ва экссудативӣ. Илтихоби продуктивӣ ва хоса. Иммунопатологӣ. Равандҳои компенсаторию мутобикшавӣ. Гипертрофия, атрофия, гиперплазия, метаплазия и дисплазия. Маълумоти умумӣ дар бораи омосҳо. Омосҳои эпителиалӣ Омосҳои мезенхималӣ. Омосҳои бофтаи меланинҳосилкунанда. Беморӣ, таснифи он равишҳои ва сохтори ташхис. Сабабҳои марги беморон. Бемориҳои узвҳои таносули мардона. Бемориҳои узвҳои таносули занона. Омосҳоии бофтахои хунофар ва лимфоивӣ. Камхунӣ. Атеросклероз. Бемории гипертония. Бемориҳои тарбодӣ. Васкулитхо. Бемориҳои шуш. Бемориҳои меъда ва рӯда. Бемориҳои чигар. Бемориҳои гурда. Бемориҳои тарашшӯхи дохилӣ. Бемориҳои устухон ва буғумҳо. Маълумоти умумӣ дар бораи бемориҳои сироятӣ. Бемориҳои сироятии системаи марказии асаб. Сирояти респираторию-вирусӣ. Сирояти бактериявии рӯда. Бемориҳои сироятии кӯдакона. Сепсис. Бемории сил. Сирояти ниҳоят хавфнок. Патологияи паренаталӣ.		
БФУ 03	**Фармакология** Мукаддима. Фан ва вазифаҳои фармакология, таърихи он. Саволҳои асосии фармакология. Асосҳои фитофармакология. Хусусияти меъёркунӣ, азхудкунӣ ва роххои воридкунию ихроҷи дору дар организми кӯдакон. Ретсептураи умумӣ. Моддаи доругӣ ва шаклҳои он. Кисмҳои ретсептура. Фармакопеяи давлатӣ. Шаклҳои сахти доругӣ. Шаклҳои нарми доругӣ. Дорухое, ки ба системаи М ва Н-холинореактивӣ таъсир мекунанд. Таъсири нохуши дорухо дар кӯдакон. Шаклҳои моеи доругӣ (синтетикӣ ва аз гиёҳҳои шифобахш). Дорухое, ки ба системаи адренергӣ таъсир мекунанд. Фармакологияи умумӣ. Саволҳои асосии он. Маълумот оиди фитофармакология ва фитотерапия. МФБ таркиби растаниҳо. Муолиҷаи захролудшавӣ бо дорухо дар кӯдакон. Дорухо барои наркоз. Спирти этил. Дорухои хобовар. Дорухои зидди ларзиш. Фармакологияи чузъӣ. Дорухое, ки ба системаи М-холинореактивӣ таъсир мекунанд. Аналгетикҳои наркотикӣ ва ғайринаркотикӣ. Дорухое, ки ба системаи Н-холинореактивӣ таъсир мекунанд. Дорухое, ки ба нӯги асабҳои хиссиётнок таъсир мекунанд. Дорухои психотропӣ. Нейролептикҳо. Транквилизаторҳо. Дорухои антиманиакалӣ. Дорухое, ки ба системаи адренергӣ таъсир мекунанд. Антидепрессантҳо. Дорухои ноотропӣ. Психодислептикхо. Дорухои ангезандаи СМА. Адаптогенҳо. Гиёҳҳои шифобахши Точикистон, ки ба асабҳои вегетативӣ таъсир мерасонанд. Дорухои иммунологӣ. Дорухое, ки ба функсияи узви нафас таъсир мекунанд. Дорухо барои наркоз. Спирти этил. Дорухои оромбахш. Дорухои хобовар. Дорухои зидди ларзиш. Дорухое, ки ба системаи хунофар таъсир мекунанд. Хусусияти истифодабарӣ дар кӯдакон. Аналгетикҳои наркотикӣ. Аналгетикҳои ғайринаркотикӣ. Дорухои психотропӣ. Дорухои ангезандаи СМА. Адаптогенҳо.	7	168

	Гиёҳои шифобахш, ки ба СМА таъсир мекунанд. Дорухои иммунологӣ. Дорухое, ки ба функсияи узви нафас таъсир мекунанд. Дорухое, ки ба функсияи узви ҳозима таъсир мекунанд. Гиёҳои шифобахш, ки ба узвҳои ичрокунанда таъсир мекунанд. Дорухои пешоброн. Гиёҳои шифобахши Тоҷикистон барои муоличаи бемориҳои системаи ичрокунанда. Дорухое, ки ба системаи хунофар таъсир мекунанд. Дорухои витаминӣ. Аминокислотаҳо. Ферментҳо ва дорухои антиферментӣ. Танзимдихандагони биогенӣ. Хусусияти истифодабарӣ дар кӯдакон. Дорухое, ки ба системаи лахташавӣ таъсир мекунанд. Моеъҳои хунивазкунанда. Тасниф, механизми таъсир ва хусусиятҳои дорухои гормонӣ. Дорухое, ки ба миометрия таъсир мекунанд. Фармако- ва фитотерапияи диабети қанд. Дорухое, ки ба системаи дилу рагхо таъсир мекунанд. Дорухои кардиотонӣ. Дорухое, ки ба системаи хунофарӣ ва лахташавӣ таъсир мекунанд. Дорухое, ки ҳангоми норасогии рагҳо истифода мекунанд. Гиёҳои шифобахш, ки ба мубодилаи моддаҳо таъсир мекунанд. Дорухои антигипертензивӣ ва гипертензивӣ. Дорухои кардиотонӣ. Гликозидхои дил. Принсипхои асосии химиотерапия. Антибиотикҳо. Таснифи онҳо. Дорухои зидди аритмияи дил. Дорухои синтетикии зиддимикробӣ. Дорухои зидди туберкулез ва чузом. Дорухои ҳангоми норасогии рагҳои коронарӣ истифода мекунанд. Дорухои гиполипидемӣ. Гиёҳои шифобахш. Дорухои зидди протозойӣ ва спирохетоз. Дорухои антигипертензивӣ ва гипертензивӣ. Дорухои зидди вирус ва замбурӯғӣ. Фитопрепаратҳо. Гиёҳои шифобахш, ки ба системаи дилу рагҳо таъсир мекунанд. Дорухои зидди микробӣ. Таснифи дорухо. Дорухои антисептикӣ ва дезинфексионӣ. Асосҳои химиотерапия. Антибиотикҳо. Хусусияти онҳо. Дорухои синтетикии зиддимикробӣ. Дорухои зидди сил ва чузом.		
БФУ 04	**Вогиршиносӣ** Эпидемиологияи ҳозиразамон. Даврахои асосии инкишофи фан. Фан, усул ва мақсади эпидемиология. Асосҳои омӯзиш оиди чараёни эпидемикӣ. Кори дезинфексионӣ: дезинсексия, дератизатсия, стерилизатсияи асбобҳои тиббӣ. Иммунопрофилактикаи бемориҳои сироятӣ. Ташкили кори эмгузаронӣ. Профилактикаи фаврии қузоз ва ҳорӣ. Эпидемиологияи клиникӣ бо асосҳои тибби исботшуда. Хусусиятҳои эпидемиологии гурӯҳҳи сироятҳои рӯдаю меъда. Тифи шикам, паратифҳо, шигеллёзҳо. Эпидемиология, пешгирӣ, назорати эпидемиологӣ. Сирояти ВНМО. Эпидемиология, пешгирӣ, назорати эпидемиологӣ. Гепатитҳои вирусии A, E, B, C, D, G, TTV, SEN ва г. Эпидемиология, пешгирӣ, назорати эпидемиологӣ. Таъминкунии зиддиэпидемикӣ дар ҳолатҳои фавкулода. Асосҳои эпидемиологияи ҳарбӣ. Варача. Эпидемиология, пешгирӣ, назорати эпидемиологӣ. Гулӯзиндонак, менингити эпидемикӣ. Зуком, БШРН. Эпидемиология, пешгирӣ, назорати эпидемиологӣ. Кичасори. Эпидемиология,	**5**	**120**

	пешгирӣ, назорати эпидемиологӣ. Сироятҳои ниҳоят хавфнок. Тоун, вабо, яраи сибирӣ, табларзахои хунрезӣ, брутселлёз. Эпидемиология, пешгирӣ, назорати эпидемиологӣ.		
БФУ 05	**Фармакологияи клиникӣ** Фанни фармакологияи клиникӣ. Моҳият, мақсад, вазифаҳо ва бобҳои фармакологияи клиникӣ. Мафхумхои беморӣ, ташхис, нишонаҳо ва ангезаҳои беморӣ. Фармакокинетикаи клиникӣ. Ҷараёнҳо ва бузургиҳои асосии фармакокинетикӣ. Фармакодинамикаи клиникӣ. Хусусият, қувват ва давомнокии таъсири маводи доруворӣ. Таъсири мутақобилаи маводи доруворӣ. Мафхум ва намудҳои таъсири мутақобилаи дорухо. Таъсири мутақобилаи маводи доруворӣ бо гизо, тамоку, растанӣ ва машруботи спиртӣ. Таъсири номатлуби маводи доруворӣ. Таснифхои таъсири номатлуби маводи доруворӣ: клиникӣ, этиопатогенетикӣ. Оризаҳои аллергикӣ ва ғайриаллергикӣ ҳангоми табобати доруворӣ (садамаи анафилактикӣ, бронхоспазм, варами Квинк, камхунии хемолитикӣ, аломати Лейл, Стивенс-Джонсон ва ғайра). Заҳролудкунии аъзоҳо. Хусусиятҳои фармакологияи клиникии маводи доруворӣ дар занҳои хомила ва ширмак. Хусусиятҳои фармакологияи клиникии маводи доруворӣ дар даврахои хавфноки сину сол (навзодон, пиронсолон). Фармакотерапия дар даврои пиронсолӣ. Тибби исботшуда. Асосҳои фармакотерапияи ратсионалӣ. Зиннаҳои фармакотерапияи ратсионалӣ. Хусусиятҳои умумии маводи доругии зиддибактериявӣ. Нуқтаи назари клиникию фармакологӣ дар интихоби маводҳои зидди бактериявӣ. Назорати самарабахшӣ ва безарарии истеъмоли маводи доруворӣ. Ҳавасмандкунии бемор ба муолича. Хусусияти фармакотерапияи давомнок. Аломати бекоркунии МД. Нуқтаи назари клиникӣ-фармакологӣ дар интихоби маводи доруворие зидди вирусӣ ва зидди замбурӯғӣ. Нуқтаи назари клиникӣ – фармакологӣ дар интихоби маводи доруворие дар муоличаи роҳҳои нафас истифодашаванда. Маводи доруворие дар муоличаи астма, сулфа ва бо мақсади хоричкунии балғам истифодашаванда. Фармакотерапияи самарабахши ҳангоми норасоии шадид ва музмини фаъолияти дил. Нуқтаи назари клиникӣ – фармакологӣ дар интихоби маводи доруворӣ ки ҳангоми бемории узвҳои ҳозима истифода карда мешаванд. Нуқтаи назари клиникӣ – фармакологӣ дар интихоби маводи стероидӣ ва ғайристероидии зидди илтихобӣ. Нуқтаи назари клиникӣ-фармакологӣ дар интихоби маводи доруворие, ки ҳангоми бемории гурдаҳо ва сирояти роҳҳои пешоббарор истифода карда мешаванд.	**3**	**72**
IV.	**БАХШИ ФАНҲОИ ТАХАССУСӢ**	**166**	**3984**
БФТ 01	**Таълими асосхон беморихои дарунӣ** Мукаддима. Шиносой бо клиника. Этика ва деонтологияи табиб. Муҳокимаи нақшаи таърихи бемории бемор: пурсиши умумӣ, муоинаи умумӣ. Термометрия. Пурсиш. Муоина (муоинаи умумии қафаси сина), ламскунии қафаси	**6**	**144**

	синаи беморони гирифтори бемории узвҳои нафас. Ангуштзанӣ (муқоисавӣ ва топографӣ)-и беморони гирифтори бемориҳои нафас. Садогӯшкунии узвҳои нафаскашии беморони гирифтори беморихои нафас. Синдромҳои ҳангоми беморихои узвҳои нафас (синдроми зичии шуш, синдроми иртишоҳ, синдроми сактаи шуш, синдроми ателектази компрессионӣ, синдроми ателектази инсидодӣ, синдроми омоси шуш). Синдромҳо ҳангоми беморихои узвҳои нафас (идома): синдроми гидроторакс, синдроми пневмоторакс, синдроми гидропневмоторакс, синдроми ковокӣ, синдроми бронхоспазм, синдроми сабукии бофтаҳои шуш. Усулҳои лабораторӣ-абзории тадқиқот ҳангоми беморихои узвҳои нафас. Дарси ҷамъбастӣ оид ба усули тадқиқоти беморони гирифтори беморихои узвҳои нафас. Пурсиши беморони гирифтори беморихои СДР. Муоина (умумӣ ва мавзеӣ) ва ламскунии атрофи дили дар беморони гирифтори беморихои системаи дилу рагҳо. Набз (хусусияти набз ҳангоми меъёр ва тағйироти онҳо дар эътилолият). ФШ. Ангуштзании дилу рагҳо. Аускултатсияи дил: садои дил ҳангоми меъёр ва эътилолият. Аускултатсияи дил: лағти дил. Лағти дил – идома. Синдромҳои илати дил (митралӣ ва аорталӣ). Синдроми дардмандӣ дар ноҳияи дил. Синдроми нокифоягии шадид ва музмини хунгардиш. Машгулияти ҷамъбастӣ оид ба системаи дилу рагҳо. Пурсиш ва муоинаи беморони гирифтори беморихои узвҳои ҳозима. Ламскунии шикам (сатҳӣ ва амиқ). Муоинаи фазла (умумӣ, бактереологӣ, барои кирм, барои хунинихонӣ), муоинаи шираи меъда. Пурсиш, муоинаи беморони гирифтори беморихои ҷигар ва талхароҳа. Ламскунӣ ва ангуштзании беморони гирифтори беморихои ҷигар ва талхароҳа. Қастаракунонии рӯдаи дувоздаҳангушта. Намунаи ҷигар. Ферментҳо. Пурсиш, муоина, ламскунии беморони гирифтори беморихои гурда. Усулҳои лабораторӣ-абзории тадқиқоти беморони гирифтори системаи пешобҳосилкунанда. Муоинаи пешоб: умумӣ, пешоб барои кишти бактереологӣ ва ҳассосият ба антибиотикҳо, намунаи Нечипоренко, Земнитский, Реберг. Дарси ҷамъбастӣ доир ба узвҳои ҳозима ва пешобҳосилкунанда. Муоинаи умумии хун. Синдроми камхунӣ. Синдромҳои геморрагӣ (хунрезӣ) ва гемобластӣ. СБД: қайдкунӣ ва таҳлил. СБД ҳангоми меъёр ва гипертрофия (фарбеҳӣ)-и дахлезу меъдачаҳо. Аритмия: ихтилоли фаъолияти автоматизм ва барангезандагӣ (экстрасистолия). Клиника ва СБД-нишонаҳо. Ихтилоли фаъолияти барангезандагӣ (тахикардияи пароксизмалӣ), фибриллятсия ва тапиши дахлезу меъдачаҳо. Клиника ва СБД-нишонаҳо. Халалёбии фаъолияти гузаронандагӣ (инҳисорҳо). Клиника ва СБД-нишонаҳо. Системаи Масъунияг. СПИД ва ВИЧ сироят. Ҳимояи таърихи беморӣ. Санчиши малакаҳои амалӣ.		
БФТ 02	**Таълими асосхои беморихои кӯдакона** Муқаддимаи фан. Шиносоӣ бо сохтори беморхона ва кори	**6**	**144**

	шуъбаҳо. Ҷамъоварии анамнез, азназаргузаронии умумии кӯдаки бемор. Даврахои синни кӯдакӣ. Инкишофи чисмонии кӯдакон. Баҳодиҳӣ ба ташаккули чисмонии кӯдакон вобаста ба синну соли гуногун. Тарзи гузаронидани ченакҳои антропометрӣ. Акселератсияи биологӣ. Инкишофи асабию рӯҳии кӯдакон ва тарбияи онҳо вобаста ба хусусиятҳои ташаккули системаи марказии асаб. Инкишофи рӯхию моторикии кӯдакон. Баҳодиҳӣ ба ташакули асабию-рӯҳии кӯдакон. Ташаккули нутқ, эмотсия ва тарзи муошират. Рефлексҳои гайришартӣ. Ташаккули рӯҳӣ ва харакатии кӯдакони бармаҳал ва элементхои асосии тарбия. ХАФ пӯст ва насчи зери пӯст. Семиотика ва синдромҳои асосии осеби пӯст ва насчи зери пӯст. Баҳо додан ба ҳолати гизогирӣ (мафҳуми нормо-, гипо-, паратрофия ва гипостатура). Хусусиятҳои анатомию физиологии системаи устухон ва мушак. Семиотика ва синдромҳои асосии осеби системаи устухон ва мушак. Хусусиятҳои анатомию физиологии узвҳои нафас. Барномаи миллӣ оиди муборизаи зиддӣ СШВРН. Семиотика ва синдромҳои асосии осеби системаи нафас. Усулҳои тадқиқоти асбобию лабораторияи узвҳои нафас. ХАФ системаи дилу раг. Семиотика ва синдромҳои асосии осеби узвҳои хунгард дар кӯдакон. Хусусиятҳои анатомию физиологии узвҳои хунофар. Усулҳои муоинаи функсионалӣ ва асбобии системаи дилу рагӣ ва меъёри онҳо дар кӯдакон. Дарси ҷамъбастӣ оид ба узвҳои хунгард. ХАФ ва усулҳои муоинаи узвҳои хунофар. Гемограммаи кӯдакони солими синну солашон гуногун. Усулҳои муоинаи клиникию-лабораторияи узвҳои хунофар. Семиотика ва алоимхои асосии осеби системаи хунофар. Хусусиятҳои анатомию физиологӣ ва усулҳои муоинаи системаи шоша. Семиотика ва синдромҳои асосии осеби системаи шоша. Усулҳои тадқиқоти лабороторию асбобии узвҳои шоша. Усулҳои муоинаи узвҳои ҳозима вобаста ба хусусиятҳои анатомию физиологии онҳо. Семиотика ва синдромҳои асосии осеби узвҳои ҳозима. Қоидаҳои асосии барномаи миллӣ оид ба муборизаи зидди дарунравӣ. Нақшаи тарзи навишти таърихи бемор. Хӯроништи табиӣ. Гузаронидани корексия ва тӯъма дар хӯроништи табиӣ. Хӯроништи кӯдакони соли аввали ҳаёт. Хӯроништи холиси шири сина. Арзиши биологии шири сина. Барномаи миллӣ оиди хӯроништи шири сина. Хӯроништи сунъӣ ва қоидаҳои гузаронидани он. Хӯроништи омехта ва қоидаҳои гузаронидани он. Ғизои кӯдакони аз як сола боло. Ҳимояи тарзи навишти таърихи бемор. Ҳалли масъалаҳо оид ба ҳама намуди хӯроништҳо.		
БФТ 03	**Беморихои даруни** Шиносоӣ бо клиника ва муоинаи беморон. Синдроми илтихобӣ дар шуш. Тарзхои чараёни илтихоби шадиди шуш. Синдроми илтихоби дар шуш. Диққи нафаси (астмаи) бронхиалӣ. Диққи нафаси дили. Бемории ишемикии дил. Кардиалгияхо. Миокардитхо. Бемории фишорбаландии шараёнӣ. Фишорбаландиҳои нишонавӣ. Номураттабии	**14**	**336**

	кори дил: қобилияти мустакилӣ. СБД. Номураттабии кори дил: кобилияти гузарониш ва хассоснокӣ. Синдроми нефротикӣ. Варамнокии дилӣ, гурдавӣ ва ҷигарӣ. Норасогии шадид ва музмини гардиши хун. Камхунихо: норасогии оҳан ва витамини В12-туршии фолиевагӣ. Камхуниҳои гемолитикӣ. Диатезҳои геморрагӣ. Синдроми бугумдардӣ. Артрити тарбодмонанд. Бемориҳои паҳншудаи бофтаи пайвасткунанда. Синдроми зарпарвин. Гепатитҳои музмин. Сиррози ҷигар. Ташхиси тафриқавии инфилтратҳои шуш. Ташхиси тафриқавии алоими бронхообструктивӣ. Ёрии таъҷилии алоими бронхообструктивӣ. Ташхиси тафриқавии тромбоэмболияи артерияи шуш. Варами шуш. Ёрии таъҷилӣ. Ташхиси тафриқавии лимфоаденопатияҳо. Табобати ҳозиразамон. Ташхиси тафриқавии алоими лейкемоидӣ ва гемобластозҳо. Ёрии таъҷилӣ. Ташхиси тафрикавӣ табобати диатезҳои ҳеморрагӣ. Табобати ҳозиразамон. Тарбод. Табобати ҳозиразамон. Ташхиси тафриқавии алоими бугумдард. Табобати ҳозиразамон. Табобати кортикостероидӣ ва нестероидӣ дар ревматология. Ташхиси тафриқавӣ ҳангоми дард дар минтақаи дил. БИД. Ёрии таъҷилӣ ҳангоми сактаи дил. Бемории фишорбаландии шараёнӣ. Ташхиси тафриқавӣ. Табобат. Ташхиси БФ. Оризаҳои БФ. Бӯҳронҳои тарзи I – II. Ташхиси тафрикавӣ ҳангоми дигаргуншави дар пешоб. Ташхиси тафриқавии алоими нефротикӣ. Нефропатияи ҳомиладорӣ. Табобати ҳозиразамон. Ташхиси иафриқавии норасогии музмини фаъолияти гурдаҳо. Ёрии паллиативӣ ба беморони гирифтори норасогии музмини фаъолияти гурдаҳо. Ёрии таъҷилӣ энсефалопатияи уромикӣ ва кома. Ташхиси тафриқавии бемориҳои зарпарвин ва варами ҷигар. Гепатитҳо. Талаюфи ҷигар. Ташхиси тафриқавӣ. Ташхиси тафриқавӣ ва табобати хозиразамон бемории ғадуди зери меъда. Ташхиси тафриқавии синдроми диспептикӣ. Ёрии таъҷилӣ ҳангоми синдроми диспептикӣ. Ташхиси тафриқавии бемории захми меъда ва рӯдаи 12-ангушта.		
БФТ 04	**Тибби оилавӣ** Самтҳои асосии ислоҳоти соҳаи тандурустӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Тибби оилавӣ: мафҳум, фалсафа, принсипҳо, марҳилаҳои рушд. Муассисаҳои кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ (КАТС): марказҳои саломатӣ - сохтор, вазифаҳо, функсияҳо. Табиби оилавӣ: муқаррарот, функсияҳо, вазифаҳо. Хусусияти тахассуси табиби оилавӣ, таснифи тахассусӣ, нишондиҳандаҳои баҳодиҳӣ ба фаъолият. Тартиби кӯмакрасонии табиби оилавӣ ба беморон: ташхиси барвақт, банақшагирии вақти корӣ, ҳаҷми кӯмакрасонӣ ба беморони сиппу солашон гуногун. Муносибати байни табиби оилавӣ, бемор ва аҳли оилаи вай, муаммоҳои этикӣ. Рушди муносибати «бемор-табиб». Принсипҳои этикӣ ва деонтологияи тиббӣ дар фаъолияти табиби оилавӣ. Шароити кори табиби оилавӣ, таҷҳизот. «Офис»-и табиби оилавӣ. Афзалияти пешгирии бемориҳо дар фаъолияти	**6**	**144**

	табиби оилавӣ. Тарғиби донишҳои беҳдоштӣ ва ташвиқи ТЗС дар фаъолияти табиби оилавӣ. Ҳуччатгузории тиббии аввалия дар массисаҳои КАТС. Пешгирии бемориҳо дар фаъолияти табиби оилавӣ. Диспансеризатсия: мақсад, вазифаҳо, гурӯҳҳои диспансерӣ. Маводҳои доругии дар тибби оилавӣ бештар истифода шаванда. «Ҷузвдони табиби оилавӣ». Хусусиятҳои фармакотерапияи беморон дар шароити амбулаторӣ. Муайянкунии корношоямии беморон. Мафҳум ва намудҳои корношоямӣ. Тартиби додани варақаҳои корношоямӣ. Тарзҳои ҳалли муаммоҳо дар фаъолияти табиби оилавӣ: аёнкунии гурӯҳҳои зери хавф, хусусиятҳои ташхис ва муолиҷаи амбулаторӣ. Диспансеризатсия дар фаъолияти табиби оилавӣ. Тарзҳои тарғиби донишҳои беҳдоштию маърифатӣ дар тибби оилавӣ. Таҳвияти сатҳи донишҳои тиббӣ дар байни аҳолӣ. Самтҳои асосии ислоҳоти соҳаи тандурустӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Тибби оилавӣ: мафҳум, фалсафа, принсипҳо, марҳилаҳои рушд. Муассисаҳои кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ (КАТС): марказҳои саломатӣ - сохтор, вазифаҳо, функсияҳо. Табиби оилавӣ: муқаррарот, функсияҳо, вазифаҳо. Хусусияти тахассуси табиби оилавӣ, таснифи тахассусӣ, нишондиҳандаҳои баҳодиҳӣ ба фаъолият. Тартиби кӯмакрасонии табиби оилавӣ ба беморон: ташхиси барвақт, банақшагирии вақти корӣ, ҳаҷми кӯмакрасонӣ ба беморони сиппу солашон гуногун. Муносибати байни табиби оилавӣ, бемор ва аҳли оилаи вай, муаммоҳои этикӣ. Рушди муносибати «бемор-табиб». Принсипҳои этикӣ ва деонтологияи тиббӣ дар фаъолияти табиби оилавӣ. Шароити кори табиби оилавӣ, таҷҳизот. «Офиси» табиби оилавӣ. Афзалияти пешгирии бемориҳо дар фаъолияти табиби оилавӣ. Тарғиби донишҳои беҳдоштӣ ва ташвиқи ТЗС дар фаъолияти табиби оилавӣ. Ҳуччатгузории тиббии аввалия дар массисаҳои КАТС. Диспансеризатсия: мақсад, вазифаҳо, гурӯҳҳои диспансерӣ. Маводҳои доругии дар тибби оилавӣ бештар истифода шаванда. «Ҷузвдони табиби оилавӣ». Хусусиятҳои фармакотерапияи беморон дар шароити амбулаторӣ. Муайянкунии корношоямии беморон. Мафҳум ва намудҳои корношоямӣ. Тартиби додани варақаҳои корношоямӣ. Тарзҳои ҳалли муаммоҳо дар фаъолияти табиби оилавӣ: аёнкунии гурӯҳҳои зерихавф, хусусиятҳои ташхис ва муолиҷаи амбулаторӣ. Пешгирии бемориҳо дар фаъолияти табиби оилавӣ. Диспансеризатсия дар фаъолияти табиби оилавӣ. Тарзҳои тарғиби донишҳои беҳдоштию маърифатӣ дар тибби оилавӣ. Таҳвияти сатҳи донишҳои тиббӣ дар байни аҳолӣ.		
БФТ 05	**Ҷарроҳии умумӣ** Уфунатсорӣ (сепсис). Сабаб, марҳилаҳо, зухурот, ташхиси бармаҳал, пешгирӣ ва табобати он. Сӯхтагии хароратӣ ва нурӣ: сабаб, таснif ва зухурот. Муайян намудани сатҳ ва амикии сӯхтагӣ. Табобати сӯхтагиҳо. Осебҳои баркӣ ва сармогирӣ: Сабаб, таснif, зухурот, ташхис ва табобати онҳо. Бемории сӯхтагӣ, марҳилаҳо, ташхис ва табобати он.	**6**	**144**

	(ташрифи шуъбаи сӯхтагиҳои Бемориҳои клиникии шаҳрии №3). Уфунатҳои шадиди хусусии ҷарроҳӣ: уфунати анаэроби, куззоз, реши сибирӣ, дифтерияи захмҳо. Сабаб, тасниф, зуҳурот, ташхис, табобат ва пешгирии онҳо. Уфунатҳои музмини хусусии ҷарроҳӣ: сили устухон ва буғумҳо, оташаки устухонҳо, актиномикоз. Сабаб, тасниф, зуҳурот, ташхис, табобат ва пешгирӣ. Куззоз, хорӣ (хидрофобия): Сабаб, тасниф, зуҳурот, ташхис, табобат ва пешгири онҳо. Мачмӯъҳои антигении хун. Гурӯҳҳои хун ва омили резусӣ, намудҳо ва ахамияти тиббию иҷтимоии онҳо. Усулҳои муайянсозии гурӯҳҳои хун ва омили резусӣ. Қоидаҳои изогемаглютинатсия. Гузаронидани хун ва қисмҳои таркибии он. Нишондод ва ғайринишондод, барои онҳо. Усул ва тариқҳои хунгузаронӣ. Оризаҳо ҳангоми хунгузаронӣ. Намуд, ахамияти дорухои аз хун тайёршуда ва хунивазкунандаҳои дар ҷарроҳи. Усулҳои истифода ва оризаҳои имконпазир ҳангоми он. Консервакунонии хун ва қисмҳои он, усулҳои онҳо. Донори дар ҶТ. Омосҳо: Сабаб, тасниф, зуҳурот, ташхис ва табобат. Ҷарроҳӣ, мафҳум, услубҳои ҷарроҳӣ. Давраҳои пеш ва баъд аз ҷарроҳи: марҳилаҳо, вазифаҳо, оризаҳо ва пешгирии онҳо. Асосҳои ҷарроҳии тармимӣ ва барқарорсозии муосир. Намудҳои гуногунасос ва истифодаи онҳо дар тибби муосир. Муоинаи беморон аз таҳияи таърихномаи беморӣ. Ҷабҳаҳои ахлоқию ҳуқуқии пайвандсозии бофтаю узвҳои инсонӣ. Қонун ва ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳуқуқии ҶТ оид ба пайвандсозии бофтаю узвҳои инсонӣ. Ҷабҳаҳои тиббӣ ва ҷарроҳии пайвандсозии бофтаю узвҳои инсонӣ (ташрифи Маркази миллии илмии пайвандсозии узв ва бофтаҳои инсон). Асосҳои ҳуҷайраю бофтабунёдии инсонӣ ва истифодаи он дар ҷарроҳӣ. Ҳуҷайраҳои танагӣ ва тибби муосир. Асосҳои бунёдсозии ҳуҷайраҳо ва истифодаи онҳо дар ҷарроҳӣ.		
БФТ 06	**Бемориҳои ҷарроҳӣ** Муқаддимаи фан. Бемориҳои ғадуди сипаршакл. Бемориҳои ҷарроҳии ҷигар. Чурраҳои берунаи шикам. Оризаҳои чурраҳо. Садамаҳои шикам. Бемориҳои ҷарроҳии чархакруда. Бемориҳои рӯдаи мустақим. Аппендитсити шадид. Оризаҳои аппендитсити шадид. Бемории санги сафро. Панкреатити шадид. Оризаҳои решмарази меъда ва рӯдаи 12-ангушта. Саратони меъда. Ногузарогии шадиди рӯдаҳо. Перитонитҳо. Бемориҳои ҷарроҳии сурхрӯда. Ҳернияҳои диафрагмалӣ. Релаксатсияи диафрагма. Бемориҳои ҷарроҳии ҷигар. Омосҳо, кистаҳо, осебҳо ва абссессҳо. Бемориҳои ҷарроҳии испурч. Ташхис, табобат. Бемориҳои облитератсиякунандаи шараёнҳои музофотӣ (эндартериит, бемории Бюргер, бемории Рейно). Бемории варикозӣ. Васеъшавии варикозии варидҳо. Тромбофлебитҳои шадид. Бемории посттромботикӣ. Осебҳои қафаси сина. Бемориҳои фасодии шушҳо ва плевра. Нуқсонҳои модарзодӣ ва пайдошудаи дил. Табобати ҷарроҳии БИД, аритмияҳо, перикардитҳо. Ихтилолҳои	**10**	**240**

	окклозионии аорта ва шохаҳои он. Тромбоз ва эмболияҳои шараёнҳо. Захмҳо ва сирояти захмӣ. Намудҳои сироятҳои махсуси захмӣ-анаэробӣ, пӯсонанда, куззозӣ, реши сибирӣ (сухтанӣ). Пешгирии инкишофи сирояти хусусӣ ва ғайрихусусии захмӣ. Захмҳои газида. Табобати самараноки антибактериалӣ манфиатнок. Асос ва намудҳои коркарди захмҳо. Бемориҳои фасоддоштаи бофтаҳои нарм. Тасниф, ташхис, ташхиси тафриқӣ ва табобат. Оризаҳои ҷарроҳии бемориҳои паразатарӣ (хоса барои минтака) – эхинококкози ҷигар, шуш ва ковокии шикам, амебиаз, ва диг. Асосҳои ташхис ва табобати ҷарроҳӣ. Оризаҳои ҷарроҳии бемориҳои сироятӣ (хоса барои минтака) домана, табларза, сухтанӣ (решмарази сибирӣ) ва диг. Асосҳои ташхис ва табобати ҷарроҳӣ. Осебгирӣ ва захми шикам. Осеби узвҳои дохилӣ. Ташхис ва ташхиси тафриқотӣ. Усулҳои муоина. Тактикаи (услубӣ) ҷарроҳӣ. Хусусияти кӯмак ба беморон пас аз амалиётҳои ҷарроҳии дар узвҳои қовокии шикам (меъда, рӯдаҳо, ҷигар, роҳҳои талхагузар, ғадуди зеримеъда ва ҳоказо). Чуррахои берунаи шикам. Намудҳои чуррахои баъдиҷарроҳӣ ва камчин. Ташхис ва ташхиси тафриқотӣ. Хусусиятҳои услуби ҷарроҳӣ. Асосҳои омодасозии пеш аз ҷарроҳӣ ва кӯмаки пас аз ҷарроҳӣ ба беморон. Чуррахои дарунии шикам. Чуррахои андармоншуда ва оризахои дигари он. Ташхис ва ташхиси тафриқотӣ. Хусусиятҳои услуби ҷарроҳӣ. Асосҳои омодасозии пеш аз ҷарроҳӣ ва кӯмаки пас аз ҷарроҳӣ ба беморон. табобат. Хусусиятҳои ташхис ва ташхиси тафриқотии аппендитсити шадид ва оризахои он. Клиника, усулҳои иловагии муосири ташхис ва тактикаи ҷарроҳӣ. Перитонитҳо. Сабабу ҷараёнгирӣ (этиопатогенез), тасниф, клиника ва ташхис. Ташхиси тафриқотӣ. Омодасозии пеш аз ҷарроҳӣ ва асосҳои табобати муосири мачмӯӣ (комплексӣ) ва ҷарроҳии онҳо. Бемории санги сафро. Холесистити шадид. Усулҳои муоина, тасниф, клиника. Ёрии аввалин ва асосҳои заминавии табобати доругӣ. Табобати ҷарроҳӣ. Холесистити музмин. Тасниф, усулҳои муоина, клиника, ташхис ва ташхиси тафриқотӣ. Асосҳои заминавии табобати доругӣ. Табобати ҷарроҳӣ. Панкреатитҳо. Усулҳои муоина, тасниф, клиника, ташхис ва ташхиси тафриқотӣ. Асосҳои заминавии табобати доругӣ. Табобати ҷарроҳӣ. Ногузарогии шадиди рӯдаҳо. Тасниф, сабабу ҷараёнгирӣ (этиопатогенез), клиника, асосҳои табобати доругӣ ва ҷарроҳӣ. Тактикаи (услуби) ҷарроҳӣ. Оризаҳои ногузарогии шадиди рӯдаҳо. Тасниф, этиопатогенез, клиника, асосҳои табобати доругӣ ва ҷарроҳӣ. Тактикаи ҷарроҳӣ. Ихтилоли шадиди хунгардии мезентериалӣ. Этиология, патогенез, тасниф, клиника, пешгирӣ, асосҳои табобати доругӣ ва ҷарроҳӣ. Оризаҳои ҷарроҳии бемории решии меъда ва рӯдаи 12-ангушта. Клиника, асосҳои ташхис, ташхиси тафриқотӣ. Тактикаи ҷарроҳӣ. Табобати муосири доругӣ ва ҷарроҳӣ. Хунравӣ аз органҳои хозима. Сабабу ҷараёнгирӣ (этиопатогенез), тасниф, клиника, ташхиси бармаҳал ва		

	табобат. Ёрии таъчилӣ духтурӣ дар марҳилаҳои кӯмакрасонӣ. Сӯхтагӣ ва бемории сӯхтагӣ. Тағиротҳои асосии ихтилолӣ ва ҷараёнгирӣ онҳо, Расонидани ёрии таъчилӣ. Асосҳои заминавии табобати чузъӣ, умумӣ ва ҷарроҳӣ. Сармогирӣ Тағиротҳои асосии ихтилолӣ ва ҷараёнгирӣ онҳо. Расонидани ёрии таъчилӣ. Асосҳои заминавии табобати чузъӣ, умумӣ ва ҷарроҳӣ. Барқарорсозии (реабилитатсия) беморон. Осеби барқӣ (электротравма). Тасниф. Асосҳои патогенез. Асосҳои расонидани кӯмаки таъчилӣ ва табобат. Бемориҳои рӯдаи гафс. Колити решии ғайримахсус, бемории Крон. Омосҳои рӯдаи мустақим ва куланч. Бемориҳои рӯдаи мустақим ва атрофи мақъад (анус): бавосир, тарқиши мақъад, ханосияҳо, роҳи эпителиявии думгоза. Афтодани рӯдаи рост. Ҷарроҳии таъчилии қафаси сина. Масъалаҳои осеби қафаси сина: намудҳои онҳо, захми шушҳо, дил ва узвҳои миёнадевор. Асосҳои расонидани ёрии таъчилӣ. Ҷарроҳии таъчилии қафаси сина. Пневмотораксҳо. Хунравӣ аз шушҳо ва ҳодисаҳои фасодгирӣ: сабабҳо, асосҳои расонидани ёрии таъчилӣ. Вайроншавии шадиди хунгардии шараёнҳои канорӣ. Осебҳои хунрагҳои канорӣ. Тромбозҳо ва эмболияҳои артерияҳо. Бемориҳои саддоварандаи (облитератсиякунандаи) шараёнҳо. Асосҳои муоинаи беморон ва расонидани ёрии таъчилӣ. Бемории варикозӣ. Васеъшавии варикозии варидҳои зерипӯстӣ. Тромбофлебитҳои шадиди чанбарҳо, принсипҳои расонидани ёрии таъчилӣ, табобат, пешгирии (профилактикаи) оризаҳо.		
БФТ 07	**Онкология** Ташкилдиҳии ёрии онкологӣ. Омоси пӯст. Меланома. Омоси ғадуди сипаршакл. Омосҳои устухонҳо ва бофтаҳои нарм. Омоси ғадуди пистон. Омоси шуш. Омоси сурхрӯда ва меъда. Омоси рӯдаи ғафс ва рӯдаи рост. Омоси бофтаи лимфоидӣ. Принсипҳои умумии ташхиси омосҳои бадсифат. Шикоятҳо. Анамнез. Ташхиси физикалӣ, нурӣ: рентгенологӣ, компютери томографӣ ва магнитӣ-резонансӣ, радионуклидӣ, ултрасадо, ташхиси эндоскопӣ, морфологӣ (гистологӣ ва ситологӣ), усулҳои иммунӣ-гистокимиёӣ, молекулярӣ-генетикӣ. Онкомаркёрҳо. Ташхиси омосҳои ҷойгиршавии (ба чашм аён) визуалӣ. Омосҳои пӯст. Саратони лаб, забон, узвҳои ковокии даҳон, ханҷара, ғадуди сипаршакл, ғадуди ширӣ. Ташхиси омосҳои ковокии қафаси сина ва узвҳои ҳозима. Саратони шушҳо, сурхрӯда, меъда, колоректалӣ. Омосҳои ҷигар ва омосҳои бадсифати узвҳои мавқеъи биллио-панкреато-дуоденалӣ. Табобати омосҳои бадсифат. Усулҳои табобати ҷарроҳӣ. Ҷарроҳиҳои радикалӣ ва паллиативӣ. Истифодабарии усулҳои иловагии физикӣ. Кимиётерапия. Гормонотерапия. Модификаторҳо. Табобати нурӣ. Табобати симптоматикӣ. Синдроми дард. Таснифот. Ташхис. Табобат. Омосҳои репродуктивии занона. Саратони гарданак ва бадани бачадон. Омосҳои бадсифати тухмдонҳо. Беморият. Ташхис. Клиника.	**5**	**120**

	Табобат. Омосҳои узвҳои пешоббарор. Саратони ғадуди простата. Саратони гурда. Саратони масона. Беморият. Ташхис. Клиника. Табобат.		
БФТ 08	**Акушерӣ ва гинекологӣ** Ташкили ҳадамоти ёрии валодати дар Ҷумҳурии Точикистон. Нишондодҳои демографӣ ва ҳолати демографӣ дар Ҷумҳурии Точикистон. Структура ва ташкили муассисаҳои ёрии валодатӣ. Усулҳои муоинаи акушерӣ. Ташхиси ҳомиладорӣ. Ҷузъҳои фаъолияти валодат. Коси зан аз нуқтаи назари акушерӣ. Биомеханизми валодат. Физиологияи фаъолияти валодат. Стандарти валодати эътидол. Мониторинги партографӣ. Давраи баъдивалодатӣ. Принсипҳои синамакони. Пешомади косӣ. Ҳомилагии бисёртифла. Коси танг дар акушерии муосир. Нодуруст ҷойгиршавии тифл. Гипоксияи тифл ва асфиксияи навзод. Бемориҳои ғайригенитали ва ҳомиладорӣ. Гестози бармаҳали ҳомилагӣ. Сироят ҳангоми ҳомиладорӣ. Сироят дар мавриди валодат ва давраи баъдивалодатӣ. Хунравӣ дар давоми ҳомиладорӣ. Хунрави ҳангоми валодат ва давраи баъдивалодатӣ. Вайроншавиҳои гипертензиви дар мавриди ҳомиладорӣ. Ёрии таъчилӣ ва тактикаи акушерӣ ҳангоми вайроншавиҳои гипертензивӣ дар мавриди ҳомиладорӣ. Осебияти акушерӣ. Ҳомилагии аз муҳлат гузашта. Амалиётҳои валодатӣ. Танзими оила ва технологияи замонавии контрсептивӣ. Пропедевтикаи бемориҳои гинекологӣ. Усулҳои ташхиси беморони гинекологӣ. Идоракунии давраи ҳайзӣ. Бемориҳои илтиҳобии узвҳои коси хурд. Бемориҳои бо алоқаи чинси гузаранда. Кистаҳо ва кистомаҳои тухмдонҳо. Солимии репродуктивӣ ва танзими оила. Миомаи бачадон. Эндометриоз. Бемориҳои заминави ва пеш аз саратонии бачадон ва гарданаки бачадон. Нишонаҳои нейроэндокринӣ дар гинекология. «Шиками шадид» дар гинекология. Никоҳи бенасл.	**11**	**264**
БФТ 09	**Педиатрия** Неонатология. Пешгуфтор. Ташкил намудани хизматрасонии тиббӣ ба кӯдакони навзод дар давраи дуюми нигоҳубин. Гипоксияи ҷанин ва асфиксияи навзодон. Зинаҳои эҳёгарӣ. Осеби тавлидӣ. Сирояти дохилибатнии ҷанин ва навзодон. Бемориҳои сироятии пӯст ва ноф дар навзодон. Сепсиси навзодон. Кӯдакони норасо. Гематология. Диатезҳои геморрагӣ. Гемофилия. Пурпураи тромбоситопении идиопатикӣ. Васкулити геморрагӣ. Анемияи (камхунӣ) гемолитикӣ. Анемияи (камхунӣ) гемолитикии ирсӣ. Анемияи (камхунӣ) гемолитикии гайриирсӣ. Лейкоз. Лейкози шадид. Ёрии паллиативӣ. Неонатология. Патологияи перинаталии СМА. Зардии навзодон. Камхуниҳои навзодон. Синни хурдсол. Холати иммунодефитситӣ. Синдроми вайроншудаи ҷаббиши рӯдаҳо. Ҳолатҳои таъчилӣ дар педиатрия. Кардиология. Бемориҳои дил дар кӯдакон. Бемориҳои пахншудаи бофтаи пайвасткунанда. Синдроми дисфунксияи вегетативӣ ва гипертензияи артериалӣ. Вайроншавии назми дил.	**9**	**216**

	Пулмонология. Бемориҳои ирсии системаи бронху шуш. Гастроэнтерология. Бемориҳои музмини ғайрихоси рӯдаҳо. Нефрология. Бемориҳои модарзодӣ ва ирсии гурдаҳо. Тубулопатияҳо ва нефропатияҳои дизметаболӣ. Рахити кӯдакони синну соли ширмак. Фосфат-диабет. Гипервитаминоз Д.Рагкашӣ. Бемории норасогии витаминӣ. Ноҳинҷории миҷоз (экссудативӣ-катаралӣ, лимфатикӣ – гипопластикӣ, асабӣ - буғумӣ). Дерматити атопикӣ, диатези алергикӣ. Камхунии дефитситӣ. Вайроншавии музмини ғизо (гипотрофия, паратрофия). Бемории Квашиакор. Дарунравии ғайрисироятӣ (Вайроншавии шадиди ҳазмкунии кӯдакон, диспепсияи оддӣ). Алоими малабсорбтсия, ферментопатия, селиакия. Гастрит. Реши меъда ва рӯдаи 12-ангушта. Гастродуоденити кӯдакон. Дискенезиия роҳҳои талхагузар дар кӯдакон. Бемории Крон. Колити решиву ғайримахсусӣ. Энтероколити решӣ-некротикӣ. Бронхит. Илтиҳоби шадиди шушҳо. Пневмонияи крупозӣ. Астмаи бронхиалӣ. Астмаи Аспиринии кӯдакон. Тарбоди шадиди кудакон. Нуксони пайдокардаи дил. Нуксони модарзодии дил. Бемории Эбштейна, транспозитсияи рагҳои магистралӣ, бемории Эйзенменгер. Илтиҳоби роҳҳои пешобгузар. Пиелонефрити кӯдакон. Гломерулонефрити кӯдакон. Гломерулонефрити шадиди кӯдакон. Ҳолатҳои фавқулода дар педиатрия (норасогии нафас, статуси астматикӣ, норасогии дилу-рагӣ, алоими рагкашӣ, гипертермия, норасогии шадиди гурда). Афзоиши системаи имуннии кӯдакон. Ҳолатҳои имунодефитситӣ. Иммунопрофилактика. Тақвими миллии эмгузаронӣ.		
БФТ 10	**Беморихои сироятӣ** Масъалаҳои умумии бемориҳои сироятӣ. Бемориҳои сироятии рӯдагӣ: Тифи шикам. Паратифҳои А ва В. Исҳоли хунин. Амебиази рӯдаҳо. Заҳрсирояти аз бактерияҳои ғизо. Салмонеллезҳо. Ботулизм. Мононуклеози сироятӣ. Вабо. Ҳорӣ. Гелминтозҳо. Таби хунрез. Гулӯзиндонак. Сирояти менингококкӣ. Варача. Гепатитҳои вирусӣ А, В, С, Д, Е. ВНМО/БПНМ. Брутселлёз. Сухтанӣ. Лептоспироз. БШРН. Зуком. Илтиҳоби ғайримуқарарии шуш. Зукоми паррандаҳо. Лейшманиозҳо. Қузоз. Ҳасбаи вогир. Ҳолатҳои таъҷили ҳангоми бемориҳои сироятӣ. Бемориҳои сироятии ҳавогӣ-қатрагӣ: Зуком ва дигар БШРН. Илтиҳоби ғайримуқарарии шуш. Сирояти менингококкӣ. Гулӯзиндонак. Бемориҳои сироятии бо хунгузаранда: Варача. Табҳои хунрез. Таби Эбола. Бемориҳои сироятии ниҳоят хавфнок: Вабо. Тоун. Зоонозӣ: Бруселлез. Сухтанӣ. Ҳори. Лептоспироз. Лейшманиоз. Бемориҳои сироятии тамосӣ: ВНМО/БПНМ. Гепатитҳои вирусӣ. Қузоз. Гелминтозҳо: Тениаринхоз. Фастсиолёз. Аскаридоз. Геминолипидоз. Энтеробиоз. Ҳолати таъҷилӣ: Садмаи сироятии токсикӣ. Садмаи гиповолемикӣ. Хунравӣ аз рӯдаҳо. Илтиҳоби сифоқпарда (перитонит).	**6**	**144**

БФТ 11	**Дерматовенерология** Анатомия, физиология, функсияи пӯст. Унсурҳои аввалия ва сонавии морфологӣ. Пиодермия. Хоришак. Шабушксорӣ. Пиодермия, хоришак, шабушксорӣ, этиопатогенез, клиника, ташхис, муолиҷа. Парасторӣ ва баррасии беморон. Токсикодермия. Дерматитҳо. Зардзахм. Дерматитҳо, зардзахм, таснифот, этиопатогенез, аломатҳои клиникӣ, ташхис. Шукуфаи фалсӣ. Шукуфаи сурхӣ сайкалӣ. Шукуфаи гулобии Жибер. Нейродерматозҳо. Бемориҳои хоришкунандаи пуст. Тасниф, этиопатогенез, аломатҳои клиникӣ,ташхис табобат ва пешгирӣ. Бемориҳои обиланоки пӯст. Эритемаи эксудативии бисёршакл. Бемориҳои вирусии пӯст. Тасниф, этиопатогенез, аломатҳои клиникӣ,ташхис, куратсияи беморон. Бемориҳои замбурӯғии пӯст. Кератомикозҳо. Кандидозҳо. Лейшманиози пӯст (бемории Боровский). Сили пӯст. Ҷузом. Таърихи фанни венерология. Мараз, этиопатогенез. ҷараёни умумии мараз. Давраи якуми мараз. Давраи дуюми мараз. Намоиши слайдҳо. Аломатҳои клиникӣ, ташхис, масъалаҳои ситуатсионӣ. Давраи сеюми мараз. Марази модарзод. Табобат ва пешгирии мараз. Қабули амбулаторӣ. Дарс дар диспансери дерматовенерологии шаҳрӣ. Бозихои корӣ ё дарсӣ. Сӯзок ва уретритҳои ғайрисӯзокӣ. Сӯзок. Хламидиоз. Этиопатогенез, аломатои клиникӣ, ташхис, муҳокимаи беморон, ташхиси лабораторӣ, табобат, пешгирӣ. Гарднерелёз, уреаплазмоз ва микоплазмоз. ташхис, ҳалли масъалаҳои вазъиятӣ, бозихои корӣ ё дарсӣ. СПИД. Этиопатогенез. Аломатҳои клиники, ташхис, табобат ва пешгирӣ ва ташкили мубориза бо бемориҳои сироятӣ ва зӯҳрави. Пешгирӣ ва ташкили мубориза бо бемориҳои сироятии пӯст ва зӯҳравӣ.	**5**	**120**
БФТ 12	**Асабшиносӣ** Шиносоӣ бо фанни асабшиносӣ. Сохтори системаи асаб. Ҳиссиёт. Роҳҳои ҳиссиёти сатҳӣ ва чукур. Қисми ҳаракат. Роҳҳои ахромӣ. Сохтор, аломатҳои иллатнокӣ, тарзи ташхисот. Мағзча. Ҳаракат. Роҳҳои экстрапирамидӣ. Сохтор, аломатҳои иллатнокӣ, тарзи ташхисот. Мағзча. Сутуни майна. 10-чуфт торҳои асаби косахонаи магзи сар. Мағзи мобайн. Системаи асаби нашвӣ-наботӣ. Қишри мағзи сар. Аломатҳои иллатнокӣ.Усулҳои тадқиқотӣ дар асабшиносӣ. Қишри мағзи сар. Аломатҳои иллатнокӣ. Усулҳои тадқиқотӣ дар асабшиносӣ. Бемориҳои системаи асаби атрофӣ ва ҳароммағз. Сабаб, намудҳо, аломатҳои клиникӣ, ташхис, табобат ва пешгирӣ. Менингитҳо. Сабаб, тасниф, аломатҳои клиники, ташхис, табобат ва пешгирӣ. Энсефалитҳо. Сабаб, тасниф, аломатҳои клиникӣ, ташхис, табобат ва пешгирӣ. Сактаҳо. Сабаб, тасниф, аломатҳои клиники, ташхис, табобат ва пешгирӣ. Бемории саръ. Сабаб, тасниф, аломатҳои клиникӣ, ташхис, табобат ва пешгирӣ. Бемориҳои асаби мушак. Асосҳои ирсияти тиббӣ. Бемориҳои ирсӣ.	**6**	**144**
БФТ 13	**Психиатрия ва наркология** Ташкил намудани ёрии тиббии равонӣ. Масъалаҳои	**6**	**144**

	қонунии равонпизишкӣ. Чиҳатҳои асосии фаъолияти олии асабии одам. Идрок. Нишонаҳои вайроншавии идрок. Тафаккур ва вайроншавии он. Хотира. Намудҳои гуногуни вайроншавии хотира. Ақл. Вайроншавии фаъолияти ақлӣ. Эҳсосот. Аломатҳои васвосӣ ва рӯҳафтодагӣ. Фаҳмиш дар бораи ирода. Чиҳатҳои муҳими вайрон шудани иродаи инсон ҳангоми бемориҳои гуногун. Шуур ва вайроншавии он. Хунгармӣ, феъл, шахсият. Психопатия, тасниф, намудҳои клиникӣ. Бемориҳои рӯҳзод (психогенӣ). Нейросифилис. Носомониҳои равони ҳангоми осеби магзи сар. Камақлии модарзодӣ (олигофрения). Касалии саръ (эпилепсия). Майзадагӣ (алкоголизм). Нашъамандӣ (наркомания). Заҳролудшавӣ (токсикомания). Мачзубият (шизофрения). Носомониҳои равони ҳангоми бемориҳои рагҳои магзи сар, ночуриҳои рӯҳӣ дар беморони сироятқунанда, ВНМБ (ВИЧ/ СПИД). Рӯҳкасалиҳои изтиробӣ (аффективӣ). Рӯҳкасалиҳои қабл аз пирӣ (инволютсионӣ). Бемории рӯҳӣ ҳангоми пиронсолӣ.		
БФТ 14	**Оториноларингология** Шиносоии донишчӯён бо сохтори хизматрасонии ЛОР. Азхудкунии муоинаҳои аъзоҳои гӯшу гулӯ ва бинӣ. Кор бо рефлектори чабинӣ. Сохти анатомӣ, вазифаи бинӣ ва чавфҳои назди димоғӣ. Бемориҳои шадид ва музмини бинии беруна ва ковокии бинӣ. Хунравии бинӣ. Фатилазании қидомӣ ва халфӣ. Хуномос ва думалӣ миёндевори бинӣ. Бемориҳои шадид ва музмини чавфҳои наздидимоғӣ. Усулҳои муолиҷаи консервативӣ ва чарроҳии синуситҳои шадид ва музмин. Оризаҳои бинизоди дохили чашм ва дохили косахонаи сар. Анатомияи болинӣ, физиология ва усулҳои тадқиқи балъум. Бемориҳои шадиди балъум (захрбодҳои шадиди якумин ва дуюмин). Думмали наздибодомак. Бемориҳои музмини балъум. Тонзиллитҳои музмин. Усулҳои муолиҷаи тонзиллити музмин. Гиперплазияи бодомакҳои ком. Аденоидҳо. Тонзиллотомия, аденотомия. Анатомияи болинӣ, физиология ва усулҳои тадқиқи ҳанҷара. Бемориҳои шадид ва музмини ҳанҷара. Варам ва инқибоси ҳанҷара. Анатомияи болинии гӯши беруна, миёна ва дарунӣ. Физиология ва усулҳои тадқиқи узви таҳлилкунандаи мувозинат. Бемориҳои гӯши беруна (хуномос ва перихондрити суфраи гӯш, пучаи гузаргоҳи берунаи сомеа. Осебҳои гӯш. Илтиҳоби шадиди фасодноки гӯши миёна. Мастоидити шадиди фасоднок. Усулҳои ташхис ва муолиҷа. Илтиҳоби музмини фасодноки гӯши миёна (мезотимпанит ва эпитимпанит). Лабиринтитҳо. Оризаҳои гӯшзоди дохили косахонаи сар. Менингит ва менингоэнсефалити отогенӣ. Думмали магзи сари гӯшзод. Тромбофлебити чавфи сигмашакл. Бемориҳои ғайрифасодноки гӯш (назлаи гӯши миёна, отосклероз, бемориии Меъёр ва пастшунавоии сенсоневралӣ). Усулҳои ташхис ва табобатии онҳо.	**5**	**120**
БФТ 15	**Офталмология**	**5**	**120**

	Таърихи офталмология. Анатомияи клиникии узви босира бо назардошти синну сол. Хизмати ёрии офталмологӣ дар Тоҷикистон. Анатомияи клиникии себаки чашм бо назардошти синну сол. Вазифаҳои биноиш. Усулҳои тафтишот. Анатомияи клиникии дастгоҳи ёрирасони узви босира бо назардошти синну сол. Рефраксия, аккомодатсияи чашм. Пресбиопия бо назардошти синну сол. Астигматизм ва олусӣ. Усулҳои муоинаи чашм ва узвҳои ёрирасони кӯдакон ва калонсолон. Бемориҳои пилкҳо, узвҳои ашк, мултаҳима, косахонаи чашм. Вазифаҳои биноиш бо назардошти синну сол. Рефраксия, намудҳои рефраксия, аметропияҳо, астигматизм. Аккомодатсияи чашм. Пресбиопия бо назардошти синну сол. Олусӣ. Бемориҳои қарния ва булӯрак. Бемориҳои пилкҳо, узвҳои ашк, конъюнктива, косахонаи чашм. Бемориҳои рагпарда. Бемориҳои қарния ва булӯрак. Садама ва сӯхтаҳои узви босира. Бемориҳои рагпарда. Глаукомаи синни кӯдакӣ, чавонӣ ва пиронсолӣ. Қаъри чашм ҳангоми бемориҳои умумии организм. Садама ва сӯхтаҳои узви босира. Глаукомаи синни кӯдакӣ, чавонӣ ва пиронсолӣ. Қаъри чашм ҳангоми бемориҳои умумии организм.		
БФТ 16	**Тибби судӣ** Саволҳои назоратӣ оиди ташхлот ва тартиботи мурофиаи тибби судӣ. Саволҳои назоратӣ оиди ташхлот ва тартиботи мурофиаи тибби судӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Танатологияи тибби судӣ. Марг, мурдан ва аломатҳои часад. Ҷароҳатбинӣ аз яроқи оташфишон. Ҷароҳатбинӣ аз яроқи оташфишон. Яроқҳои оташфишони чанги дар тибби судӣ. Осебшиносии тибби судӣ. Вайроншавии саломатӣ ва марг аз таъсири осебият. Буғикунии механикӣ, таснифи буғикунии механикӣ. Токсикология дар тибби судӣ. Мафҳуми заҳр ва заҳролудшавӣ. Ташхиси тибби судии чабрдида, гумонбаршуда ва дигар ашхосон. Хусусияти шаходаткунонии шахсони зинда. Муайян намудани дарачаи зарар ба саломатӣ. Муоинаи далелҳои шайъӣ. Аҳамияти далелҳои шайъӣ дар кушодакунии ҷиноят. Муоинаи хун, мӯй, ва луоби даҳон. Марг аз таъсири омилҳои физикавӣ. Сӯхтагӣ. Осеб аз таъсири барқ. Таъсири ҳарорати паст ба организм. Марги нобаҳангом. Мақсади асосии санчиши тибби судӣ, ҳангоми марги нобаҳангом. Муоинаи часади кӯдакони навзод. Муайян намудани бачакушӣ, мафҳуми бачакушӣ. Намудҳои бачакушӣ. Кушодани часад. Роҳу усули кушодани часад. Экспертиза.	**5**	**120**
БФТ 17	**Забони лотинӣ** Таърихи забони лотинӣ. Алифбо. Талаффузи садонокҳо, ҳамсадоҳо ва дифтонгҳо. Талаффузи пайдарҳамии ҳарфҳо. Зада. Шакли луғавии исм. Луғат. «Гаудеамус» Шакли луғавии сифат. Мувофиқаткунонии сифат бо исм. Сохти истилоҳоти анатомӣ. Луғат. Мақолҳо. Исм. Тасрифи I-V падежи именителӣ ва родителӣ. Тасрифи I-II сифат (гуруҳи 1-ум). Тасрифи III сифат (гурӯҳи 2-юм). Дарачаи киёсии сифат. Дарачаи қиёсии нопурра ва нодуруст. Давоми мавзӯи	**4**	**96**

	дараҷаи қиёсии сифат. Дараҷаи олии сифат. Исмҳои сеюм тасриф ҷинси мардона. Исмҳои сеюм тасриф ҷинси занона. Исмҳои сеюм тасриф ҷинси миёна. Мувофиқат кунонидани сифат бо исмҳои тасрифи 3-юм. Бандакҳои даркориро гузоред ва аз худ кунед. Мувофиқат кунонидани сифат бо исмҳои тасрифи 1-3. Бандакҳои даркориро гузоред ва аз худ кунед. Мувофиқат кунонидани сифат бо исмҳои тасрифи 4-5. Кор бо тест. Истилоҳоти клиникӣ. Сохти истилоҳоти клиникӣ. Номгӯи юнони лотинӣ. Унсурҳои истилоҳотӣ. Пасвандҳо ва пешвандҳо. Номгӯи юнони лотинӣ. Унсурҳои истилоҳоти клиникӣ. Истилоҳоти фарматсевтӣ. Қисмҳои такрорёбандаи хусусияти анатомӣ, физиологӣ, терапевтӣ ва фармакологӣ дошта. Номи партии витаминҳо, поливитаминҳо ва дорухои омехта. Маълумот оиди шаклҳои дору: сахт, мулоим ва моеъ. Сохти истилоҳоти фармасевтӣ. Ифодаҳои ретсептӣ. Ифодаҳои ретсептӣ бо пешояндҳо. Сохти ретсепт (дорухат). Тарҷумаи ретсептҳо (дорухатҳо). Феҳристи кимиёвӣ. Элементҳои кимиёвӣ, оксидҳо, пероксидҳо ва гидроксидҳо. Номгӯи кислотаҳо. Намакҳо. Сохти намакҳо. Тарҷумаи ретсептҳо (дорухатҳо). Қисмҳои такрорёбандаи таъсири кимиёвӣ дошта. Тарҷумаи ретсептҳо (дорухатҳо). Ихтисорот дар ретсептҳо. Ихтисорот дар ретсептҳо.		
IV.	**Фанҳои интихобӣ**	**51**	**1224**
БФТ 01	**Профпатология** Муқаддимаи курси бемориҳои касбӣ. Пневмокониозҳо. Силикозҳо. Этиология. Патогенез. Тасниф. Клиника. Ташхис. Табобат. Пешгирӣ. Пневмокониозҳо. Силикозҳо. Этиология. Патогенез. Тасниф. Клиника. Ташхис. Табобат. Пешгирӣ. Бемории лаппишхӯрӣ. Этиология. Патогенез. Тасниф. Клиника. Ташхис. Табобат. Пешгирӣ. Захролудшавии музмини қӯрғошимӣ. Этиология. Патогенез. Тасниф. Клиника. Ташхис. Табобат. Пешгирӣ. Захролудшавии музмини симобӣ ва фторӣ. Этиология. Патогенез. Тасниф. Клиника. Ташхис. Табобат. Пешгирӣ. Захролудшавӣ бо захрҳои химиявӣ ва песитсидҳо. Этиология. Патогенез. Тасниф. Клиника. Ташхис. Табобат. Пешгирӣ.	**3**	**72**
БФТ 02	**Варзиши муолиҷавии тиббӣ** Фан ва вазифаҳои варзиши табобатӣ. Барқароршавӣ – мафҳумҳои асосӣ. Асосҳои умумии варзиши муолиҷавии тиббӣ (ВМТ). Манфиати ВМТ. Таснифоти машқҳои ҷисмонӣ. Моҳияти таъсирнокии машқҳои ҷисмонӣ ба организм. Бозиҳо ҳамчун маводҳои ВМТ. Машқҳои варзишӣ-амалӣ. Омилҳои устуворсозӣ (обутобдиҳӣ). Шаклҳои ВМТ. Гимнастикаи гигиении пагоҳирӯзӣ ҳамчун шакли ВМТ. Муолиҷаи гимнастикаи табобатӣ ва қисмҳои тартибдиҳандаи он, принсипҳои сохтор ва маводҳои ВМТ. Усул ва қоидаҳои гузаронидани ВМТ. Усулҳои гузаронидани машғулиятҳо. Терренкур. Эрготерапия. Масҳ. Таснифоти масҳ. Усулҳои маҳскунӣ, нишондод ва	**4**	**96**

	гайринишондод. Хусусиятҳои таъиноти ВМТ ҳангоми як қатор патологияҳо. ВМТ ҳангоми бемориҳои системаи дилу рагҳо, шушҳо, роҳҳои нафас, бемориҳои дастгоҳи таҳяву ҳаракат. Назорати табобатӣ. Вазифа ва мақсади варзиши муолиҷавӣ дар диспансеркунонии аҳолӣ. Тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш дар мустаҳкамкунии саломатӣ, пешгирии беморӣ ва баланд бардоштани қобилияти корӣ.		
БФТ 03	**Урология** Физиологияи клиникии гурдаҳо ва роҳҳои болоии пешобгузар. Алоимшиносии (симптоматологияи) касалиҳои урологӣ. Усулҳои тадқиқот. Ташхисоти рентгенологӣ. Ташхисоти радиоизотопӣ. Инҳирофи инкишофи роххои пешобгузар. Осеби роххои пешобгузар. Осебшавии узвҳои системаи пешобу таносул. Осеби гурда. Осеби пешобдон. Осеби мақрои пешобрез. Осеби узвҳои хоҷадон. Осеби олати мардӣ. Беморихои илтихобии гайрихусусӣ ва хусусии роххои пешобгузар. Пиелонефрит. Мавҷшавии пистонакҳои гурда. Туберкулёзи узвҳои системаи пешобу таносул. Ташкил намудани мубориза зидди туберкулёзи узвҳои пешобу таносул. Актиномикоз. Шистоматози узвҳои пешобу таносул. Бемории санги пешоб. Сангҳои гурда ва ҳолибҳо. Санги пешобдон. Омоси роххои пешобгузар. Омосҳои гурда. Омосҳои фазои паси сифоқ. Омосҳои пешобдон. Омосҳои мақрои пешобрези мардҳо ва занҳо. Аденома ва саратони ғадуди простата. Норасоии шадид ва музмини гурдаҳо. Фишорбаландии гурдавӣ (нефрогенӣ). Ҳолатҳое, ки ёрии таъҷилиро талаб менамоянд: Халаи гурдавӣ. Ҳематурия (пайдо шудани хун дар пешоб). Касалиҳои илтиҳобии шадид. Анурия.	**3**	**72**
БФТ 04	**Ташхиси шуоӣ ва муолиҷаи шуоӣ** Усулҳои шуоии тадқиқ: ташхиси рентгенӣ, ТК, ТМР ва ТУС, принсипи кори онҳо. Усулҳои шуоии тадқиқ: ташхиси радионуклидӣ, термография варадиология интервенсионӣ, принсипи кори онҳо. Ташхиси шуоии шушҳо. Анатомияи шуоии шушҳо. Аломату нишонаҳои шуоии касолати шушҳо. Усулҳои ташхиси шуоии бемориҳои узвҳои ҳозима. Аломату нишонаҳои шуоии касолати роҳи меъдаву рӯдаҳо. Анатомияи шуоии скелет. Аломату нишонаҳои шуоии касолати скелет. Ташхиси шуоии системаи гепатопанкреатобилиарӣ. Ташхиси шуоӣ дар нефрология ва урология. Ташхиси таъхирнопазири шуоӣ ҳангоми беморихои шадид ва осебҳои узву системаҳои дарунӣ. Табобати шуоӣ: принсипҳои саратоншиносии радиатсионӣ, асосҳои клиникию биологии муолиҷаи шуоии омосҳо. Дозиметрия. Табобати шуоӣ: банакшагирии клиникию дозиметрии табобати шуоӣ ва таъминоти технологии табобати шуоӣ. Бехатарии радиатсионӣ дар ташхиси рентгенӣ ва радиологияи интервенсионӣ.	**4**	**96**
БФТ 05	**Стоматология** Фанни стоматология, мақсад ва вазифаҳои омӯзиш. Кариес, пулпит, периодонтит. Бемориҳои илтиҳобии одонтогении	**2**	**48**

	минтақаи чоғу рӯй. Периостит, остеомиелити чоғҳо. Абсесс ва флегмонаҳои бофтаҳои назди чоғӣ. Протсессҳои ғайриодонтогении илтиҳобӣ (фурункул, карбункул, номаи рӯй, саромос, реши сибирӣ). Хусусиятҳои коркарди аввалини ҷарроҳии захмҳои рӯй. Шикасти устухонҳои рӯй ва косахонаи сар. Омосҳо ва варамиҳои омосмонанди минтақаи чоғу рӯй. Принсипҳои ҷарроҳиҳои нуқсону деформатсияҳои минтақаи чоғу рӯй. Ҷарроҳиҳои барқарорсозии роғи модарзодии рӯй ва ком. Тармим бо бофтаҳои маҳаллӣ, бо шохаи Филатов, тармими озоди бофтаҳо.		
БФТ 06	**Анестезиология ва реаниматология** Ташкил намудани хизматрасонии анестезиологию реаниматологӣ. Дастгоҳҳо барои наркоз ва нафаси сунъӣ. Назария ва клиникаи наркоз. Усулҳои беҳискунии умумӣ бо истифодаи миорелаксантҳо. Усулҳои махсус, ки дар анестезиология ва реаниматология истифода мешаванд. Беҳискунии мавзеӣ ва ноҳиявӣ. Усулҳои беҳискунӣ ва бедардкунӣ дар акушерӣ. Табобати вусъатнок ва реаниматсия ҳангоми гарқшавӣ. Табобати вусъатнок ва реаниматсия ҳангоми садамаи баркӣ. Қоидаҳои умумии реаниматсия. Табобати вусъатнок ҳангоми захролудшавии шадид. Табобати вусъатнок ва реаниматсия ҳангоми ҳолатҳои садмавӣ. Усулҳои соддаи реаниматсияи дилу шушҳо ва магзи сар.	4	96
БФТ 07	**Амалияи ҷарроҳӣ ва анатомияи топографӣ** Асбобҳои умумии ҷарроҳӣ ва истифодаи онҳо. Блоки ҷарроҳӣ. Анатомияи топографии қисмати магзии сар. Анатомияи топографии асоси чумчума ва рӯй. Ҷарроҳии сар. Анатомияи топографии деворааи гардан. Анатомияи топографии узвҳои гардан. Ҷарроҳии гардан. Трахеостомия ва лӯлагузории ҳанҷара. Анатомияи топографии деворааи сина, ковокии ҷанбӣ ва шушҳо. Анатомияи топографии узвҳои миёндевори пеш. Анатомияи топографии узвҳои миёндевори ақиб. Ҷарроҳии деворааи қафаси сина ва узвҳои ковокии сина. Ҷарроҳии қафаси сина ва узвҳои ковокии қафаси сина. Анатомияи топографии деворааи шикам. Анатомияи топографии узвҳои фазои пасишикамӣ ва ҷарроҳии онҳо. Ҷарроҳии деворааи шикам. Чок кардани чурра. Анатомияи топографии ковокии шикам. Принсипҳои асосии амалиёти ҷарроҳии роҳҳои ҳозима ва узвҳои паренхиматозӣ. Принсипҳои асосии амалиёти ҷарроҳии роҳҳои ҳозима (дарзи рӯдаӣ). Анатомияи топографии сутуни муҳраҳо ва ҷарроҳии он. Анатомияи топографии девора, узвҳои кос ва ҷарроҳии онҳо. Анатомияи топографии ҷанбаракҳои болоӣ. Анатомияи топографии ҷанбаракҳои поён. Ҷарроҳии бофтаҳои нарми ҷанбаракҳо: рагҳо, асаб ва пай, устухон ва буғумҳо. Ампутатсия.	5	120
БФТ 08	**Травматология, ортопедия ва ҷарроҳии ҳарбӣ- саҳрой** Травматология ва ортопедия. Усулҳои асосии ташхис ва табобати беморони гирифтори садама. Усулҳои муоинаи беморони гирифтори садама ва нуқсонҳои андому ҳаракат.	8	192

	Контрактураи буғумҳо. Маълумот дар бораи фанни осебшиносӣ ва раддодӣ. Принсипҳои асосии ташхис ва табобати маризон. Баромадагиҳои осебӣ. Осебҳои дасту пой. Баромадагиҳои модарзодии рон. Нуқсонҳои қаду комат. Сколиоз. Қаҷгардонӣ. Оқибатҳои фалаҷи магзисарӣ ва фалаҷи кӯдак. Остеохондропатия. **ЧҲС.** Асосҳои ёрии ҷарроҳӣ ба маризон дар марҳилаҳои тибби эвакуатсионӣ. Захмҳои яроқи оташфишон. Захмҳои оташфишони рагҳои хунгузар, хунравӣ. Шоки садамавӣ. Синдроми маҷақшавии дарозмуддат. Оризаҳои сироятии захмҳо оташфишон. Осебҳои қафаси сина. Осебҳо ва захмҳои оташфишони шикам, кос ва узвҳои он. Осебҳои оташфишони андомҳо. Иммобилизатсия.		
БФТ 09	**Эндокринология** Тасаввуроти умуми дар бораи ғадудҳои секресияи дарунӣ. Танзими секресияҳо ва механизми таъсири гормонҳо. Шиносоӣ бо нақшаи таърихи беморӣ ва асосҳои назорати бемории эндокринӣ. Нуқтаи назариявии деонтологияи тиб дар эндокринология. Шиносоӣ ва истифодабарии сарчашмаҳои адабиёт оид ба масъалаҳои амалии эндокринология. Беморихои системаи гипоталамо-гипофизарӣ. Бемории Исенко-Кушинг (таснифот, этиопатогенез, клиника, ташхис, ташхиси тафриқӣ, табобат). Тавсири анатомӣ-физиологии ғадуди сипаршакл. Биосинтези ҳормонҳои тиреоидӣ. Ҷоғари минтақавӣ: сабаб, пайдоиш, таснифот, клиника, табобат, пешгирӣ. Низомномаи асосии Барномаи байналмилалии муборизаба норасоии йод. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Бо йод таъмин намудани намак». Мониторинги касалиҳои норасоии йод. Гипотиреоз: омӯзиши сабаб ва пайдоиши касали, тасниф, клиника, ташхиси камфаъолияти ғадуди сипаршакл. Ҷудо кардани беморон аз рӯи вазниниҳои гуногуни гипотиреози аввала. Ташхиси тафриқии гипотиреози аввала ва дуюма. Оризаҳо. Усулҳои табобат. Сабаб, пайдоиш, таснифоти чоғари нуфузноки захрогенӣ. Ҷудо кардани беморон аз рӯи ҳолатҳои вазнини тиреозахрогенӣ. Ташхиси тафриқи чоғари захрогении нуфузнок. Хуруҷи тиреозахрогении, сабаб, этиопатогенез, клиника, ташхис. Принсипҳои табобати ҳозиразамони чоғари захрогении нуфузнок ва душвории он. Пешгирии беморӣ. Хусусиятҳои анатомияи ва физиологияи устухон. Остеопороз (сабаб, тасниф, пайдоиш, ташхис, усулҳои пешгирӣ, табобат). Анатомия ва физиология ғадуди зери меъда. Диабети қанд. Омӯхтани эпидемиология, сабаб ва пайдоиши диабети қанди навъи 1 ва 2. Ҷудо кардани беморон бо зуҳуротҳои гуногуни диабети қанд, бо асос ташхис намудани бемории асосӣ ва ҳамбаста. Ташхиси тафриқӣ. Мафҳум дар бораи ангиопатияи диабетӣ, таснифи онҳо, аҳамияти ташхиси токлиникии онҳо. Микроангиопатияҳои диабетикӣ (ретинопатия, нефропатия). Нейропатияи диабетӣ. Макроангиопатияи	3	72

	диабетӣ. Ангиопатияи универсалӣ. Ангиопатияи диабетӣ бо назардошти сину сол. Омӯзиши принсипҳои асосии муолиҷаи беморони диабети қанд шакли I ва II. Табобати парҳезӣ ҳамчун усули мустақили муолиҷа, муолиҷа бо доруҳои даҳонгузарӣ қандпасткунанда ва доруҳои инсулин. Тартиб додани нақшаи муолиҷаи беморони диабети қанд дар шароити беморхона ва шароити дармонгоҳӣ. Назорат дар муолиҷа. Шинос кардани донишҷӯён бо усулҳои асосии худназораткунии диабети қанд дар беморон. Муҳокимаи касалии беморон аз рӯи шаклҳои вазнини диабети қанд. Омӯзиши клиникӣ, ташхис ва муолиҷаи беморон дар ҳолатҳои таъҷили. Саволҳо оиди диспансеризасия ва муайян кардани қобилияти кории беморони диабети қанд.		
БФТ 10	**Ҷарроҳии кӯдакона** Инкишофи модарзодии сурхрӯда. (атрезияи сурхрӯда, ахалазия ва халазияи сурхрӯда, сурхрӯдаи кӯтоҳ, рефлюкси эзофагит). Нуқсонҳои инкишофи шуш (эмфиземаи лобарӣ, кистаҳои шуш, пневмоторакси шидатнок, секвестрасияи шуш). Чурраи диафрагмалӣ. Нуқсонҳои инкишофи меъда ва рӯдаи борик дар кӯдакон. (Хусусиятҳои анатомо-физиологии кӯдакон. Нуқсонҳои пилеростеноз, ногузароиши болои модарзодии рӯда, Синдроми Ледда ва ғайра). Ногузароиши шадиди рӯда дар кӯдакон. Инвагинасияи рӯда. Нуксони инкишофи рӯдаи ғафс ва ноҳияи мақъаду рӯдаи мустақим дар кӯдакон. (Бемории Гиршрунг, мегадолихосигма, атрезияи мақъад ва рӯдаи мустақим, клоака). Бемориҳои фасодию-септикӣ дар навзодон (Энтероколити решию-некротикӣ, флегмонаи некротикии навзодон, омфалит, псевдофрункулёз, мастити навзодон). Аппендисити шадид ва оризаҳои он дар кӯдакон. (Хусусиятҳои равиши аппендисити шадид дар навзодон ва кӯдакони ширмак). Перитонит дар кӯдакон. Хусусиятҳои ҷараёни он дар навзодон. Остеомиелити гематогени дар кӯдакон. Остеомиелити эпифизари дар навзодон. Бемориҳои фасодии шушҳо дар кӯдакон (Илтиҳоби шадиди деструктивии шушҳо, бемории бронхоэктаз, пневмонияи музмин). Бемории эхинококкӣ дар кӯдакон. Нуқсонҳои инкишофи системаи пешоброҳа (гурда, ҳолиб, масона ва иҳлил) дар кӯдакон. Нуқсони изофаии маҳбалии сифоқпарда (чурра, гидроселе, криптorхизм). Бемории санги пешоб ва оризаҳои он. Хусусияти хоси чораҳои эҳёи дулу шуш ва бедардкунӣ дар кӯдакон. Захролудӣ дар кӯдакон. Табобати иншорӣ дар кӯдакон. Садамаи қафаси сина, батн ва роҳи пешоб.	**5**	**120**
БФТ 11	**Фтизиатрия** Таърихи инкишофи фтизиатрия, сабабҳо ва пайдоиши бемории сил, эпидемиологияи бемории сил. Мафҳуми бемории сил. Таърихи пайдоиши бемории сил ҳамчун бемории иҷтимоӣ. Пешгирии махсуси бемории сил, ваксинаи БСЖ. Ҳуҷҷатҳои директивии қабулшуда дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон оид	**5**	**120**

	ба ҳифзи аҳолӣ аз бемории сил. Фармонҳои Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва пешниҳоди ТУТ оид ба табобати шакли мутобиқгаштаи сил. Роҳҳои дарёфти бемории сил, ташхиси бактериологии сил, ташхиси туберкулинӣ тавсифи туберкулин ва баҳодиҳӣ ба натиҷаи он. шакли мутобиқгаштаи сил. Роҳҳои дарёфти бемории сил, ташхиси бактериологии сил, ташхиси туберкулинӣ тавсифи туберкулин ва баҳодиҳӣ ба натиҷаи он. Назорати сироятӣ. Чорабиниҳои назорати сироятӣ. Таснифи клиникии бемории сил. Шаклҳои аввалиндарачаи сил. Сили захролудии кӯдакон ва наврасон. Маҷмӯаи ибтидоии силӣ, сили лимфағадудҳои дохилии қафаси сина, шаклҳои клиники ва рентгенологии он. Оризаҳои сили аввалиндарача. (Сили бронхҳо, пучшавии шуш). Сили пошхӯрдаи шуш. Сабаб ва имроз, клиника, табобат ва ташхиси тафриқави бо дигар бемориҳои шушӣ (саркоидоз, канцерематоз, силикоз, илтиҳоби дутарафаи шуш. Сили пардаҳои нарми магзи сар. Хосияти моеи ҳароммагз. Клиника, ташхис, ташхиси тафриқавӣ, табобат. Сили дуюминдарачаи шуш. Сили ҷузъии шуш, сили иртишохии шуш, думали силии шуш. Клиника, ташхис, ташхиси тафриқавӣ, табобат. Шаклҳои деструктивии бемории сил. Сили ковокидор, сили лифсору ковокидори шуш, сили талаюфии шуш. Клиника, ташхис, ташхиси тафриқавӣ, табобат. ВНМО ва бемории сил. Нақшаҳои асосии ТЗРВ шиёзмандони мубталои сирояти муштараки БС+ ВНМО. ШМС ва табобати он. Табобати бемории сил. Тавсифи доруҳои зиддисилии қатори якум ва дуюм. Стратегияи Дурнамои «Бозисти сил». Сили рӯдаҳо, сили лимфағадудҳои шикампарда, перитонити силӣ, Клиника, ташхиси тафриқавӣ, табобат ва оқибатҳо. Сили устухон ва буғумҳо. Клиника, ташхиси тафриқавӣ, табобат ва оқибатҳои он. Оризаҳои сили шуш (хунравӣ аз шуш, норасоии кори дилу шуш). Табобати ҷарроҳии сили шуш. Коллапсотерапия.		
БФТ 12	**Курси малакаҳои клиникӣ** Пурсиши бемор (шикоятҳо ва анамнез). Муоинаи умумии бемор (арзёбии шуур, ҳолат, вазъияти бемор, муоинаи қисмати бадан, пӯсту лубпардаҳо, ҳолати мушакҳо, насҷи зери пӯстӣ чарбӣ, устухон ва буғумҳо). Арзёбии конститутсия, қомат, рохгардии бемор. Термометрия. Муоинаи умумӣ ва мавзеии беморони гирифтори бемориҳои узвҳои нафаскашӣ. Ламскунии қафаси сина (муайян намудани мавзеъҳои дарднок, ларзиши овоз ва резистентнокии қафаси сина). Ангуштзании шушҳо (муқоисавӣ, топографӣ, мутаҳаррикии канори поёнии шушҳо). Аускултатсияи шушҳо (садоҳои асосӣ ва иловагии нафаскашӣ). Муоинаи умумии балғам ва кишти бактериологии балғам. Муоинаи умумӣ ва мавзеии бемори гирифтори бемориҳои системаи дилу рагҳо. Ламскунии атрофи дил ва рагҳои калон. Ламскунии набз (сифати набз). Ангуштзании дилу рагҳо (муайян намудани марзҳои таносубӣ ва мутлақи кундии дил, қабзаи дастаи рагӣ,	**5**	**120**

	конфигуратсияи дил, дарозӣ ва арзӣ дил). Аускултатсияи дил (садои зарби дил ва лағтҳо), чен кардани ФХ. Ғузуронидани СБД ва тавзеҳи он. Ламскунии сатҳии шикам (тахминӣ ва муқоисавӣ). Ламскуни амиқи шикам. Ангуштзанӣ ва аускултатсияи шикам. Муоинаи шираи меъда. Муоинаи умумӣ ва мавзеии бемори гирифтори бемории ҷигар ва талхароҳа. Ламскунии атрофи ҷигар ва талхароҳа, симптомҳои барангезандаи талхадон. Ангуштзании атрофи ҷигар (андозаи ҷигар мувофиқи андозаи Курлов). Муайян намудани намунаи ҷигар ва ферментҳо, кастаракунонии рӯдаи дувоздаҳангушта. Муоинаи умумӣ ва мавзеии беморони гирифтори бемориҳои системаи роҳҳои пешобгузар. Ламскунии гурда ва узвҳои пешобҳосилкунанда (дар се ҳолат). Ангуштзании гурда (симптоми сихзанӣ). Муоинаи умумии пешоб ва кишти бактереологии пешоб. Санҷиши фаъолияти гурдаҳо (санҷиши Зимнитский, Ничепоренко, Реберг). Муоинаи умумӣ ва мавзеии беморони гирифтори бемориҳои узвҳои хунофар. Муайян намудани симптоми пучиш, қамчинак. Ламскунии гиреҳҳои лимфавӣ. Муоинаи умумии хун, ретикулотситҳо ва тромботситҳо. Муайян намунаи лахтабандии системаи хун. Мафҳуми малакаҳои муоширатӣ. Қойдаҳои умумии муносибат (фазаҳои ё марҳилаҳои муносибат) Истифодабарии воситаҳои шифоӣ (лафзӣ) ва ғайришифоҳӣ аз тарафи духтур барои ноил гаштан ба ҳамкории самарабахш бо бемор Кори мустақилонаи донишҷӯён бо роҳбарии устод оид ба малакаҳои ба дастовардашуда, таҳти роҳбарии муаллим (нақшбози кардан). Монеъаҳо дар душворшавии муносибатҳои самараноки духтур ва бемор (дохилӣ ва берунӣ). Кори мустақилонаи донишҷӯён бо роҳбарии устод оид ба малакаҳои ба дастовардашуда, таҳти роҳбарии муаллим (нақшбози кардан). Мусоҳибаи тиббӣ (мафҳум, қоидаҳои асосӣ, сохтор). Кори мустақилонаи донишҷӯён бо роҳбарии устод оид ба малакаҳои ба дастовардашуда, таҳти роҳбарии муаллим (нақшбози кардан). Нақш ва ҳунари духтур ва бемор Марҳилаҳои мусоҳибаи клиникӣ. Салоҳияти робитавии духтур. Шахсияти духтур ва сифати психологӣ ё рӯхии он. Рӯҳияи бемор ва хусусияти рӯҳии он. Реаксияи рӯҳӣ (рафтор) ба беморӣ. Муносибат бо беморони гирифтори ВНМО/ БПНМ. Асосҳои ахлоқи тиббӣ (ахлоқи биотиббӣ). Мафҳуми ятрогения ва хатогиҳои духтур. Хисоби зуддии набз ва чен кардани ФА. Малакаҳои муоширатӣ ҳангоми гузаронидани тазриқҳои дохили вариди суръатнок ва дохили вариди бо тарзи чакрагӣ, зери пӯстӣ ва дохили мушакӣ. Тарзи дохили вариди суръатнок ва дохили вариди чакрагӣ гузаронидани моеъҳо. Ёрии аввалин ҳангоми қатъ шудани кори нафас. Хисоби зуддии нафас ва ёри расонидан ҳангоми сулфазанӣ. Ҳисоби зуддии нафас, ёрии таъчили ҳангоми нафастангӣ, буғишавӣ, хунтуфкунӣ ва қатъ шудани кори нафас бо истифода аз малакаҳои муоширатӣ. Ёрии		

	аввалин ҳангоми қатъ шудани кори дил. Ҳисоби зуддии набз, чен намудани фишори артериявӣ, ёрӣ расонидан ҳангоми беҳушии кӯтоҳмудат, коллапс ва қатъ шудани кори дил бо истифода аз малакаҳои муоширатӣ. Асосҳои деонтологияи тиббӣ. Малакаҳои комуникативии азбарнамуда. Мафҳумҳои малакаҳо ва ҷараёни муоширатӣ. Аҳамияти малакаҳои муоширатӣ дар фаъолияти касбии ҷарроҳон. Асос ва хусусиятҳои хосаи ахлоқӣ (деонтология) дар ҷарроҳӣ. Омодасозии рифодот. Ҷобаҷогузории рифодот дар биксҳои Шиммелбуш барои таъқим. Мувофиқатнокии муоширатии ҷарроҳ ва хусусиятҳои психологие, ки онро муайян менамоянд. Интихоби асбобҳо барои коркарди нахустини ҷарроҳии захмҳо. Асосҳои умумии муоширати самаранок бо беморони ҷарроҳӣ, хешовандони онҳо ва мутахассисони гуногуни тандурустӣ. Таъқимгардонии рифодот ва асбобҳои ҷарроҳӣ дар автоклав. Истифодаи воситаҳои шифоҳӣ (вербалӣ) ва ғайришифоҳои муошират аз ҷониби ҷарроҳ барои расидан ба муоширати самаранок байни ӯ ва беморони ҷарроҳ. Таъқимгардонии асбобҳои тези бурранда ва маводҳои захқаш барои захмҳо. Мусоҳибаи (интервюи) тиббӣ дар ҷарроҳӣ: мафҳум, асосҳои заминавӣ, таркибот. Коркарди яғир, захмҳо, решҳо, майдони ҷарроҳӣ ва дастони ҷарроҳ пеш аз ҷарроҳӣ. Вуруд ба мусоҳибаи тиббӣ. Хусусияти пурсиши беморон дар ҷарроҳӣ. Таъқимгардонии либосҳои ҷарроҳӣ. Низом ва тартиби пӯшидани либосҳои ҷарроҳӣ. Фаҳмонидан ва ба нақшагирӣ дар мухосибаи ҷарроҳӣ: вазифаҳои асосӣ, таркиботи марҳилаи мазкури муошират. Хотимадиҳӣ ба мухосиба. Тарзи дуруст пӯшидани никоб, дастпӯшак ва халати беуфунати ҷарроҳӣ. (мустақилона ва бо кӯмаки ҳамшираи ҷарроҳӣ). Мамониятҳое, ки сади роҳи муошират самараноки ҷарроҳ ва бемор мегарданд. Ичроиши гузоштани ҷабираи нақлӣ ва бастани бандинаҳои докагиву латтагӣ. Хусусиятҳои психологӣ, ки мувофиқати муоширатнокии ҷарроҳро паст менамоянд. Ичроиши катетеризатсияи варидҳои канорӣ, бехиссозии мавзеӣ ва гирифтани кукҳои захм. Равонияти (психологияи) беморони ҷарроҳӣ, хусусиятҳои руҳияи онҳо. Ичроиши усулҳои гуногуни хунманкунии муваққатии хунравии беруна. Мулоқот бо беморони ҷарроҳие, ки хусусияти равониятӣ (психологӣ) ва рафтории гуногун доранд. Ичроиши муайянсозии гурӯҳҳои хун бо системаи АВО, омили резус бо усули экспресс ва озмоиши мувофиқати фардии хуни донор ва ретсипиент. Мулоқот бо бемороне, ки мушкилоти гуногун доранд (беморони бо маданияту забон фарқкунанда; беморони кӯр, кар, гунг ва г.). Баҳодиҳии кроии хун ва компонентҳои он барои хунгузаронӣ. Интихоби маҳлулҳо барои табобати инфузионӣ. Мулоқот бо бемороне, ки иллатнокии рӯҳӣ доранд. Буридани пӯст, насҷи зари он, апоневроз ва фастсия. Бастани гиреххои ҷарроҳӣ. Намудҳои муносибат ба беморӣ. Усулҳои таҳияи		

	муносибати мутақобила байни ҷарроҳ ва беморон дар ҳолатҳои мушкил ва фавқулода. Гузоштани зажими хунмонкунанда ба раги хуншори насҷи зери пӯст (шартан). Аксуламали равониятии (рафторӣ) ба беморӣ. Мулоқот бо беморони бо вируси Масъуниятнорасоии инсонӣ сироятёфта. Муайянсозии ҳавои озод дар ковокии шикам, гидро ва пневмоторакс аз рентгенограмма. Шахсияти ҷарроҳ. Талаботи равонӣ ба шахсияти ҷарроҳ. Иҷроиши ҳуқнаҳо (тозакунанда, доругӣ, ташхисӣ ва сифонӣ). Саволномаҳои шахсиятӣ, усулҳои ҷенакии меъёрии зуҳуротии (клиникии) санҷишӣ ва худбаҳогузории беморон. Маҳдудсозии майдони ҷарроҳӣ бо матоҳои беуфунат. Иҷроиши беҳиссозии инфилтратсионии мавзеӣ бо усули Вишневский барои бурриши пӯст.		
V.	**БАХШИ КОРҲОИ ҒАЙРИАУДИТОРӢ**	**30**	**720**
БКҒА 01	**Таҷрибаомӯзии таълимӣ** **- назорати умумии беморони** (соҳаи терапевтӣ ва ҷарроҳӣ) **калонсол ва кӯдакон (баъди курси 1-ум).**	**6**	**144**
БКҒА 02	**Таҷрибаомӯзии истеҳсолӣ** **- ёрдамчии ҳамшираи палатавӣ - тиббӣ (баъди курси 2-юм):** **- ёрдамчии ҳамшираи муолиҷаи тиббӣ (баъди курси 3-юм)** **- ёрдамчии табиб-статсионар** (соҳаҳои терапевтӣ, ҷарроҳӣ, акушерӣ-гинекологӣ) **(баъди курси 4-ум).**	**18**	**432**
БКҒА03	**Аттестатсияи хатм**	**6**	**144**
ҲАМАГӢ		**350**	**8400**

7.ТАЛАБОТ БА ШАРТҲОИ ТАТБИҚИ БАРНОМАҲОИ ТАЪЛИМИИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБӢ

7.1. Муассисаи таҳсилоти олии касбӣ нақшаҳои кории таълим, барномаи кории фан (силлабус), нақшаҳои фардии таълими донишҷӯён, номгӯи фанҳои элективӣ (интихобӣ), модулҳо ва дигар маводи таъминкунандаи раванди таълим, тақвими академӣ, барномаи таҷрибаомӯзии истеҳсолӣ, номгӯи ва тарзи кабули корҳои мустақилона, услуб ва технологияи таълимро мустақилона таҳия ва тасдиқ менамояд. Муассисаи таҳсилоти олии касбӣ вазифадор аст, ки ҳамасола нақшаи кории таълимро бо назардошти рушди илми тиб, техника, фарҳанг, иқтисодиёт, технология ва соҳаи иҷтимоӣ таҷдиди назар намояд.

7.2. Ташаккули салоҳиятҳои касбии донишҷӯ дар раванди таълим бояд бо истифодаи усулҳои интерактивии гузаронидани семинар, мастер-классҳо дар реҷаи муколама, моделкунонии компютерӣ ва таҳлили амалии натиҷаҳо, баҳсҳои илмӣ, корҳои таҳқиқотии донишҷӯён, конференсияҳо ва корҳои берун аз аудиторӣ ба роҳ монда шавад. Дар доираи омӯзиши курсҳои таълимӣ бояд гузаронидани вохӯриҳо бо намояндагони ширкатҳои дохилӣ ва хориҷӣ, созмонҳои давлатӣ ва ҷамъиятӣ, коршиносон ва мутахассисон пешбинӣ карда шавад.

7.3. Мавзӯъ ва мундариҷаи ҳар як фанни таълимӣ бояд тавре муайян карда шавад, ки дар баробари пурра аз худ намудани барномаи таълимии онҳо сатҳи мустақилиятнокӣ, қобилият, малакаю маҳорат ва доништҳои назариявии донишҷӯ ташаккул ёбад. Натиҷаи азхудкунии барномаи таълимии фанҳо тибқи талаботи

Низомномаи низоми кредитии таҳсилот дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар карда шавад.

7.4. 25-30%-и барномаи таълимиро фанҳои интихобӣ дар бар мегирад. Тартиби ташкили фанҳои интихобӣ бо қарори Шӯрои олимони муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ муқаррар карда мешавад.

7.5. Ҳадди аксари ҳатмии сарбории таълимии донишҷӯ дар як ҳафта бо дарназардошти ҳамаи шаклҳои корҳои таълимии аудиторӣ ва ғайриаудиторӣ бояд аз 2 кредит (48 соат) зиёд набошад.

7.6. Ҳаҷми кредити машғулиятҳои аудитории донишҷӯ дар шакли таҳсили рӯзона дар як ҳафта 1,5 кредит (36 соат)-ро ташкил медиҳад.

7.7. Ҳаҷми умумии вақти таътил дар соли таҳсил бояд на камтар аз 7 ҳафта, аз он ҷумла дар давраи зимистон 2-ҳафтаро ташкил диҳад.

Маҷмӯи буҷаи вақт

Муҳлати таҳсил	**5 сол**
Таълими назариявӣ	160 ҳафта
Сессияи имтиҳонӣ	23 ҳафта
Таҷрибаомӯзӣ, аз он ҷумла: - таълимӣ - истеҳсолӣ	 4 ҳафта 12 ҳафта
Лексияҳои ниҳоӣ	1 ҳафта
Аттестатсияи хатм	4 ҳафта
Таътил	56 ҳафта
Ҳамагӣ:	**260 ҳафта**

7.8. Ҳуқуқ ва вазифаҳои донишҷӯ:

- дар нақшаи таълимии фардӣ дарҷ намудани 100% фанҳои ҳатмие, ки омӯзиши онҳо ба як соли таҳсил рост меояд;

- номнавис шудан ба омӯзиши фанҳои ҳатмӣ ва интихобӣ дар ҳаҷми 70 кредит дар як соли таҳсил.

- донишҷӯ ҳуқуқ дорад, ки дар соли таҳсил ба теъдоди фанҳое, ки ҳаҷми умумии меҳнатталабии азхудкунии барномаҳои таълимии онҳо зиёда аз 70 кредитро ташкил медиҳанд, номнавис шавад. Дар ин ҳолат бо назардошти бомуваффақият иҷро намудани нақшаи таълимии фардии худ (дар давоми даври академӣ азхуд намудани 70 кредит ва дар триместр-миқдори иловагии кредитҳо) ӯ метавонад муассисаи таҳсилоти олии касбиро пеш аз муҳлати тибқи нақшаи таълимии самт (ихтисос)-и интихобкардааш муқарраргардида хатм намояд;

- дар давраи таҳсил донишҷӯ уҳдадор аст, ки тамоми фанҳои таълимиро мувофиқи нақшаи таълимии фардии тасдиқшуда аз худ намояд;

- ҳангоми ташаккули барномаи таълимии фардии худ таълимгирандагон ҳуқуқ доранд, ки мувофиқи хоҳишашон аз рӯи фанни дилхоҳ (модул) дар донишгоҳ машварат бигиранд, ки ба тахассуси ояндаи онҳо ҳангоми БТ-и тайёрии мутахассис ёрӣ мерасонад;

- донишҷӯ дар ҳолати аз дигар муассисаи таҳсилоти олии касбӣ интиқол ёфтанаш ва ҳангоми мавҷудияти ҳуҷҷатҳои дахлдор дар асоси аттестатсия фанҳои азхудкардаашро дар ҳуҷҷат аз нав сабт менамояд.

7.9. Тибқи талаботи барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ гузаштани донишҷӯ аз таҷрибаомӯзиҳо, ки ба омодагии касбии ӯ равона карда шудааст, ҳатмӣ

мебошад. Навъи мушаххаси таҷрибаомӯзӣ (таълимӣ, истеҳсолӣ)-ро барномаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ муайян мекунад. Ҳангоми ҷорӣ намудани БТ-и тайёрии бакалаврҳо доир ба самти мазкур (ихтисос) навъҳои зерини таҷрибаомӯзӣ пешбинӣ мешаванд:

Таҷрибаомӯзиши таълимӣ:

- нигоҳубин ба беморони калонсол ва кӯдакони соҳаи терапевтӣ ва ҷарроҳӣ (дар курси 1 нимсолаи якум ва баъди курси 1).

Таҷрибаомӯзиши истеҳсолӣ:

- ёрдамчии ҳамшираи шафқати ҳучраи беморон-4 ҳафта пас аз нимсолаи чорум;
- ёрдамчии ҳамшираи шафқати ҳучраи табобатӣ-4 ҳафта пас аз нимсолаи шашум;
- ёрдамчии табиби статсионар (соҳаи терапевтӣ, ҷарроҳӣ, акушерӣ-гинекологӣ)-4 ҳафта пас аз нимсолаи ҳаштум.

Мақсаду вазифаҳо, барномаҳо ва тарзи ҳисоботдиҳӣ вобаста ба навъҳои таҷрибаомӯзӣ аз тарафи донишгоҳ муайян карда мешавад.

Таҷрибаомӯзии берун аз донишгоҳ дар ташкилотҳои илмӣ ва тиббие гузаронида мешавад, ки дорои мутахассисони ботаҷриба ва кормандони илмию техникӣ буда, фаъолияти асосии онҳо мавҷудияти объектҳо ва навъҳои фаъолияти касбии хатмкунандагонро доир ба самти мазкур муайян менамояд ва ё дар кафедраву клиникаи донишгоҳ гузаронида мешавад.

Аттестатсияи натиҷаи таҷрибаомӯзӣ мутобиқи талаботҳои муқарраргардидаи ҳисоботи хаттии роҳбари таҷрибаомӯзии корхона гузаронида мешавад. Пас аз анҷоми аттестатсия ба донишҷӯ баҳо гузошта мешавад.

Кори илмӣ-тадқиқотӣ қисмати ҳатмии БТ-и тайёрии мутахассисон ба ҳисоб меравад. Он мутобиқи талаботҳои стандарти давлатии таҳсилоти олии касбӣ ба ташаккули ҳаматарафаи салоҳиятнокии умумифарҳангӣ, умумикасбӣ ва касбии таълимгирандагон равона шудааст.

Ҳангоми таҳияи барномаи кори илмӣ-тадқиқотӣ муассисаи таҳсилоти олии касбӣ ба донишҷӯ имкониятҳои зеринро пешниҳод менамояд:

- омӯзиши адабиёти махсус ва иттилооти дигари илмӣ-техникии соҳаи дахлдор доир ба дастовардҳои илму техникаи олимони ватанӣ ва хориҷӣ;
- иштирок дар гузаронидани тадқиқотҳои илмӣ ё иҷрои коркарди техникӣ;
- ҷамъоварӣ, коркард, таҳлил ва мураттабсозии иттилооти илмӣ-техникӣ вобаста ба мавзӯъ (супориш);
- таҳияи ҳисобот (қисматҳои ҳисобот) вобаста ба мавзӯъ ё қисматҳои алоҳидаи он (давра, супориш);
- маърӯза дар конференсияҳо.

7.10. Татбиқи барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ бояд аз ҷониби мутахассисони фанни тадрисӣ таъмин карда шавад. Саҳми омӯзгорони дорои дараҷа ва унвони илмии муассисаи таҳсилоти олии касбӣ аз рӯи барномаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ бояд на камтар аз 50% бошад. Аз ҷумла, на камтар аз 10%-ро докторони илм ташкил диҳанд.

Аз миқдори умумии муаллимон 10%-и онҳое, ки дараҷаи илмӣ ва (ва ё) унвони илмӣ доранд, метавонанд аз тарафи омӯзгорони доир ба тахассуси мазкур собиқаи коридошта ва ё аз тарафи онҳое, ки зиёда аз 10 сол инҷониб мутахассиси варзида ба ҳисоб мераванд, иваз карда шаванд.

Роҳбарии умумии тайёрии назариявӣ ва амалии мутахассисонро корманди асосии илмӣ-педагогии муассисаи таълимии олии касбӣ ба ҷо меорад, ки дараҷаи илмии доктор ва ё номзади илм ва (ва ё) унвони илмии профессор ва ё дотсент, инчунин на камтар аз 3 сол собиқаи корӣ мактаби олӣ дошта бошад. Барои роҳбарӣ ба тайёрии назариявӣ ва илмии тахассусӣ метавонад мутахассиси баландихтисоси соҳаи мазкур ҷалб карда шавад.

7.11. Ташкили раванди таълим тибқи барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ бояд бо маводи таълимӣ-методии фанҳои тадриснаванда пурра таъмин ва дар шабакаи дохилии муассисаи таҳсилоти олии касбӣ ҷойгир карда шавад.

7.12. Донишҷӯ бояд ба шабакаи китобхонаи электронӣ дастрасӣ дошта бошад. Фонди китобхона бо нашрияи чопӣ ва электронии адабиёти асосии таълимӣ, аз ҷумла нашрияҳои 10 соли охир ба ҳисоби на кам аз 25 нусха барои ҳар 100 нафар донишҷӯро дар бар гирад.

7.13. Шӯрои олимони муассисаи таҳсилоти олии касбӣ ҳангоми татбиқи барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ ҳаҷми маблағи таҳсилро муайян мекунад.

7.14. Муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ бояд дорои пояи моддӣ-техникӣ, озмоишгоҳи илмӣ-тахқиқотӣ бошад. Миқдори ҷойҳои нишаст дар синфхонаҳои таълимӣ ва озмоишгоҳҳо бояд ба теъдоди донишҷӯён мувофикат намояд.

7.15. Дар он муассисаи таълимии олии касбӣ, ки хизмати харбӣ ё (ва ё) хизмати ҳифзи ҳуқуқӣ пешбинӣ шудааст, давомнокии давраи таътили донишҷӯён мутобиқи санадҳои меъёрию ҳуқуқие муқаррар карда мешаванд, ки тартиби гузаштани хизмати харбиро ба танзим меорад.

7.16. Барномаи таълимии тайёрии мутахассисони муассисаи таълимии олии касбӣ бояд семинар, машғулиятҳои лабораторӣ машғулиятҳои амалӣ ва машғулиятҳои амалии клиникиро аз рӯи асосҳои фаннӣ фаро гирад, ки ба ташаккули маҳорат ва малакаҳои тиббии донишҷӯён мусоидат менамояд:

- семинарҳо (бо назардошти салоҳиятнокӣ муайян карда мешавад) оид ба фалсафа, этика, ҳуқуқ, таърихи халқи тоҷик, таърихи тиб, иқтисодиёти назариявӣ, сотсиология, сиёсатшиносӣ, фарҳангшиносӣ, диншиносӣ, географияи Тоҷикистон бо асосҳои демография;
- машғулиятҳои лабораторӣ (бо назардошти салоҳиятнокӣ муайян карда мешавад) аз фанни физика, кимиё ва биокимиё;
- машғулиятҳои амалӣ (бо назардошти салоҳиятнокӣ муайян карда мешавад) аз фанни биология, анатомияи одам, гистология, эмбриология, ситология, физиологияи нормалӣ, микробиология, вирусология, иммунология, фармакология, анатомияи патологӣ, физиологияи патологӣ, эпидемиология, забонҳои русӣ, тоҷикӣ ва лотинӣ, бехатарӣ, нигаҳдории тандурустии ҷамъиятӣ, тарбияи ҷисмонӣ, технологияи иттилоотсионӣ, экология, мудофиаи шаҳрвандӣ;
- машғулиятҳои амалии клиникӣ - (бо назардошти салоҳиятнокӣ муайян карда мешавад) ҳангоми омӯзиши фанҳои клиникӣ гузаронида мешаванд акушерӣ ва гинекологӣ, анестезиология ва реаниматология, педиатрия, фармакологияи клиникӣ, беморихои дарунӣ, беморихои ҷарроҳӣ, дерматовенерология, ҷарроҳии кӯдакона, беморихои сироятӣ, беморихои кӯдакона, неврология ва генетикаи тиббӣ, ҷарроҳии умумӣ, онкология, оториноларингология, офталмология, таълими асосҳои беморихои кӯдакон, таълими асосҳои беморихои дарунӣ, ташхиси шуоӣ ва муолиҷаи шуоӣ,

психиатрия ва психологияи тиббӣ, стоматология, травматология ва ортопедия, эндокринология, бемориҳои касбӣ, урология, фтизиатрия, тибби оилавӣ, варзиши муолиҷавӣ ва назорати тиббӣ, тибби судӣ.

7.17. Барномаи таълимии тайёрии бакалавр бояд бо ҳуҷҷатҳои таълимӣ-методии ҳамаи курсҳои таълимӣ, фанҳо (модулҳо)-и БТтаъмин карда шаванд. Муҳтавои ҳар яке аз ин фанҳо бояд дар сомонаи донишгоҳ ва ё дар шабакаҳои дигари муассисаҳои таълимӣ ҷой дода шаванд.

7.18. Муассисаи таълимии олии касбии, ки барномаи таълимии тайёрии мутахассисонро амалӣ менамояд, бояд пойгоҳи моддӣ-техникии барои гузаронидани тамоми навъҳои кори лабораторӣ, тайёр кардани фаннӣ, байнифаннӣ, амалӣ ва корҳои илмӣ-тадқиқотӣ мусоидро дошта бошад, ки онҳо мутобиқи нақшаи таълимии муассисаи таълимии олии касбӣ ва қоидаву меъёрҳои амалкунандаи санитарӣ ва зиддисухтор пешбинӣ шудаанд.

Номгӯйи таъминоти моддӣ-техникии барои амалисозии БТ-и тайёрии мутахассисон зарурӣ:

- озмоишгоҳҳои физика ва математика, кимиё, кимиёи биологӣ, биология, физиологияи нормалӣ, микробиология, вирусология, фармакология, анатомияи патологӣ, физиологияи патологӣ;
- толори анатомӣ, осорхонаи анатомӣ, ҷойи нигоҳдории ҷасадҳо;
- ҳуҷраҳои махсуси таҷҳизонидашуда ва аудиторияи фанҳои гуманитарӣ ва иҷтимоию иқтисодӣ, беҳдошт, сиҳатии омма ва нигоҳдории тандурустӣ;
- ҳуҷраҳои таҷҳизонидашуда барои қабул ва намоиши беморон;
- ҳуҷраҳои бо таҷҳизотҳои зарурӣ таъминкардашудаи табибон барои машғулият бо бачагон ва наврасоне, ки ба онҳо ёрии профилактикӣ, ташхисотӣ, реабилитатсионӣ расонида мешавад ва ё табобат мегиранд (соҳаи терапевтӣ ва ҷарроҳӣ).

7.19. Ҳангоми истифодаи нашрияҳои электронӣ муассисаи таълимии олии касбӣ бояд бо назардошти 100 нафар донишҷӯи шуъбаи рӯзона 7 адад компютери ба шабакаи интернет пайваст дошта бошад. Муассисаи таълимии олии касбӣ дар ҳолати истифодаи нашрияҳои электронӣ вазифадор аст, ки ҳангоми омодагӣ ба корҳои мустақилона дар синфхонаи компютерӣ вобаста ба ҳаҷми фанҳои омӯхташаванда ҷойҳои нишасти бо шабакаи интернет пайваст дошта бошад.

8. МОНИТОРИНГИ СИФАТИ АЗХУДКУНИИ БАРНОМАҲОИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБӢ

8.1. Муассисаи таҳсилоти олии касбӣ вазифадор аст, ки кафолати сифати таълимро тибқи амалҳои зерин таъмин намояд:

- роҳандозии таъмини сифати омодагии хатмкунандагон бо ҷалби кордиҳанда;
- мониторинги даврии татбиқи барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ;
- арзёбии сатҳи дониши донишҷӯён ва ташаккули салоҳияти касбии хатмкунандагон;
- худбаҳодиҳӣ бо мақсади арзёбии фаъолияти муассисаи таҳсилоти олии касбӣ ва қиёси натиҷаҳо бо дигар муассисаҳои таълимӣ бо ҷалби кордиҳанда.

8.2. Мониторинги сифати азхудкунии барномаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ бояд назорати давомот, дарачаи азхудкунии талаботи барномаи таълимии фанҳо, қабули имтиҳонҳои фосилавӣ, ниҳоӣ ва аттестатсияи хатмро дар бар гирад.

8.3. Баҳодиҳии сифати БТ-и тайёрии мутахассисон бояд назорати ҷории давомот, аттестатсияи байнифосилавии донишҷӯён ва аттестатсияи давлатиро ҷамъбастии хатмкунандагонро дар бар гирад.

8.4. Шаклҳои мушаххас ва воситаҳои назорати дониши ҷорӣ ва байнифосилавиро доир ба ҳар як фан муассисаи таълимии олии касбӣ мустақилона таҳия менамояд ва дар моҳи авали таҳсил ба маълумоти ҳар як донишҷӯ мерасонад.

8.5. Барои аттестатсияи донишҷӯён мувофиқи дастовардҳои фардии онҳо доир ба талаботҳои даврагии барномаи таълимии таҳсилоти олии касбии тайёрии мутахассисон (назорати давомот ва аттестатсияи байнифосилавӣ) фонди воситаи баҳодиҳӣ ташкил карда мешавад, ки супоришҳои намунавӣ, корҳои санҷишӣ, тестҳо ва усулҳои назоратро дар бар мегирад, ки онҳо барои баҳодиҳии дониш, маҳорат ва дарачаи салоҳиятнокии таълимгирандагон имкон медиҳад. Фонди воситаҳои баҳодиҳӣ аз тарафи муассисаи таҳсилоти олии касбӣ таҳия ва тасдиқ карда мешавад. Муассисаи таълимии олии касбӣ бояд барои мутобиқсозии барномаи назорати ҷорӣ ва аттестатсияи байнифосилавии донишҷӯён бо назардошти фаъолияти оянда касбии онҳо шароит фароҳам оварад, ки дар ин самт ғайр аз муаллимони фанҳои ҷудогона метавонанд ба сифати коршиносони беруна корфармоён, муаллимон, муаллимони фанҳои омехта ҷалб карда шаванд.

8.6. Ба донишҷӯён бояд имкон дода шавад, ки онҳо мухтаво, тарзи ташкил ва сифати ҷараёни таълимро дар мачмӯъ, инчунин фаъолияти муаллимони ҷудогонаро баҳогузорӣ намоянд.

8.7. Аттестатсияи хатм оид ба самти тайёрии (ихтисоси) 1-79 01 01 «Кори табобатӣ» гузаронидани имтиҳони давлатиро дар бар мегирад. Аттестатсияи хатм аз се давраи имтиҳонӣ (малакаҳои амалӣ, тестӣ ва шифоҳӣ) иборат аст.

8.8. Аттестатсияи хатм аз тарафи комиссияи аттестатсионӣ гузаронида мешавад. Барои баргузор намудани аттестатсияи хатм аз ихтисосҳои алоҳида вобаста ба шумораи хатмкунандагон як ва ё якчанд комиссияи аттестатсионӣ ташкил карда мешавад. Аттестатсияи хатм аз фанҳое, ки дар нақшаи таълимии намунавии аз тарафи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқшуда муайян шудаанд, гузаронида мешавад. Саволномаҳои имтиҳони давлатӣ дар доираи барномаи таълимӣ аз тарафи кафедра тартиб дода шуда, Шӯрои илми-методӣ онҳоро тасдиқ мекунад. Ҷадвали баргузории комиссияи аттестатсионӣ ду ҳафта қабл аз огози аттестатсияи хатм бо пешниҳоди декани факултет аз тарафи ректори муассисаи таҳсилоти олии касбӣ бо фармоиш тасдиқ карда мешавад. Барномаи имтиҳони давлатӣ ва воситаҳои баҳодиҳӣ аз тарафи донишгоҳ мустақилона таҳия карда мешавад.

8.9. Ба аттестатсияи хатм донишҷӯёне роҳ дода мешаванд, ки талаботи нақша ва барномаҳои таълимиро пурра ичро намудаанд. Рӯйхати чунин хатмкунандагон аз тарафи декани факултет омода шуда, ду ҳафта пеш аз огози аттестатсияи хатм бо фармоиши ректор (директор)-и муассисаи таҳсилоти олии касбӣ тасдиқ карда мешавад.

8.10. Муассисаи таҳсилоти олии касбӣ бояд ба донишҷӯён имкони арзёбии ташкили раванди таълим ва сифати таҳсилот, ҳамчунин баҳодиҳӣ ба фаъолияти омӯзгоронро фароҳам орад.

Гурӯҳи корӣ

Одиназода Бозоралӣ – муовини вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (роҳбари гурӯҳ);

Ёрмуҳаммадзода Шермуҳаммад - директори Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (муовини роҳбари гурӯҳ);

Ҳайдаров Фахриддин – сардори раёсати таҳсилоти олии касбӣ ва баъдидипломии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, аъзо;

Зиёев Хуршед - сардори раёсати илм ва инноватсияи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, аъзо;

Раҳматуллоев Фарҳод – мудири шуъбаи таҳсилоти олӣ ва баъдидипломии Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, аъзо;

Каҷкулоева Тоҷиниссо - сармутахассиси шуъбаи таҳсилоти олӣ ва баъдидипломии Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, аъзо;

Ҳабибов Насрулло - мутахассиси пешбари шуъбаи таҳсилоти олӣ ва баъдидипломии Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, аъзо;

Солиҳов Дилшод – муовини ректор оид ба таълими Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино, аъзо.

Ба чоп 28-03-2018 имзо шуд. Андозаи 60X84 1/16.
Коғази офсетӣ. Ҳуруфи Times New Roman Tj.
Чопи офсет. Ҷузъи чопии шартӣ 5. Адади нашр 50

Маҷмӯа дар чопхонаи ҶДММ «Аржанг» ба табъ расидааст.
ш. Душанбе, кӯчаи С. Шерозӣ - 21